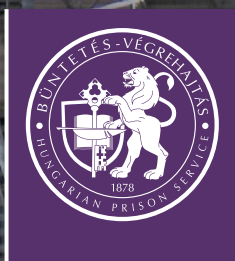

2026/2. szám

Börtönügyi Szemle

A büntetés-végrehajtási szervezet

szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2026/2. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * 2026. 2. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

SCHMEHL JÁNOS

KOVÁCS MIHÁLY

DR. SOMOGYVÁRI MIHÁLY

DR. BOGOTYÁN RÓBERT

DR. CZENCZER ORSOLYA

Kiadásért felelős:

DR. CSATÓ KORNÉLIA

Főszerkesztő:

NAGY TAMÁS

Olvasószerkesztő:

NYESTE KRISZTINA

RUTKAI KATA

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálatok:

Duna-Mix Kft., Vác

www.dunamix.hu

Felelős vezető:

SZABÓ BÁLINT

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)

ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

E-mail: szemle@bv.gov.hu

Borítófotó: Bv. fotó

A kiadványban mesterséges intelligencia alkalmazásával készült fotó is felhasználásra került.

A megjelenő írások nem a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságon alapuló álláspontját képviselik.

SZÁMUNK SZERZŐI

BARNA BALÁZS doktorandusz hallgató, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

DR. FORGÁCS JUDIT bv. alezredes, adjunktus, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

DR. KALÓ ZSUZSA habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, tanácsadó szakpszichológus, Eötvös Loránd Tudományegyetem

KÁZMÁCS TAMÁS bv. százados, biztonsági tiszt, Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet

KODAY ZSUZSANNA doktorandusz hallgató, klinikai szakpszichológus, Eötvös Loránd Tudományegyetem

KOVÁCS MÁRK joghallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

LUKÁCSI DÁNIEL rendvédelmi igazgatási alkalmazott, pszichológus főelőadó, addiktológiai tanácsadó szakpszichológus, Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet

MOLNÁRNÉ JANCsik BEÁTA intézményvezető, Őszi Lomb Idősek Otthona, Tópart Idősek Otthona

NAGY TAMÁS bv. alezredes, mb. főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

DR. HABIL PALLO JÓZSEF bv. ezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék

RUTKAI KATA bv. őrnagy, kiemelt főreferens, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

SZTODOLA TIBOR bv. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

A folyóirat szerkesztősége olyan tudományos igényű kéziratokat vár, melyek a büntetés-végrehajtás jogi szabályozásának, a fogvatartás és a fogvatartotti populáció sajátosságainak, továbbá a biztonságos fogvatartás körülményeinek az elemzését tűzik ki célul a tudományos közvélemény által elismert tudományterületek – így többek között a kriminológia, szociológia, pszichológia, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudományok, szakmatörténet, biztonsági és rendészeti tudomány – szempontjaiból. A kiadványban megjelent tanulmányok nem tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, az azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. Kérjük, hogy a kéziratban tüntessék fel a szerző nevét, beosztását, munkahelyét, elérhetőségét (telefonszám, e-mail cím), valamint –

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

amennyiben releváns – tudományos fokozatát, rendfokozatát. A beérkezett tanulmányokat a szerkesztőség anonim módon továbbítja a bírálóbizottság tagjaihoz, szakmai véleményezésre. A publikáció feltétele a bírálók támogató szakvéleménye, valamint – amennyiben a bírálók módosításokat, kiegészítéseket javasolnak – a szerzők által elvégzett átdolgozás és a javasolt szövegrészek megfelelő javítása. A szerkesztőség fenntartja a jogot – a szerzőkkel egyeztetve – a kéziratok stilisztikai, formai, illetve szükség esetén tartalmi módosítására. Amennyiben a kézirat nem felel meg a honlapon elérhető formai és hivatkozási követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a folyóirat szellemiségéhez és tematikus profiljához, a szerkesztőség annak közlését elutasíthatja.

TARTALOM

NAGY TAMÁS: Előszó	4
-----------------------	---

TANULMÁNYOK

BARNA BALÁZS: Rejtjelezés és minősített iratkezelés a büntetés-végrehajtásban – Jogi, szervezeti és technikai összefüggések <i>Encryption and classified document management in the Prison Service – Legal, organizational, and technical aspects</i>	7
FORGÁCS JUDIT – MOLNÁRNÉ JANCsik BEÁTA: Öregedő börtönpopuláció: Szervezeti kihívások és megoldások az idős fogvatartottak kezelésében <i>An aging prison population: Organizational challenges and solutions in the management of geriatric inmates</i>	27
KÁZMÁCS TAMÁS – SZTODOLA TIBOR: Börtönépítészeti stílusok vizsgálata, előnyök és hátrányok <i>An analysis of prison architectural styles, advantages and disadvantages</i>	45
KODAY ZSUSZANNA – LUKÁCSI DÁNIEL – KALÓ ZSUZSA: A traumainformált büntetés-végrehajtás alapelvei <i>The basic principles of trauma-informed prison services</i>	59
KOVÁCS MÁRK: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés megítélése az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában <i>The assessment of life imprisonment without parole in the case law of the European Court of Human Rights</i>	79
NAGY TAMÁS: Az elektronikus megfigyelési eszközök múltja, jelene és jövője <i>The past, present, and future of electronic surveillance tools</i>	97
PALLO JÓZSEF: Börtönépítészeti paradigmák és jogpolitikai racionalitás az 1950-es évek Magyarországon <i>The geometry of confinement in prison architectural paradigms and legal-policy rationality in 1950s Hungary</i>	123

INTERJÚ

NAGY TAMÁS – RUTKAI KATA: „A leírt szó felelőssége” – Köszöntjük a 75 éves Deák Ferenc István ny. bv. alezredest, a Börtönügyi Szemle egykori felelős szerkesztőjét	136
---	-----

Nagy Tamás

ELŐSZÓ

*„Légy büszke arra, ami voltál,
s igyekezz különb lenni annál,
ami vagy...”
(Herman Ottó)*

Tisztelt Olvasó!

A Börtönügyi Szemle 2026. évi második lapszáma egy olyan komplex utazásra hívja az olvasót, melyben a múlt történelmi és építészeti ismeretei szervesen fonódnak össze a jelen jogi és társadalmi kihívásaival, valamint a jövőt meghatározó technológiai innovációkkal. Aktuális kiadványunkban arra törekedtünk, hogy a büntetés-végrehajtás (a továbbiakban: bv.) sokrétű, folyamatosan változó világát a lehető legszélesebb spektrumban mutassuk be.

A börtönépítészet és a fizikai terek hatalmi, valamint reintegrációs dimenzióit vizsgálja Pallo József tanulmánya, aki az 1950-es évek magyar börtönügyébe kalauzol minket, rávilágítva arra, miként funkcionált az épített környezet – a fizikai elzáráson túl – a pszichikai alárendelés eszközeként. Ezt a történelmi fonalat viszi tovább és tágitja átfogó perspektívává Kázmács Tamás és Sztodola Tibor közös munkája, mely a börtönépítészeti stílusok fejlődését kíséri figyelemmel egészen a modern „supermax” bv. intézetekig, egyensúlyt keresve a biztonsági szempontok és a humánus, reintegrációt segítő tervezés között.

A fizikai terek mellett a jogi keretek is folyamatos szakmai reflexiót igényelnek. Kovács Márk a magyar büntetőjog egyik jogintézményét, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést veszi górcső alá az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának tükrében, feltárva a hatályos szabályozás dilemmáit.

A bv. szervezetnek a demográfiai és pszichológiai változásokra is adekvát válaszokat kell adnia. Forgács Judit és Molnárné Jancsik Beáta egy egyre égetőbb globális tendenciát, az öregedő börtönpopuláció kérdéskörét elemzi, komparatív módon vizsgálva az idős fogvatartottak speciális ellátási szükségleteit és a szervezet előtt álló etikai kihívásokat.

A támogató szemléletet ismerteti Koday Zsuzsanna, Lukácsi Dániel és Kaló Zsuzsa értekezése, mely a traumainformált bv. pszichológiai alapelveit és gyakorlati

alkalmazhatóságát mutatja be az olvasónak az Amerikai Egyesült Államokbeli Kábítószerügyi és Mentális Egészségügyi Szolgáltatások Kormányzati Igazgatósága által javasolt útmutató alapelvei és fogalmai alapján.

A XXI. század kihívásai elválaszthatatlanok a digitális átállástól és az információs technológiáktól. Barna Balázs tanulmánya a minősített iratkezelés és a rejtjelezés elengedhetetlen jogi, szervezeti és technikai összefüggéseire fókuszál a bv. szervezet sajátos kontextusában.

Az általam készített tanulmányban a technológiai fejlődés egy kiemelten fontos aspektusát, az elektronikus megfigyelési eszközök múltját, jelenét és a mesterséges intelligencia által támogatott jövőjét vizsgálom, valamint a gyors generációváltáshoz való alkalmazkodás lehetőségeit tárom az olvasó elé.

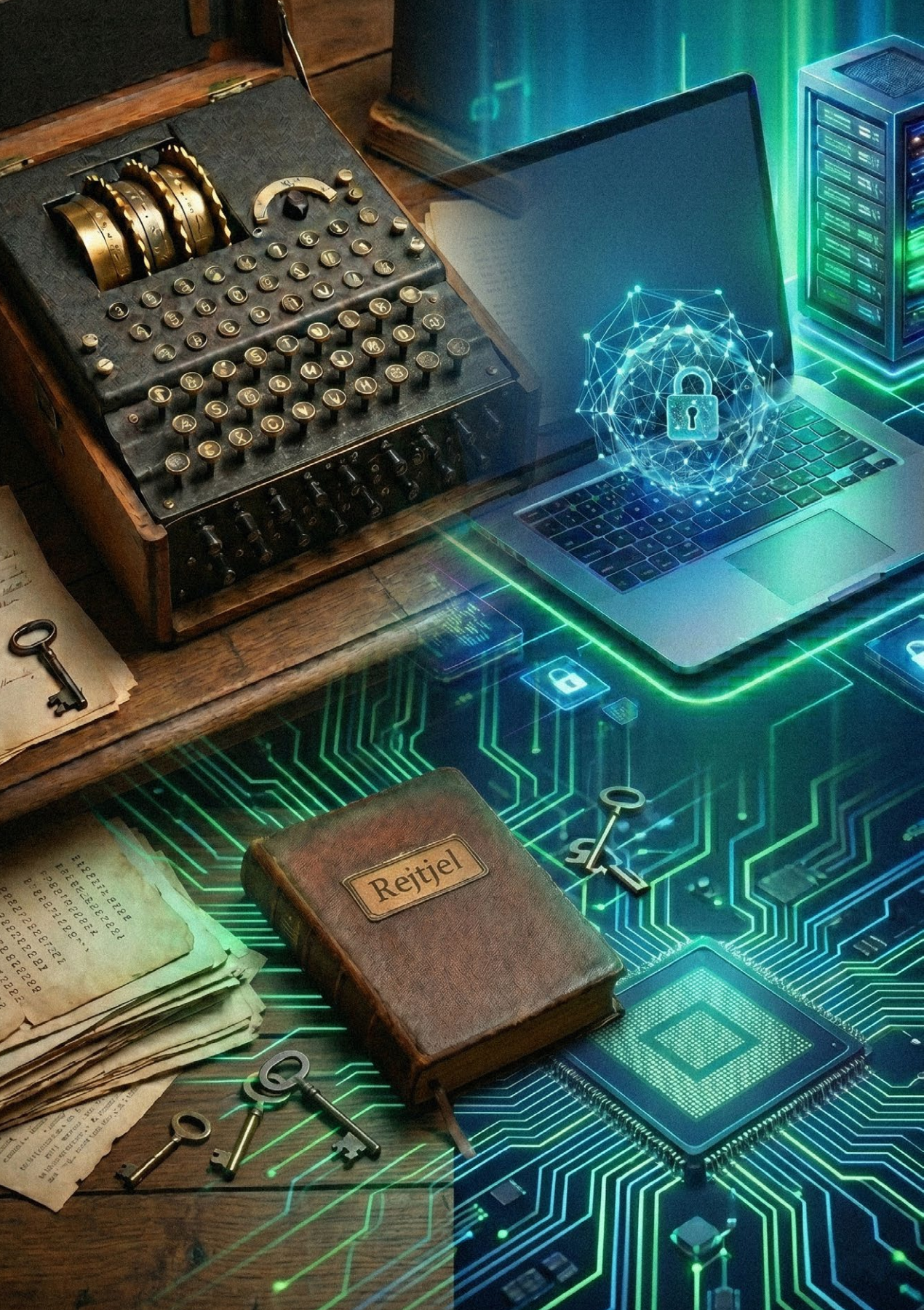
A szakmai és tudományos fejlődés azonban elképzelhetetlen a múlt értékeinek és az elődök munkájának tisztelete nélkül. Kiadványunkat egy különleges interjúval zárjuk, melyben a Börtönügyi Szemle egykori felelős szerkesztője bepillantást enged a *„leírt szó felelősségébe”* és a szerkesztői hivatás rejtelmeibe.

Lapszámunk a szakmai hagyományok tisztelete és az innovatív megoldások keresése közötti egyensúly jegyében született. Őszintén reméljük, hogy a tanulmányok által felvázolt gondolati ív elősegíti a hivatásunk előtt álló komplex feladatok mélyebb megértését, és hozzájárul a büntetés-végrehajtási tudományok hazai elismertségének további erősítéséhez.

Kellemes és hasznos időtöltést kívánok a folyóirat olvasásához.

Nagy Tamás bv. alezredes
mb. főosztályvezető

Barna Balázs

REJTJELEZÉS ÉS MINŐSÍTETT IRATKEZELÉS A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSBAN – JOGI, SZERVEZETI ÉS TECHNIKAI ÖSSZEFÜGGÉSEK

Encryption and classified document management in the Prison Service – Legal, organizational, and technical aspects

A digitális információs környezet alapvetően átalakította a büntetés-végrehajtási szervezet működését. Az elektronikus adatkezelés, a hálózati kommunikáció és az integrált informatikai rendszerek megjelenésével a minősített adatok védelme már nem biztosítható kizárólag fizikai és adminisztratív eszközökkel. A modern büntetés-végrehajtási szervezetben a rejtjelezés és az elektronikus biztonsági megoldások a szervezeti működés strukturális elemévé váltak.

A minősített adatvédelem jogi szabályozása Magyarországon részletes, többszintű normarendszerre épül. Ennek ellenére hiányoznak azok az átfogó elemzések, amelyek a jogi, szervezeti és technikai dimenziók együttes működését a büntetés-végrehajtás sajátos kontextusában vizsgálják. Különösen hiányzik annak rendszerszintű bemutatása, miként kapcsolódik össze a minősítési döntéshozatal és a rejtjeltevékenység az elektronikus rendszerek engedélyezési és felügyeleti mechanizmusai.

Kulcsszavak: minősített adat, rejtjelezés, elektronikus biztonság, adatvédelem, szervezeti felelősség

The digital information environment has fundamentally transformed the operations of the prison service. With the advent of electronic data management, networked communication, and integrated IT systems, the protection of classified data can no longer be ensured solely through physical and administrative measures. In modern correctional institutions, encryption and electronic security solutions have become structural elements of organizational operations.

The legal regulation of classified data protection in Hungary is based on a detailed, multi-tiered system of norms. Nevertheless, there is a lack of comprehensive analyses that examine the combined functioning of the legal, organizational, and technical dimensions within the specific context of the prison system. In particular, there is a lack of a systematic presentation of how classification decision-making and encryption activities are linked to the licensing and oversight mechanisms of electronic systems.

Keywords: classified information, encryption, electronic security, data protection, organizational responsibility

Bevezetés

A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) az állami intézményrendszeren belül egy zárt, és az információbiztonságra érzékeny alrendszer, amely működéséből fakadóan rendszeresen kezel olyan adatokat, amelyeknek nyilvánosságra kerülése, jogosulatlan megismerése vagy módosítása közvetlenül veszélyeztetheti a közrendet, a közbiztonságot, valamint a büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézetek) működését. A szabadságelvonással járó büntetések végrehajtása, a bv. intézetek rendje, a fogvatartottak mozgatása, illetve a rendkívüli események kezelése mind olyan területek, ahol az információk védelme kiemelt jelentőséggel bír.

A minősített adatkezelés jogi és szervezeti kereteit Magyarországon a *minősített adat védelméről* szóló 2009. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Mavtv.), és a *Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről* szóló 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet határozza meg. A szabályozási környezet nem elszigetelt normák összessége, hanem egymásra épülő rendszer, amely meghatározza a minősítés feltételeit, az adatkezelés rendjét, valamint a védelem személyi, fizikai, adminisztratív és elektronikus eszközeit. A bv. szervezet belső szabályzatai e jogszabályi keretekre épülve konkretizálják az egyes feladatokat, hatásköröket és felelősségi szinteket.

A digitalizáció és az elektronikus adatkezelés térnyerése alapvetően átalakította a minősített adatok kezelésének módját. Az elektronikus rendszerek megjelenésével párhuzamosan növekedett az adatok sérülékenysége, valamint az illetéktelen hozzáférés és az adatkompromittálódás kockázata. A kihívásokra adott válaszként vált nélkülözhetlenné a rejtjelezés, mint technikai védelmi eszköz, amely biztosítja, hogy az elektronikus úton kezelt vagy továbbított minősített adatok tartalma jogosulatlan személyek számára hozzáférhetetlen maradjon. A rejtjelezés alkalmazása ugyanakkor nem választható el a jogi megfeleléstől és a szervezeti felelősségi rendszertől.

A tanulmány célja a rejtjelezés és a minősített iratkezelés rendszerének átfogó bemutatása a büntetés-végrehajtásban, különös tekintettel a jogi szabályozásra, a szervezeti struktúrára és a technikai megoldásokra. A vizsgálat nem a jogszabályok szó szerinti ismertetésére törekszik, hanem azok értelmezésén keresztül mutatja be a minősített adatvédelem és a rejtjeltevékenység logikai felépítését, valamint gyakorlati jelentőségét.

A minősítési szintek rendszere és jelentőségük

A minősített adatok védelme nem egységes szintű korlátozást jelent, az differenciált rendszerben valósul meg. A jogalkotó abból indult ki, hogy nem minden adat sérülése jár azonos következményekkel, ezért a védelem mértékét ahhoz a kárhoz kell igazítani,

amely az adat jogosulatlan megismerése esetén bekövetkezhet. Ennek megfelelően a magyar szabályozás négy minősítési szintet határoz meg: „Korlátozott terjesztésű!”, „Bizalmas!”, „Titkos!” és „Szigorúan titkos!”. A minősítési szintek nem pusztán elnevezések, hanem eltérő védelmi követelményeket és eljárásokat aktiválnak.

A „Korlátozott terjesztésű!” minősítési szint a minősített adatvédelem legalacsonyabb foka. Az ide sorolt információk esetében a jogalkotó abból indul ki, hogy az adat nyilvánosságra hozatala nem okozna súlyos állami vagy szervezeti kárt, ugyanakkor indokolt megakadályozni annak széles körű terjesztését. A „Korlátozott terjesztésű!” minősítési szintű irat kezeléséhez titoktartási nyilatkozat elegendő. A hétköznapi olvasó számára ez úgy érthető meg, hogy az adat „nem való mindenkinek”, de kezelése még nem igényli a legszigorúbb biztonsági intézkedéseket. A büntetés-végrehajtásban ilyen lehet például egyes belső működési rendek vagy intézkedési tervek részlete, amelyek nyilvánossága zavart okozhatna, de nem vezetne súlyos biztonsági következményekhez.

A „Bizalmas!” minősítési szint már olyan adatokat véd, amelyek jogosulatlan megismerése érzékelhetően befolyásolhatja az állami szerv működését, a rend fenntartását vagy egyes eljárások eredményességét. Ebben a kategóriában az adat kompromittálódása tényleges működési vagy biztonsági problémát okozhat. A büntetés-végrehajtásban ide sorolhatók például olyan információk, amelyek intézetbiztonsági intézkedésekhez, kockázatelemzésekhez vagy speciális eljárások előkészítéséhez kapcsolódnak. A „Bizalmas!” szint már szigorúbb hozzáférési és kezelési szabályokat követel meg, beleértve a személyi és adminisztratív kontroll erősítését is.

A „Titkos!” minősítési szint esetében a jogalkotó már súlyos következményekkel számol. Az ide sorolt adatok jogosulatlan megismerése az állam alapvető működését, a közbiztonságot vagy a bv. szervezet kulcsfontosságú feladatait veszélyeztetheti. Ez azt jelenti, hogy az ilyen információk kiszivárgása nemcsak egy-egy eljárást érinthet, hanem rendszerszintű kockázatot hordoz. A „Titkos!” minősítéshez már kiemelten szigorú személyi biztonsági feltételek, elkülönített kezelési rend, valamint engedélyezett informatikai rendszerek és rejtjelező megoldások alkalmazása kapcsolódik.

A „Szigorúan titkos!” minősítési szint a legmagasabb fokú védelem alá eső adatokat jelöli. Ezek jogosulatlan megismerése rendkívül súlyos, akár helyrehozhatatlan következményekkel járhat az állam biztonsága vagy alapvető érdekei szempontjából. A büntetés-végrehajtásban ez a szint ritkán jelenik meg, de nem kizárt: különösen akkor, ha az információ nemzetbiztonsági dimenzióval is rendelkezik. A kezelés rendkívül szigorú: a hozzáférés rendje, az iratkezelés, az elektronikus feldolgozás és a rejtjelezés minden elemét külön ellenőrzési és engedélyezési rendszer övezi.¹

1 Mavtv. 3. §

A minősítési szintek gyakorlati jelentősége abban áll, hogy nem maga a címke védi az adatot, hanem az ahhoz kapcsolódó intézkedések rendszere. A minősítési szint határozza meg, ki férhet hozzá az adathoz, hol és hogyan tárolható, milyen módon továbbítható, milyen elektronikus rendszerekben kezelhető, valamint milyen ellenőrzési mechanizmusok vonatkoznak rá. A bv. szervezet működésében ez biztosítja, hogy a védelem ne legyen sem indokolatlanul túlzó, sem veszélyesen gyenge, hanem a tényleges kockázatokhoz igazodjon.

Ki és hogyan minősíthet?

A minősítésre jogosult személyek köre

A minősített adat létrejötte minden esetben tudatos és felelős döntés eredménye. A jogalkotó abból az alapvetésből indul ki, hogy a minősítés az információhoz való hozzáférés korlátozását jelenti, amely alapjogokat érint, ezért alkalmazása nem bízható tetszőleges szervezeti szereplőre. A minősítésre jogosult személyek körét a Mavtv. kifejezetten és zárt felsorolásban határozza meg, kizárva a minősítési jogkör általános vagy automatikus alkalmazását.

A Mavtv. alapján minősítésre jogosult többek között a köztársasági elnök, az Országgyűlés elnöke, a Kormány, valamint a Kormány tagjai saját feladat- és hatáskörükben. A minősítési jogkör kiterjed továbbá az önálló szabályozó szervek vezetőire, az Alkotmánybíróság elnökére, az alapvető jogok biztosára, valamint egyes állami vagy közfeladatot ellátó szervek vezetőire az általuk irányított szervezet működéséhez kapcsolódó adatok tekintetében.²

A felsorolás mögött világos jogpolitikai logika húzódik meg. A minősítés nem technikai vagy adminisztratív aktus, hanem olyan döntés, amelyhez szükséges a szervezet működésének átfogó ismerete, a biztonsági kockázatok értelmezése, valamint annak mérlegelése, hogy az információ nyilvánosságra kerülése milyen következményekkel járhat. A jogalkotó ezért kizárólag olyan személyeket ruház fel minősítési jogkörrel, akik a döntésükért politikai, jogi vagy szervezeti értelemben is felelősséggel tartoznak.

Leegyszerűsítve úgy fogalmazható meg, hogy nem az minősít, aki az iratot írja, és nem is az, aki technikailag kezeli, hanem az, aki felelősséggel képes mérlegelni az információ súlyát és kockázatait. A minősítés tehát vezetői döntés, amelynek következményei túlmutatnak az adott dokumentumon, és a szervezet egészének működésére lehetnek hatással. A minősítési döntések jellemzően azoknál a vezetőknél jelennek meg, akik az intézet biztonságáért, a rendkívüli események kezeléséért, a szervezeti működésért

² Mavtv. 4. §

vagy az együttműködések irányításáért felelnek. Ez biztosítja, hogy a minősítés összhangban álljon a valós biztonsági kockázatokkal, és ne váljon indokolatlanul széles körű vagy rutinszerű gyakorlattá.

A bv. szervezetben az adatok minősítésére – a Mavtv. alapján – kizárólag az országos parancsnok jogosult, azonban ezen jogosultságát átruházhatja a törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén.

„Szigorúan titkos!” minősítési szintig minősítésre jogosultak az országos parancsnok helyettesei.

„Titkos!” minősítési szintig minősítésre jogosult:

- a BVOP Hivatal hivatalvezetője,
- a BVOP Jogi és Adatkezelési Főosztály főosztályvezetője,
- a BVOP Humán Szolgálat szolgálatvezetője,
- a BVOP Ellenőrzési Szolgálat szolgálatvezetője,
- a BVOP Biztonsági Szolgálat szolgálatvezetője,
- a BVOP Fogvatartási Ügyek Szolgálat szolgálatvezetője,
- a BVOP Nyilvántartási és Logisztikai Főosztály főosztályvezetője,
- a BVOP Felderítési Főosztály főosztályvezetője,
- a BVOP Felderítési Főosztály főosztályvezető-helyettese,
- valamennyi bv. intézet/intézmény vezetője.³

A minősítési eljárás rendje és a minősítő felelőssége

A minősítési eljárás rendje szigorúan meghatározott feltételekhez és lépésekhez kötött. Minősítésre kizárólag akkor kerülhet sor, ha az adat olyan közérdeket érint – például nemzetbiztonsági, honvédelmi, bűnüldözési vagy állami működési érdeket –, amelynek sérelme az adat jogosulatlan megismerése esetén valós kockázatot jelent. A minősítési eljárást az adat keletkezésekor az kezdeményezi, akinél az adat létrejön, és indokolással ellátott minősítési javaslatot készít, amelyben megjelöli a védendő közérdeket, a javasolt minősítési szintet és az érvényességi időt. A döntést a minősítő hozza meg, főszabály szerint 30 napon belül, ennek hiányában a minősített adat nem jön létre. A minősítés során alapelv, hogy az adat megismerhetősége csak a szükséges mértékben és ideig korlátozható, a minősítési szintet pedig az okozható kár súlyossága határozza meg. Az adat minősített jellegét egyértelműen jelölni kell, és a minősítés időtartama törvényben meghatározott, amely indokolt esetben meghosszabbítható, azonban a minősítés megszűnését követően az adat ismételt minősítésére nincs

3 A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága minősített adatainak Biztonsági Szabályzatáról szóló 3/2020. (VII. 14.) BVOP utasítás 78-80. pontja

lehetőség. Az eljárás teljes folyamata során kiemelt jelentőséggel bír az indokoltság, az arányosság és az ellenőrizhetőség követelménye, amely a minősítő döntésének szakmai és jogi megalapozottságát biztosítja.⁴

A minősítői jogkör gyakorlása nem pusztán formális felhatalmazás, hanem olyan döntés, amely jelentős jogi és szervezeti felelősséggel jár. A minősítő személy döntése közvetlen hatással van arra, hogy egy információ milyen körben válik hozzáférhetővé, milyen védelmi intézkedések kapcsolódnak hozzá, valamint milyen ellenőrzési és iratkezelési eljárásrend alá esik. A minősítési eljárást ezért nem adminisztratív rutinfeladatnak, hanem minden esetben mérlegelést igénylő, dokumentált döntési folyamatnak kell tekinteni. A minősítési eljárás első lépése annak vizsgálata, hogy az adott adat jogosulatlan megismerése milyen közérdeket sérthet vagy veszélyeztethet. A jogszabály nem engedi meg az absztrakt vagy általános indokolást, a minősítés alapját minden esetben konkrét kockázatoknak kell képezniük. A bv. szervezet gyakorlatában ez azt jelenti, hogy a minősítőnek értékelnie kell például az adat bv. intézet biztonságára, a rend fenntartására, a személyi állomány vagy a fogvatartottak biztonságára, illetve a folyamatban lévő eljárások eredményességére gyakorolt hatásait. A döntés során nem az információ „kényessége”, hanem annak lehetséges következményei képezik a mérlegelés tárgyát.

A minősítés során a minősítő személynek meg kell határoznia a megfelelő minősítési szintet is. A minősítési szint kiválasztása nem önkényes, hanem a várható kár súlyosságához igazodik. A túl alacsony minősítési szint a védelem elégtelenségéhez, míg a túl magas minősítés indokolatlan korlátozásokhoz és szervezeti, működési nehézségekhez vezethet. A minősítő felelőssége abban áll, hogy a védelem mértéke arányban álljon a tényleges kockázattal, és ne váljon sem alul-, sem túlminősítetté.

A minősítési eljárás elválaszthatatlan eleme az időbeli korlátozás meghatározása. A jogszabály abból indul ki, hogy a minősítés nem örök érvényű állapot, hanem a védett érdek fennállásához kötődik. A minősítőnek ezért döntést kell hoznia arról is, hogy a minősítés meddig indokolt. A határozott időre szóló minősítés biztosítja, hogy az információ védelme ne maradjon fenn akkor is, amikor a kockázatok már nem állnak fenn. A büntetés-végrehajtási gyakorlatban ez különösen fontos olyan adatok esetében, amelyek egy konkrét intézkedéshez, eljáráshoz vagy eseményhez kapcsolódnak.

A Mavtv. módosítása alapján megváltozott a minősített adat felülvizsgálatára vonatkozó szabályozás, melynek értelmében megszűnt a minősített adatokra korábban előírt 5 évente történő felülvizsgálati kötelezettség, feltéve, ha törvény nem határozza meg a felülvizsgálat lefolytatásának határidejét. Ugyanakkor fontos annak megállapítása, hogy a minősítés alapjául szolgáló körülmények változtak-e, és a minősítés fenntartása

4 Mavtv. 5-6. §

továbbra is indokolt-e. A felülvizsgálati kötelezettség a minősítő felelősségi körébe tartozik, és nem ruházható át automatikusan más szervezeti szereplőre. A rendszer ezzel biztosítja, hogy a minősítés dinamikusan kövesse a valós kockázati környezetet.⁵

A minősítő felelőssége nem ér véget a döntés meghozatalával. A minősítési döntés végrehajtása – az adatkezelési rend, a hozzáférési jogosultságok, az elektronikus kezelés és a rejtjelezés alkalmazása – a szervezeti szabályzatok alapján történik, azonban a döntés jogszerűségéért továbbra is a minősítő tartozik felelősséggel. A bv. szervezet belső ellenőrzési rendszere lehetőséget teremt arra, hogy a minősítési gyakorlatot utólag is vizsgálják.

A minősítési eljárás és a minősítő felelősségének rendszere összességében azt a célt szolgálja, hogy a minősítés a büntetés-végrehajtásban ne rutinszerű korlátozásként, hanem tudatos, ellenőrizhető és elszámoltatható döntésként jelenjen meg. A jogi és szervezeti garanciák együttesen biztosítják, hogy a minősítés valóban a közérdek és a biztonság védelmét szolgálja, miközben tiszteletben tartja az információszabadság alkotmányos kereteit.

A minősített adatkezelés rendszere a bv. szervezetben

Irányítási és felügyeleti szintek

A minősített adatkezelés biztonsága a bv. szervezetben nem kizárólag jogszabályi előírásokon múlik, hanem azon is, hogy a szervezet miként építi fel és működteti az irányítási és felügyeleti rendszerét. A jogalkotó abból indul ki, hogy a minősített adatok védelme csak akkor lehet hatékony, ha a döntési, végrehajtási és ellenőrzési hatáskörök világosan elkülönülnek, ugyanakkor egymással összehangoltan működnek. A szervezeti struktúra ezért a minősített adatvédelem egyik alapvető garanciális eleme.

A büntetés-végrehajtás tekintetében a minősített adatkezelés irányításának központi szereplője a BVOP, melynek feladata, hogy meghatározza azokat az egységes elveket, szabályokat és eljárásokat, amelyek a minősített adatok kezelésére, a rejtjeltevékenységre és az információbiztonságra vonatkoznak. A központi irányítás jelentősége abban áll, hogy biztosítja a szervezet egészében az egységes jogértelmezést és gyakorlatot, megelőzve azt, hogy az egyes intézetek vagy szervezeti egységek eltérő, esetleg egymással ellentétes megoldásokat hozzanak.

A központi irányításhoz szorosan kapcsolódik a biztonsági vezető szerepe, aki a minősített adatvédelem rendszerének szakmai koordinációjáért felel. A biztonsági vezető

⁵ Mavtv. 8. §

feladata nem egyetlen részterület irányítása, hanem a személyi, fizikai, adminisztratív és elektronikus biztonsági intézkedések összehangolása, a megfelelő személyi biztonsági tanúsítványok, valamint a titoktartási nyilatkozatok kiállítása a minősített adatot jogosultán felhasználók részére. A hétköznapi értelemben a biztonsági vezető tekinthető annak a szereplőnek, aki „összefogja” a minősített adatvédelem különböző elemeit, és biztosítja, hogy azok egyetlen egységes rendszerként működjenek. A szerepkör kiemelt jelentőségét az adja, hogy a biztonsági vezető tevékenysége közvetlen kapcsolatot teremt a jogszabályi követelmények és a napi gyakorlat között.

A felügyeleti rendszer következő fokozatát a helyi szinten megjelenő biztonsági felügyelet jelenti. A BVOP Helyi Biztonsági Felügyelete (a továbbiakban: HBF) az egyes intézetek és szervezeti egységek működésében lát el ellenőrzési és koordinációs feladatot. A felügyelet célja annak vizsgálata, hogy a minősített adatok kezelésére vonatkozó jogszabályi és belső előírások a gyakorlatban is érvényesülnek-e. A helyi szintű ellenőrzés különösen fontos a büntetés-végrehajtásban, mivel a napi működés során itt jelennek meg leggyakrabban azok a kockázatok, amelyek közvetlen hatással lehetnek az információbiztonságra.

A felügyeleti tevékenység nem kizárólag hibakeresést jelent. A HBF szerepe kiterjed a megelőzésre, a szabályok egységes értelmezésének elősegítésére és a jó gyakorlatok kialakítására is. Összefoglalva a felügyelet nem „ellenőrként”, hanem „biztosítékként” van jelen a szervezet működésében. A cél nem a szankcionálás, hanem annak elősegítése, hogy a minősített adatkezelés megfeleljen a jogi és szervezeti elvárásoknak.

Az irányítási és felügyeleti szintek elkülönítése egyben a felelősségi körök tisztázását is szolgálja. A központi irányítás a szabályalkotásért és az egységes végrehajtás feltételeinek biztosításáért felel, a biztonsági vezető a rendszer működésének szakmai felügyeletéért, míg a helyi biztonsági felügyelet a napi gyakorlat ellenőrzéséért. Ez a többszintű felépítés teszi lehetővé, hogy a minősített adatvédelem a büntetés-végrehajtásban ne formális előírások halmaza legyen, hanem ténylegesen működő, ellenőrizhető és fejleszthető rendszerként jelenjen meg.⁶

Végrehajtási és szakmai szerepkörök a minősített adatkezelésben

A minősített adatkezelés irányítási és felügyeleti szintjei önmagukban nem elegendők a biztonság garantálásához. A rendszer tényleges működése azon múlik, hogy a végrehajtási és szakmai szerepkörök hogyan valósítják meg a jogszabályi és belső

6 A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága minősített adatainak Biztonsági Szabályzatáról szóló 33/2020. (VII. 14.) BVOP utasítás

előírásokat a napi gyakorlatban. Ezek a szerepkörök alkotják azt az operatív réteget, ahol a minősített adatokkal való tényleges munka zajlik, legyen szó elektronikus adatkezelésről, iratkezelésről vagy rejtjeltevékenységről.

A bv. szervezetben a végrehajtási szerepkörök egyik meghatározó eleme a rejtjeltevékenység szakmai rendszere. A rejtjeltevékenység nem önálló informatikai feladatként jelenik meg, hanem a minősített adatvédelem integráns részeként. A rendszer szakmai irányítását a rejtjelfelügyelő látja el, aki a biztonsági vezető felügyelete mellett felel a rejtjeltevékenység jogszerű és szakszerű végrehajtásáért. A rejtjelfelügyelő feladatkörébe tartozik a rejtjelező eszközök alkalmazásának felügyelete, a rejtjelanyagok nyilvántartása, valamint annak biztosítása, hogy a rejtjeltevékenység megfeleljen az engedélyezési és biztonsági követelményeknek.

A rejtjelfelügyelő szerepe köztes pozíciót foglal el a stratégiai irányítás és a technikai végrehajtás között, azaz olyan szakmai felelősként írható le, aki biztosítja, hogy a rejtjelezés ne pusztán technikailag működjön, hanem jogilag és szervezeten is megfeleljen az előírásoknak. A szerepkör jelentősége abban áll, hogy a rejtjeltevékenység során bekövetkező hibák vagy szabálytalanságok közvetlenül veszélyeztethetik a minősített adatok védelmét. Elkészíti a rejtjeltevékenységre vonatkozó biztonsági dokumentációt, érvényesíti az üzemeltetés-biztonsági szabályzat előírásait, valamint megismerteti azt a felhasználókkal.

A rejtjelezők végzik a rejtjeltevékenység közvetlen végrehajtását. Feladatuk a rejtjelező eszközök rendeltetésszerű használata, a kulcskezelési eljárások betartása, valamint az adatátvitel és adattárolás során alkalmazott rejtjelezési megoldások szakszerű használata. A tevékenység kizárólag megfelelő jogosultság és engedély birtokában végezhető, és szigorúan dokumentált eljárásokhoz kötött. A rejtjelezők nem hoznak döntéseket a minősítésről vagy a hozzáférési körökről, feladatuk a már meghozott döntések technikai végrehajtása.

A végrehajtási szerepkörök közé tartozik az informatikai rendszerek üzemeltetéséért felelős rendszeradminisztrátor is. A rendszeradminisztrátor feladata az informatikai környezet működtetése oly módon, hogy az megfeleljen a minősített adatok kezelésére vonatkozó elektronikus biztonsági követelményeknek. A szerepkör technikai jellegű, és nem terjed ki a minősített adatok tartalmának megismerésére vagy értékelésére. A rendszeradminisztrátor a hozzáférési jogosultságok technikai beállításáért, a felhasználói fiókok kezeléséért, az eseménynaplók működtetéséért, valamint a mentési és helyreállítási eljárások végrehajtásáért felel.⁷

7 A büntetés-végrehajtási szervezet rejtjelszabályzatáról szóló 29/2020. (VII. 10.) BVOP utasítás

Szükséges hangsúlyozni, hogy a rendszeradminisztrátor nem „dönt” a minősített adatokról, hanem biztosítja azt a technikai környezetet, amelyben a jogszerűen meghozott döntések végrehajthatók. A szerepkör jelentősége abból fakad, hogy egy technikai hiba vagy nem megfelelő jogosultságkezelés ugyanúgy a biztonság sérüléséhez vezethet, mint egy tudatos jogsértés. A jogszabályok ezért a rendszeradminisztrátori tevékenységet is szigorú ellenőrzési és dokumentációs követelményekhez kötik.

A rendszerbiztonsági felügyelő a rendszer személyi, fizikai, adminisztratív, valamint rendszerbiztonsági feltételeinek biztosításáért felelős személy. Érvényesíti az elektronikus biztonsági követelményeket a rendszer teljes életciklusában, gondoskodik az engedélyezett rejtjelező eszközök telepítéséről, rendeltetésszerű és biztonságos működtetéséről, szükség szerinti karbantartásáról és javíttatásáról.

A végrehajtási és szakmai szerepkörök rendszerét az különbözteti meg az irányítási szintektől, hogy ezek a szereplők nem a szabályokat határozzák meg, hanem azok alkalmazásáért felelnek. A világos hatáskör-megosztás biztosítja, hogy a döntési jogkörök és a végrehajtási feladatok ne keveredjenek, ami a minősített adatkezelés egyik alapvető garanciája. A bv. szervezet működésében ez a megkülönböztetés hozzájárul ahhoz, hogy a minősített adatvédelem átlátható, ellenőrizhető és elszámoltatható módon valósuljon meg.

Iratkezelési és ellenőrzési szerepkörök a minősített adatvédelemben

A minősített adatkezelés biztonságos működésének egyik legfontosabb eleme az iratkezelési és ellenőrzési funkciók megfelelő kialakítása. A jogszabályi követelmények abból indulnak ki, hogy a minősített adat védelme nem ér véget a minősítési döntés meghozatalával vagy a technikai védelem alkalmazásával. A védelem hatékonysága azon is múlik, hogy az iratok és adatok mozgása, kezelése és ellenőrzése mennyire átlátható és visszakövethető a szervezeten belül.

A minősített iratkezelés operatív végrehajtásáért a titkos ügykezelő felel. A titkos ügykezelő szerepe sajátos helyet foglal el a minősített adatvédelem rendszerében, mivel tevékenysége közvetlenül kapcsolódik az iratok fizikai és adminisztratív kezeléséhez. Feladatkörébe tartozik a minősített iratok nyilvántartása, iktatása, őrzése, továbbítása, valamint a kiadás és visszavétel dokumentálása. Ennek alapján a titkos ügykezelő biztosítja azt, hogy a minősített iratok útja a szervezeten belül minden esetben nyomon követhető legyen.

A titkos ügykezelő tevékenysége szigorú személyi és jogosultsági feltételekhez kötött. A feladat ellátásához megfelelő személyi biztonsági tanúsítvány, valamint titoktartási nyilatkozat szükséges. A szerepkör nem terjed ki a minősített adatok tartalmi

értékelésére vagy a minősítési döntések meghozatalára. A titkos ügykezelő nem dönt az adat sorsáról, hanem a már meghozott döntések szabályszerű végrehajtásáért felel.

A minősített iratok kezelése során különös jelentőséggel bír az adminisztratív fegyelem. Az iratok nyilvántartása, mozgatása és tárolása kizárólag meghatározott rend szerint történhet, amelyet a belső szabályzatok részletesen rögzítenek. A dokumentáltság biztosítja, hogy egy esetleges biztonsági esemény vagy hiányosság esetén pontosan megállapítható legyen, mikor, hol és milyen körülmények között történt az eltérés. A rendszer ezzel nemcsak a megelőzést, hanem az utólagos felelősség megállapítását is szolgálja.⁸

Az ellenőrzési funkciók ellátásában kiemelt szerepet tölt be a HBF. A HBF az egyes bv. intézetek, szervezeti egységek szintjén vizsgálja, hogy a minősített adatkezelés jogszabályi és belső szabályzati követelményei ténylegesen érvényesülnek-e. Az ellenőrzés kiterjed az iratkezelési folyamatokra, a hozzáférési jogosultságok meglétére, a rejtjeltevékenység szabályszerűségére, valamint az elektronikus rendszerek biztonsági működésére.

A HBF szerepe nem merül ki az ellenőrzésben. A felügyeleti tevékenység célja a megelőzés és a támogatás, amely a szabályok helyes értelmezésének segítésén és a kockázatok korai felismerésén keresztül valósul meg. A hétköznapi olvasó számára ez úgy fogalmazható meg, hogy a felügyelet nem kizárólag „ellenőriz”, hanem hozzájárul ahhoz is, hogy a minősített adatkezelés a mindennapi gyakorlatban jogszerűen és biztonságosan működjön.

Az iratkezelési és ellenőrzési szerepkörök együttes működése biztosítja a minősített adatkezelés egyik legfontosabb alapelvét: a visszakövethetőséget. A dokumentált iratkezelés és a rendszeres ellenőrzések révén a szervezet képes azonosítani a hiányosságokat, kezelni a biztonsági eseményeket, valamint folyamatosan fejleszteni a védelmi rendszert. A büntetés-végrehajtás működésében ez különösen fontos, mivel a szervezet sajátos feladatai fokozott biztonsági elvárásokat támasztanak az információkezeléssel szemben.

Rejtjelezés és elektronikus biztonság a bv. szervezetben

A rejtjelezés fogalma és szerepe a minősített adatvédelemben

A rejtjelezés a minősített adatok védelmének egyik legfontosabb technikai eszköze, amely elsősorban az elektronikus adatkezeléshez és adatátvitelhez kapcsolódik. Lényege abban

8 A Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről szóló 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet

áll, hogy az információ tartalmát olyan módon alakítja át, amely az arra nem jogosult személyek számára értelmezhetetlenné válik, miközben az arra jogosult felhasználók megfelelő kulcs vagy jogosultság birtokában az adatot változatlan tartalommal vissza tudják állítani. A rejtjelezés így nem az adat elrejtését, hanem annak védett formában történő kezelését jelenti.

A témában kevésbé jártas olvasó számára a rejtjelezés ahhoz hasonlítható, mintha egy üzenetet olyan nyelven írnánk meg, amelyet kizárólag a címzett ért. Az információ fizikailag jelen van, de tartalma csak az arra jogosult számára válik hozzáférhetővé. A bv. szervezetben ez különösen fontos, mivel a minősített adatok egyre nagyobb arányban elektronikus formában keletkeznek, kerülnek tárolásra vagy továbbításra, és így ki vannak téve az elektronikus rendszereket érintő kockázatoknak.

A rejtjelezés szerepe túlmutat az adatátvitel védelmén. A minősített adatvédelem rendszerében a rejtjelezés a bizalmasság egyik alapvető garanciája, amely biztosítja, hogy az adat tartalma akkor sem válik megismerhetővé, ha az adathordozóhoz vagy az adatfolyamhoz illetéktelen személy fér hozzá. A bv. szervezet elektronikus rendszereiben kezelt információk esetében ez különösen jelentős, mivel így egy technikai vagy szervezeti hiba önmagában nem vezethet az adatok tartalmi kompromittálódásához.

Fontos hangsúlyozni, hogy a rejtjelezés nem önálló védelmi megoldásként értelmezendő. A jogszabályi és szakmai megközelítés abból indul ki, hogy a rejtjelezés kizárólag a személyi, fizikai és adminisztratív biztonsági intézkedésekkel együtt képes betölteni rendeltetését. A rejtjelezés nem helyettesíti a jogosultságkezelést, az elkülönített rendszerek alkalmazását vagy az ellenőrzési mechanizmusokat, hanem azok technikai megerősítését szolgálja. A büntetés-végrehajtásban ez a szemlélet biztosítja, hogy a technológiai védelem ne váljon öncélúvá, hanem szervezeti és jogi keretek között kerüljön rögzítésre.

A rejtjelezés alkalmazása a minősített adatkezelés során szoros összefüggésben áll a minősítési szintekkel. A magasabb minősítési szintű adatok kezelése szigorúbb rejtjel-biztonsági követelményeket von maga után, beleértve az alkalmazható algoritmusokat, eszközöket és kulcskezelési eljárásokat. A jogszabályi környezet ezzel biztosítja, hogy a technikai védelem mértéke igazodjon az adat kompromittálódása esetén várható kár nagyságához.

A kriptográfiai rendszerek gyakorlati biztonsága nem kizárólag az alkalmazott algoritmus matematikai tulajdonságaitól függ, hanem a kulcskezelési eljárások, rendszerüzemeltetés és szervezeti biztonsági intézkedések megfelelő működésétől is (László, 2009).

A bv. szervezet szempontjából a rejtjelezés jelentősége abban is megmutatkozik, hogy hozzájárul az elektronikus adatkezelésbe vetett szervezeti bizalom fenntartásához. A megfelelően alkalmazott rejtjelezési megoldások lehetővé teszik az elektronikus rendszerek biztonságos használatát olyan területeken is, ahol korábban kizárólag papíralapú iratkezelés volt elfogadott. A rejtjelezés ily módon nem csupán védelmi eszköz, hanem a modern, hatékony és jogszerű működés egyik előfeltétele a bv. szervezetben.

A rejtjelezés alkalmazása a bv. szervezet elektronikus rendszereiben

A bv. szervezet elektronikus rendszereiben kezelt minősített adatok védelme olyan összetett követelményrendszerhez kapcsolódik, amely túlmutat az általános informatikai biztonsági megoldásokon. A jogalkotó abból indult ki, hogy a minősített adatok elektronikus kezelése önmagában fokozott kockázatot jelent, ezért az ilyen rendszerek kialakítása és működtetése kizárólag szigorúan szabályozott feltételek mellett megengedett. A rejtjelezés ebben a környezetben a technikai védelem egyik alapvető eszközeként jelenik meg, amely az adatkezelés teljes életciklusát végigkíséri.

A minősített adatot kezelő elektronikus rendszerek egyik legfontosabb alapelve az elkülönítés elve. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az ilyen rendszerek nem kapcsolódhatnak közvetlenül nyílt vagy nem ellenőrzött hálózatokhoz, működésüknek zárt, ellenőrzött informatikai környezetben kell megvalósulnia. A büntetés-végrehajtásban ez az elkülönítés nem csupán technikai feltételek tekintetében, hanem szervezeti és eljárási szinten is érvényesül, mivel a minősített adatkezeléshez kapcsolódó feladatokat elkülönített munkafolyamatok és jogosultsági rend támogatja.⁹

A rejtjelezés ebben az összefüggésben nem helyettesíti az elkülönítést, hanem annak technikai megerősítését szolgálja. A zárt rendszer önmagában nem zárja ki teljes mértékben a jogosulatlan hozzáférés vagy adatvesztés kockázatát, különösen akkor, ha az adat elektronikus formában kerül tárolásra vagy továbbításra. A rejtjelezés biztosítja, hogy egy esetleges hozzáférési hiba vagy fizikai kompromittálódás ne eredményezze automatikusan az adat tartalmának megismerhetőségét, így a rendszer nemcsak „zárvan”, hanem az abban kezelt információk is „lezárt” állapotban maradnak.

A bv. szervezet elektronikus rendszereiben a rejtjelezés alkalmazása kiterjed az adattárolásra és az adatátvitelre egyaránt. Az adattárolás során alkalmazott rejtjelezési megoldások célja annak biztosítása, hogy az adathordozókhoz vagy a tárolórendszerhez való fizikai hozzáférés önmagában ne tegye lehetővé az adatok megismerését. Ez különösen

⁹ A minősített adat elektronikus biztonságának, valamint a rejtjeltevékenység engedélyezésének és hatósági felügyeletének részletes szabályairól szóló 161/2010. (V. 6.) Korm. rendelet

fontos olyan helyzetekben, amikor az adatok hordozható eszközökön, mentési adathordozókön vagy archivált formában kerülnek megőrzésre. A rejtjelezett adattárolás így módon a fizikai biztonság kiegészítő, technikai garanciájaként jelenik meg.

Az adatátvitel rejtjelezése ezzel szemben az információk továbbítása során fellépő kockázatokat kezeli. A bv. szervezetben ez elsősorban az elkülönített rendszerek közötti adatcserét, valamint a belső hálózati kommunikációt érinti. A rejtjelezett adatátvitel biztosítja, hogy az információk tartalma a továbbítás teljes időtartama alatt védett maradjon, és ne legyen hozzáférhető sem illetéktelen felhasználók, sem technikai közvetítők számára. A jogszabályi követelmények e területen is a minősítési szinthez igazodó védelmet írnak elő.

A rejtjelezés alkalmazásának egyik központi eleme a kulcskezelés. A rejtjelezési megoldások biztonsága nem kizárólag az alkalmazott algoritmusokon múlik, hanem azon is, hogy a rejtjelkulcsok létrehozása, tárolása, felhasználása és cseréje milyen szabályok szerint történik. A bv. szervezetben a kulcskezelési eljárások szigorúan szabályozottak, és kizárólag arra jogosult személyek végezhetik. Ez azt jelenti, hogy a „kulcs” kezelése legalább olyan fontos, mint maga a „zár”.

A rejtjelezés alkalmazása az elektronikus rendszerekben szorosan kapcsolódik a dokumentáltság és az ellenőrizhetőség követelményéhez. A rejtjelezési eljárásoknak, konfigurációknak és jogosultságoknak minden esetben nyomon követhetőnek kell lenniük, hogy egy esetleges biztonsági esemény során megállapítható legyen a kiváltó ok, a felelősségi kör és a szükséges intézkedések. A dokumentált működés nem csupán ellenőrzési eszköz, hanem a jogszerű adatkezelés egyik alapfeltétele is.

Összességében a rejtjelezés alkalmazása a büntetés-végrehajtás elektronikus rendszereiben nem önálló technikai megoldásként értelmezendő, hanem a minősített adatvédelem komplex rendszerének részeként. A zárt környezet, a jogosultságkezelés, a szervezeti ellenőrzés és a rejtjelezés együttese biztosítja, hogy az elektronikus adatkezelés megfeleljen a jogszabályi követelményeknek és a szervezet sajátos biztonsági elvárásainak.

Elektronikus biztonsági követelmények és az engedélyezési rendszer

A minősített adatok elektronikus kezelése a bv. szervezetben nem pusztán informatikai kérdés, hanem szigorúan szabályozott jogi és szervezeti folyamat. A jogalkotó abból indul ki, hogy egy elektronikus rendszer önmagában kockázatot hordoz, mivel az adatok sérülékenysége a technológiai környezetből fakadóan magasabb, mint a kizárólag papíralapú iratkezelés esetében. Az elektronikus biztonsági követelmények célja ezért annak biztosítása, hogy a minősített adatokat kezelő rendszerek kialakítása,

működtetése és ellenőrzése minden körülmények között megfeleljen a védendő információk súlyának.

Az elektronikus biztonsági követelményrendszer egyik alapelve, hogy minősített adatot kezelő informatikai rendszer nem helyezhető üzembe automatikusan, vagy kizárólag szervezeti döntés alapján. A rendszer használatához a Nemzeti Biztonsági Felügyelet által lefolytatott előzetes engedélyeztetési eljárás szükséges, amelynek során vizsgálatra kerül, hogy az adott technikai megoldás alkalmas-e a meghatározott minősítési szintű adatok kezelésére. Az engedélyezés célja nem az informatikai fejlesztések akadályozása, hanem annak biztosítása, hogy a technológiai megoldások ne gyengítsék a minősített adatvédelem egészét.¹⁰

A rendszer engedélyezése során több szempont együttes értékelése történik. Vizsgálni kell a rendszer architektúráját, az elkülönítés gyakorlati megvalósulását, a jogosultságkezelés módját, valamint az alkalmazott rejtjelezési megoldások megfelelőségét. A rendszer csak akkor kaphat engedélyt, ha bizonyítható, hogy a minősített adatok bizalmassága, sértetlensége és rendelkezésre állása a teljes üzemeltetési idő alatt biztosított. Ez azt jelenti, hogy a rendszernek jól működőnek, valamint biztonságosnak és ellenőrizhetőnek is kell lennie.

Az elektronikus biztonsági követelmények nem kizárólag technikai paramétereket határoznak meg. A szabályozás hangsúlyt fektet az adminisztratív és szervezeti feltételekre is, ideértve a dokumentációs kötelezettségeket, az üzemeltetési rendet, valamint a felelősségi és jogosultsági körök egyértelmű rögzítését. A dokumentált működés biztosítja, hogy egy adott rendszer használata nem személyhez kötött, hanem ellenőrizhető szabályok mentén történik.

Az engedélyezési rendszer szerves részét képezi a folyamatos felügyelet és ellenőrzés. Az engedély nem végleges és nem korlátlan időre szóló felhatalmazás, hanem feltételekhez kötött jogosultság. A rendszer működésében bekövetkező változások – például technológiai frissítések, konfigurációs módosítások vagy szervezeti átalakulások – újabb vizsgálatot tehetnek szükségessé. A szabályozás ezzel biztosítja, hogy az egyszer megfelelőnek minősített rendszer a későbbiekben se váljon biztonsági kockázattá.

A bv. szervezetben az elektronikus biztonsági követelmények gyakorlati alkalmazását a belső szabályozás konkretizálja. A *Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága minősített adatainak Biztonsági Szabályzatáról* szóló 33/2020. (VII. 14.) BVOP utasítás és a rejtjeltevékenységre vonatkozó helyi intézkedések jogszabályi előírásokra épülve

10 A minősített adat elektronikus biztonságának, valamint a rejtjeltevékenység engedélyezésének és hatósági felügyeletének részletes szabályairól szóló 161/2010. (V. 6.) Korm. rendelet

határozzák meg az egyes rendszerek használatának részletszabályait, az engedélyezési és ellenőrzési eljárások rendjét, valamint az érintett szereplők felelősségi körét. A belső normák jelentősége abban áll, hogy a jogszabályi kereteket a bv. szervezet sajátos működési környezetéhez igazítják.

Az elektronikus biztonsági követelmények és az engedélyezési rendszer összességében azt szolgálják, hogy a minősített adatok elektronikus kezelése ne elszigetelt informatikai feladatként jelenjen meg, hanem a minősített adatvédelem integrált, jogilag szabályozott és szervezetenként ellenőrzött részeként. A rendszer biztosítja, hogy a technológiai fejlődés előnyei a bv. szervezetben úgy hasznosuljanak, hogy közben a biztonsági kockázatok kezelhető szinten maradjanak.

Ellenőrzés, felelősség és jogkövetkezmények a minősített adatkezelésben

Ellenőrzési mechanizmusok és felügyeleti rend

A minősített adatkezelés jogszerű és biztonságos működése nem tekinthető statikus állapotnak, hanem folyamatos ellenőrzést igénylő folyamat. A jogalkotó abból indul ki, hogy még a legszigorúbb szabályozás és a legkörültekintőbb szervezeti kialakítás sem képes önmagában kizárni a hibák, mulasztások vagy szabályszegések lehetőségét. Az ellenőrzési mechanizmusok célja ezért nem kizárólag a jogsértések feltárása, hanem a kockázatok időben történő felismerése és kezelése.

A bv. szervezetben az ellenőrzési rendszer több szinten működik. A központi irányítás által meghatározott szabályok végrehajtását helyi szinten ellenőrzik, biztosítva, hogy a minősített adatkezelés ne csak formálisan, hanem a napi gyakorlatban is megfeleljen az előírásoknak. A BVOP HBF kulcsszerepet tölt be ebben a rendszerben, mivel közvetlen ráhatással rendelkezik az intézetek működésére, és az ott zajló adatkezelési folyamatokra.

A szakirányítói ellenőrzések kiterjednek a minősített iratkezelés adminisztratív rendjére, a hozzáférési jogosultságok meglétére és megfelelésére, a rejtjeltevékenység szabályszerűségére, valamint az elektronikus rendszerek biztonsági működésére. A dokumentáció vizsgálata kiemelt jelentőségű, mivel a minősített adatkezelés egyik alapelve a visszakövethetőség. A megfelelően vezetett nyilvántartások és naplók lehetővé teszik annak megállapítását, hogy egy adott adat mikor, hol és milyen körülmények között került kezelésre.

Az ellenőrzési tevékenység nem kizárólag eseti vizsgálatokból áll. A rendszeres, tervszerű ellenőrzések célja a folyamatos megfelelés biztosítása, míg az eseti ellenőrzések jellemzően konkrét eseményekhez, változásokhoz vagy bejelentésekhez kapcsolódnak. A két

forma együttes alkalmazása teszi lehetővé, hogy a bv. szervezet rugalmasan reagáljon a változó biztonsági környezetre, miközben fenntartja a jogszerű működés kereteit.

Felelősségi rendszer és kötelezettségek

A minősített adatkezeléshez kapcsolódó felelősségi rendszer világosan elkülöníti az irányítási, felügyeleti és végrehajtási szinteket. A felelősség megállapítása minden esetben ahhoz a szerepkörhöz és hatáskörhöz igazodik, amelyben az adott személy vagy szervezeti egység eljár. Ez az elv biztosítja, hogy a felelősség ne váljon elmosódottá, és egy esetleges jogsértés vagy biztonsági esemény bekövetkezésekor egyértelműen megállapítható legyen az érintettek köre.

A minősítési döntésekért elsődlegesen a minősítésre jogosult személyek tartoznak felelősséggel. A felelősség nem csupán a minősítés meghozatalára, hanem annak indoklására, arányosságára és időbeli korlátozására is kiterjed. A minősítő köteles gondoskodni arról, hogy a minősítés fennmaradása kizárólag addig tartson, ameddig a védett érdek ezt ténylegesen indokolja.

A biztonsági vezető felelőssége a minősített adatvédelem rendszerének egészére terjed ki. Ide tartozik a belső szabályozás alkalmazásának felügyelete, az ellenőrzési mechanizmusok működtetése, valamint a feltárt hiányosságok kezelése. A rejtjelfelügyelő és a rejtjelezők felelőssége a rejtjeltevékenység szakszerű és előírás szerű végrehajtásához kapcsolódik, míg a rendszeradminisztrátor, a rendszerbiztonsági felügyelő és a titkos ügykezelő felelőssége végrehajtó jellegű, a technikai és adminisztratív szabályok betartására irányul.

A felhasználók és közreműködők felelőssége a minősített adatok rendeltetésszerű kezelésében jelenik meg. A jogosultság megléte nem mentesít a szabályok betartása alól; minden érintett köteles az adatokat kizárólag a feladatellátás céljából, a meghatározott keretek között felhasználni. A Mavtv. változásai kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy a felhasználói jogosultság önmagában nem biztosít elegendő felhatalmazást egy adott feladat végrehajtásához. Egy konkrét ügyben történő eljárás csak akkor válik jogszerűvé és végrehajthatóvá, ha azt vezetői szignálás is megerősíti. Ez a szabályozás biztosítja, hogy az egyedi döntések mögött egyértelműen azonosítható felelősségi rend és ellenőrizhetőség álljon.

Jogkövetkezmények és intézkedések

A minősített adatkezelés szabályainak megsértése jogkövetkezményekkel jár, amelyek súlya az elkövetett cselekmény jellegéhez és következményeihez igazodik. A jogkövetkezmények célja nem kizárólag a szankcionálás, hanem a jogszerű állapot helyreállítása,

és a hasonló esetek megelőzése. A büntetés-végrehajtásban ez különösen fontos, mivel egyetlen adatkezelési hiba is súlyos következményekkel járhat.

A jogsértések kezelése során elsődleges szempont a biztonsági események haladéktalan feltárása és dokumentálása. Az intézkedések köre kiterjedhet fegyelmi eljárás megindítására, jogosultságok korlátozására vagy visszavonására, valamint szükség esetén hatósági eljárások kezdeményezésére. A szervezeti intézkedések mellett indokolt lehet a belső szabályozás felülvizsgálata is, amennyiben a jogsértés rendszerszintű hiányosságokra mutat rá.

A jogkövetkezmények alkalmazása szorosan kapcsolódik az ellenőrzési és felelősségi rendszerhez. A következetes kontroll nemcsak a jogsértő magatartás visszaszorítását szolgálja, hanem hozzájárul a minősített adatkezelés biztonsági kultúrájának erősítéséhez is. A bv. szervezet működésében ez a kultúra alapvető feltétele annak, hogy a minősített adatvédelem hosszú távon is hatékony maradjon.

Összegzés és következtetések

A tanulmány a rejtjelezés és a minősített iratkezelés rendszerét a bv. szervezet sajátos működési környezetében vizsgálta jogi, szervezeti és technikai megközelítésben. Az elemzés rávilágított arra, hogy a minősített adatvédelem nem elkülönült részfeladat, hanem olyan összetett rendszer, amelyben a jogi szabályozás, a szervezeti struktúra és a technikai védelem egymást feltételezve és erősítve működik.

A minősített adat fogalmának és alapelveinek bemutatása egyértelművé tette, hogy a minősítés nem az információk indokolatlan elzárását szolgálja, hanem a közérdek védelmét. A szükségesség és arányosság elvének érvényesítése, valamint a „szükséges ismeret” elve olyan garanciális elemek, amelyek biztosítják, hogy a minősítés alkalmazása összhangban maradjon a demokratikus jogállami működés követelményeivel. A bv. szervezetben ez különösen nagy jelentőséggel bír, mivel a szervezet feladatai eleve fokozott alapjog-korlátozással járnak.

A minősítésre jogosult személyek körének és a minősítési eljárás rendjének elemzése rámutatott arra, hogy a minősítés minden esetben vezetői felelősséget hordozó döntés. A minősítői felelősség nem merül ki a döntés meghozatalában, hanem kiterjed annak indoklására, időbeli korlátozására és felülvizsgálatára is. A szabályozás ezzel biztosítja, hogy a minősítés dinamikusan kövesse a tényleges kockázati környezetet, és ne váljon rutinszerű gyakorlattá.

A szervezeti rendszer bemutatása igazolta, hogy a minősített adatkezelés biztonsága kizárólag világosan elkülönített felelősségi és hatáskörök mellett valósítható meg.

A központi iránymutatás, a rejtjeltevékenység szakmai irányítása, valamint az iratkezelési és ellenőrzési funkciók egymásra épülő struktúrát alkotnak. A titkos ügykezelő, a rendszeradminisztrátor és a helyi biztonsági felügyelet szerepe jól példázza, hogy a minősített adatvédelem nem kizárólag vezetői vagy technikai kérdés, hanem a szervezet teljes működését átható feladat.

A rejtjelezés és az elektronikus biztonsági követelmények elemzése rámutatott arra, hogy a technikai védelem önmagában nem elegendő a minősített adatok biztonságának garantálásához. A rejtjelezés kizárólag a személyi, fizikai és adminisztratív biztonsági intézkedésekkel együtt képes betölteni rendeltetését. Az engedélyezési és ellenőrzési rendszer szerepe abban áll, hogy a technológiai megoldások alkalmazása ellenőrzött, dokumentált és jogilag megalapozott keretek között maradjon.

Az ellenőrzési, felelősségi és jogkövetkezményi mechanizmusok vizsgálata igazolta, hogy a minősített adatkezelés megsértése nem csupán egyéni mulasztásként, hanem szervezeti kockázatként is értelmezendő. A következetes ellenőrzés és a jogkövetkezmények alkalmazása hozzájárul a biztonsági kultúra fenntartásához és fejlesztéséhez, amely a bv. szervezet működésének elengedhetetlen feltétele.

Összességében megállapítható, hogy a bv. szervezetben alkalmazott minősített adatkezelési és rejtjelezési rendszer olyan komplex, több szinten működő struktúrát alkot, amelyben a jogi szabályozás, a szervezeti felépítés és a technikai védelem elválaszthatatlan egységet képez. A rendszer hatékonysága nem kizárólag a technológiai fejlettségtől függ, hanem attól is, hogy a szervezet mennyire képes következetesen alkalmazni a szabályokat, kezelni az emberi tényezőt, valamint működtetni az ellenőrzési mechanizmusokat. A bemutatott keretek együttesen alkalmasak arra, hogy a büntetés-végrehajtás működése során keletkező minősített adatok védelme hosszú távon is biztosított maradjon.

Felhasznált irodalom

- 29/2020. (VII. 10.) BVOP utasítás a rejtjeltevékenység rendjéről
 33/2020. (VII. 14.) BVOP utasítás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága minősített adatainak Biztonsági Szabályzatáról
 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet a minősített adat kezelésének rendjéről
 161/2010. (V. 6.) Korm. rendelet a minősített adat elektronikus biztonságának, valamint a rejtjeltevékenység engedélyezésének és felügyeletének szabályairól
 2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről
 László Zsuzsanna (2009): Rejtjelbiztonság. Hadmérnök, 4(2), 375-384. Online: http://www.hadmernok.hu/2009_2_laszlo.php (Letöltés ideje: 2026. február 24.)

Forgács Judit – Molnárné Jancsik Beáta

ÖREGEDŐ BÖRTÖNPOPULÁCIÓ: SZERVEZETI KIHÍVÁSOK ÉS MEGOLDÁSOK AZ IDŐS FOGVATARTOTTAK KEZELÉSÉBEN

An aging prison population: Organizational challenges and solutions in the management of geriatric inmates

A börtönpopuláció szisztematikus öregedése hazánkban, az Európai Unió és az Egyesült Államok börtönrendszerében egyaránt kimutatható tendencia, amely a XXI. század büntetés-végrehajtási gyakorlatát alapvetően átalakítja. Jelen tanulmány átfogó célja annak vizsgálata, hogy a társadalomban megfigyelhető demografikus öregedési folyamatok milyen hatást gyakorolnak a büntetés-végrehajtás szervezeti, intézményi kapacitásaira, és hogy milyen szervezeti, jogi és etikai megoldások alkalmazhatók az idős fogvatartottak speciális szükségleteinek kielégítésére. A nemzetközi tapasztalatok – az Egyesült Államok, Németország, az Egyesült Királyság, Franciaország – és a magyar gyakorlat komparatív elemzésén keresztül bemutatjuk az idős fogvatartottak kezelésének strukturális és funkcionális kihívásait, az ellátás szervezésének lehetőségeit és korlátait, valamint a szükséges fejlesztések irányait.

Kulcsszavak: börtönpopuláció öregedése, idős fogvatartottak, geriátria, szervezeti megoldások, emberi méltóság, szociális integráció

The systematic aging of the prison population is a demonstrable trend in Hungary, the European Union, and the prison systems of the United States alike, fundamentally reshaping correctional practice in the 21st century. The overarching aim of the present study is to examine how demographic aging processes observed in society affect the organization and institutional capacities of correctional systems, and to explore what organizational, legal, and ethical solutions can be applied to meet the specific needs of geriatric inmates. Through a comparative analysis of international experiences – specifically those of the United States, Germany, the United Kingdom, and France – and Hungarian practice, the study presents the structural and functional challenges of managing geriatric prisoners, the possibilities and limitations of organizing their care, and the directions of necessary future developments.

Keywords: aging prison population, geriatric inmates, geriatric corrections, organizational solutions, human dignity, social integration

Bevezetés

Az öregedő társadalom jelenségeire Simone de Beauvoir már évtizedekkel ezelőtt hivatkozott, miszerint az öregedés kérdései a társadalom egésze számára jelentenek kihívást, és teszik azt próbára (Beauvoir, 1972). Ez a megfigyelés az elmúlt évtizedekben nem csupán aktualitást nyert, hanem az Európai Unió, valamint az észak-amerikai kontinens büntetés-végrehajtási szektora számára is kritikus szintű valósággá vált. Az alapfelvetésünk – amely az alábbi tanulmányt vezérli – az, hogy a nemzetek börtönpopulációjának összetétele a társadalmak demográfiai, szociális és politikai jellegzetességeinek tükörképe. Ebből a feltevésből szükségszerűen következik a kérdés: ha a fejlett, fogyasztói társadalmak jellemzőjeként az öregedés jelenik meg, akkor az elidősödés folyamata a büntetés-végrehajtás szervezetét (a továbbiakban: bv. szervezet) milyen speciális feladatok és strukturális megújulás elé állítja? A kutatási adatok alapján (Molnárné, 2022) előzetesen megállapítható, hogy az idősödő börtönpopuláció kezelése nem csupán demográfiai jelenség, hanem kiemelt szervezeti feladat, amely többszintű megközelítést igényel a büntetés-végrehajtási, egészségügyi és szociális ellátórendszerek összehangolásán keresztül.

Az UNESCO még 1997-ben, közel három évtizeddel ezelőtt fogalmazott meg olyan prognózist, amely szinte jövendölésnek hat napjainkban: *„Korunkban több idős ember él a Földön, mint bármikor ezelőtt, és arányuk a lakosság egészéhez viszonyítva tovább növekszik.”*¹ Magyarország a bv. intézetek viszonyában közvetlenül is érintett ebben az átalakulásban, a 60 év feletti fogvatartottak száma 2015 és 2025 között 495 főről 976 főre, azaz 10 év alatt közel a kétszeresére nőtt. Ez az aránytalanul magas növekedési ütem azt sugallja, hogy nemcsak a társadalmi demográfiai trendek, hanem a büntetőpolitika és a büntetés-végrehajtási rendszer szervezeti jellegzetességei is szerepet játszanak ebben a folyamatban.

Elméleti alapvetések és az idős börtönpopuláció fogalmi keretei

Az elidősödés nemzetközi dimenziói

A Nemzetközi Statisztikai Intézet 2019-es felmérése szerint az Európai Unió 28 tagállamában² 2018 elején 101,1 millió idős (65 éves vagy annál idősebb) ember élt, ami a teljes népesség több mint egyötödét (19,7%) tette ki. Az európai demográfusok előrejelzései szerint a következő három évtized során ez a szám 2050-re eléri a 149,2 millió lakost,

1 81/2009. (X. 2.) OGY határozat az Idősügyi Nemzeti Stratégiáról

2 Ennek oka, hogy az Egyesült Királyság csak 2020. január 31-én lépett ki az EU-ból, 2019-ben még az EU tagja volt.

amely az EU népességének 28,5%-át fogja képezni (Eurostat, 2019). Ez az előrejelzés nem pusztán statisztika, ez gyakorlati értelemben azt jelenti, hogy az Európai Unió minden harmadik lakosa idősebb ember lesz, aki feltehetően speciális szociális, egészségügyi és közszolgáltatási igénnyel fog rendelkezni.

Az EU népességének gyors elöregedése alapvető társadalmi-demográfiai tényezőkre vezethető vissza: a termékenységi ráták hosszú távú csökkenésére, valamint a várható élettartam drámai növekedésére (Hablicsek – Pákozdi, 2004). A várható élettartam – mely 1960-ban még 69,7 év volt az EU-ban – 2024-re 81,7 évre emelkedett, és a kelet-európai tagállamok még mindig lemaradásban vannak, azonban a trendek világos irányba mutatnak (Eurostat, 2025). Az Eurostat 2019-es jelentésének megállapításai között található egy különösen figyelemfelhívó adat: az EU-n belüli medián életkor várhatóan 3,8 évvel nő 2050-re; a nagyon idősök (85 évesek vagy idősebbek) száma gyorsan növekszik, azonban több mint kétszer annyi nagyon idős nő van, mint nagyon idős férfi (Eurostat, 2019). Ez gyakorlati értelemben azt jelenti, hogy az EU szociális infrastruktúráját elsősorban 85-90 éves korban lévő, különösen sérülékeny, gyakran özvegy és intézményi gondozásra szoruló nők számára kell kialakítani.

Az idős állapot meghatározása

Az idős állapot meghatározását a demográfiai definícióval szükséges kezdeni: az Egészségügyi Világszervezet (WHO) életkor szerinti felosztása alapján az idősödés folyamata 50 éves korban kezdődik. Az 50-59 év az ún. „áthajlás kora”, a 60-74 év az „idősödés kora”, a 75-89 év az „időskor”, a 90-100 év az „aggkor”, illetve a 100 év feletti időszakot „matuzsálem korként” jelölik (KSH, 2025). Azonban az idős állapot definiálásánál nem nélkülözhetjük a többdimenziós megközelítést. A kronológiai időskor mellett szükséges figyelembe venni a biológiai életkort, amely az egyén általános fizikai állapotát, potenciális élettartamát, az neurológiai és szervi funkcionális állapotát jelöli. Mindemellett nem lehet figyelmen kívül hagyni a funkcionális életkort sem, amely az egyén képességeit és korlátait, valamint önellátási és társas aktivitáshoz szükséges képességét jelenti. Harmadikként pedig a pszichológiai életkort kell figyelembe venni a viselkedés és észlelés szempontjából, amely szerint a szubjektív érzés és az életkor felfogása jelentős eltéréseket mutathat a kronológiai kortól (Molnárné, 2002).

A bv. intézetekben működő gyakorlat merőben más valóságot mutat. Az Egyesült Államok börtönrendszerének empirikus kutatásai rámutattak egy figyelemre méltó jelenségre: az intézetben eltöltött idő alatt az emberek gyorsabban öregszenek, mint a szabad társadalomban élők (Juhász, 2012). Az amerikai „börtönorvosok” és kriminológusok becslése szerint sok fogvatartott esetében a fiziológiai életkor 10-15 évvel haladja meg a tényleges életkort (Maschi – Morgen, 2014). Ez a különbség több okra vezethető vissza: az eleve rossz szociális körülmények közül érkező személyek már

meglévő egészségügyi alapproblémáira, a bv. intézetben tapasztalt érzelmi trauma és krónikus stressz fiziológiai hatásaira.

Ez az ún. „accelerated aging” (felgyorsult öregedés) jelenség a hosszú fogvatartás tanulmányozásának egyik leginkább megdöbbentő megállapítása. Az amerikai geriátriai kutatások azt találták, hogy olyan mozgásszervi fogyatékoságok, hallás- és látáskárosodások, valamint inkontinencia-problémák, amelyek egy szabad ember esetében tipikusan 75-80 éves korban jelennek meg, a fogvatartotti populációban átlagosan 55-60 éves korú egyéneknek jelentkezik (Maschi – Morgen, 2014).

Az életvégi fogvatartás etikai kérdései

Az emberi méltóság koncepciója – amely az Európai Unió szerződéseinek tárgyát képezi – vonatkozik az élet végére is. Azonban a fogvatartás ezt az alapvetet számos módon befolyásolja. Az alapvetős kérdés, hogy mikor válhat az idősödő, véglegesen beteg fogvatartott egyéb joga is sérülté olyannyira, amit a szabadságvesztés-büntetés tényéből fakadó következményeként elfogadhatunk? Az Európai Tanács Kínzás Megelőzésére Létrehozott Bizottsága általános javaslati szerint: „A gyógyíthatatlan beteg vagy haldokló fogvatartottak általában többé nem jelentenek veszélyt a társadalom számára, és lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a börtönön kívül haljanak meg, ha úgy kívánják.” (CPT, 2016, p. 26.). Ez a kijelentés azonban a bv. szervezetek gyakorlatában kihívást jelent. Mi történik, ha az elítéltnak nincsen hozzátartozója? Mi történik, ha az elkövetett bűncselekmény olyan súlyos volt, hogy a társadalmi nyomás megakadályozza a szabadon bocsátást? A büntetés-végrehajtás jellegéből fakad, hogy a családtagok gyakorta nem lehetnek jelen a haldokló fogvatartottak életének utolsó pillanatainál. Ez a körülmény az elítélt emberi méltóságban történő sérülésének további rétege, amely etikai szempontból még nagyobb hangsúlyt helyez az alternatív megoldások keresésére, mint például a bv. intézeten kívüli ellátás, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége.

Nemzetközi összehasonlító elemzés

Az Egyesült Államok modellje

Az Egyesült Államok büntetőjogi rendszere – melynek populációja 2,1 millió fogvatartott személy – kiugró a globális összehasonlításban (Maschi – Morgen, 2014). Az amerikai börtönrendszer egyszerre működik felhasználható modellként és figyelmeztetésként is a nem megfelelően kezelt idősödési krízis vonatkozásában. Az 55 éves vagy annál idősebb felnőtt fogvatartottak száma az 1990-es évek óta több mint háromszorosára nőtt (Maschi – Morgen, 2014). Ez az exponenciális növekedés több tényező kombinációjának

eredménye: a 1980-as és 1990-es évekbeli „tough on crime”³ politika elsöprő ereje, amely hosszabb ítéleteket eredményezett; a feltételes szabadságra bocsátás rendszerének szűkítése; valamint a szexuális bűncselekmények üldözésének intenzitásnövekedése, mely a Megan’s Law⁴ 1994-es érvénybe lépése után vált markánssá (Maschi – Morgen, 2014). Az amerikai Legfelsőbb Bíróság már 1976-ban, az Estelle kontra Gamble precedensügyében megállapította, hogy a fogvatartottaknak alkotmányos joga van a megfelelő egészségügyi ellátáshoz, amelynek ugyanolyan színvonalúnak kell lennie, mint a nem fogvatartott közösségé (Maschi – Morgen, 2014). Ez a jogi döntés elégtelennek bizonyult, mivel számos bv. intézet strukturálisan képtelen teljesíteni ezt a követelményt.

Az idős (60 évnél idősebb) fogvatartottaknál előforduló krónikus betegségek közül a leggyakoribbak:

- Magasvérnyomás-betegség (52-65%),
- 2-es típusú cukorbetegség (30-40%),
- Tüdőbetegségek, COPD (20-30%),
- Szív- és érrendszeri megbetegedések (25-35%) (Maschi – Morgen, 2014).

Ezek az adatok azt mutatják, hogy az idős fogvatartotti populáció egészségügyi profilja jellemzően eltér az általános, fiatalabb börtönpopulációtól. Az USA egyik előremutató válasza a geriátriai képzéseket hangsúlyozta – például a San Francisco-i Geriátriai Képzőműhely a rendőrtiszteknek, amely interdiszciplináris csoportban (rendőrök, ügyvédek, bírák, „börtönorvosok”, pártfogó felügyelők) tanítja az idősödés fiziológiájának és a demencia felismerésének alapjait (Williams – Brie, 2021). Azonban a rendszerszintű megoldásokat továbbra is hátráltatja a politikai egyetértés hiánya: Az USA-ban nincs központi szövetségi protokoll az idős fogvatartottak kezelésére, minden államnak, sőt gyakran az egyes bv. intézeteknek saját megoldásuk van.

Európai megoldások

Németország büntetőjogi szemléletében az úgynevezett reszocializációs alapelv központi helyet foglal el. A német büntetés-végrehajtási törvény (Strafvollzugsgesetz) 141. szakasza kimondja, hogy az ítélethozatal célja a társadalomba való visszailleszkedés, és ezért a különböző intézetekben olyan lehetőségeket kell biztosítani, amelyek garantálják az egyéni bánásmódot. A Singen intézet Reutlingenben (Baden-Württemberg) a német büntetés-végrehajtási fejlesztések jó gyakorlati példája. 54 férőhellyel, kizárólag 62 évnél idősebb, első alkalommal bűncselekményt elkövetők számára fenntartva működik. A fogvatartottak zárkái reggel 7 órától este 22 óráig nyitva vannak, szabadon mozoghatnak

3 Olyan büntetőpolitikai megközelítés, amely a bűncselekmények visszaszorítását keményebb büntetésekkel és erősebb rendészeti fellépéssel próbálta elérni.

4 Az Egyesült Államokban 1996-ban elfogadott jogszabály, amely előírja, hogy a hatóságok nyilvánosságra hozzák a szexuális bűnelkövetők adatait a közösség védelme érdekében.

az épületben; az udvaron padok, sportpályák és halastó található; önkéntesen munkát végezhetnek (2016-ban a fogvatartotti populáció 70%-a dolgozott). Az átlagéletkor 2016-ban 70,5 év volt, és az intézet személyi állománya már akkor speciális ismeretekkel rendelkezett az időskori gondozás vonatkozásában. Ez az intézet azt támasztja alá, hogy az idős fogvatartottak akkor alkalmazkodnak a legjobban – ami még a biztonsági mutatókat is javítja –, amikor autonómiát kapnak, ugyanakkor a német fogvatartotti idősgondozás kapcsán kritikaként jelenik meg, hogy a jó gyakorlatok csak helyi szinten működnek, általános gyakorlatról, rendszerszintű végrehajtásról nem beszélhetünk (Kenkmann – Ghanem – Erhard, 2022).

Az Egyesült Királyságon belül Angliában és Walesben az idős fogvatartottak már a leggyorsabban növekvő csoportot képezik a fogvatartotti populációban. Az angol, walesi és skóciai börtönstatisztikák azt mutatják, hogy a 60 év feletti fogvatartottak 85%-a szenved valamilyen súlyos krónikus betegségben. A brit börtönrendszer azonban jelentős infrastrukturális hátránnyal küzd, számos intézetüket a viktoriánus korban építették, és azok akadálymentesítése – mozgássérültekre, idősekre vonatkozó modern követelményeknek megfelelően – finanszírozási okokból gyakran elmaradt. Az angliai és walesi börtönrendszerrel kapcsolatban egy innovatív megoldás emelhető ki: az integrálódó egészségügyi rendszer. A „börtönorvosi” szolgálat hosszú ideig az Igazságügyi Minisztérium alatt működött, külön a civil Nemzeti Egészségügyi Szolgálattól (a továbbiakban: NHS). Ez az elkülönült működés azonban erősen kritikus véleményeket eredményezett, mivel a kétféle ellátás közötti különbségek – például az orvosi felszerelés, a gyógyszerekhez való hozzáférés – meghatározók voltak. Az integráció (2006-tól) azt eredményezte, hogy az NHS orvosai saját szakértelmüket viszik a bv. intézetekbe, és így az idős angol fogvatartottak napjainkban már – legalább elméletileg – ugyanolyan szintű egészségügyi ellátáshoz férnek hozzá, mint a civil lakosság (Hayton – Boyington, 2006).

Franciaország börtönnépessége több mint 10%-ban idősnek számít (60 év feletti korcsoport). A francia büntetőpolitika azonban itt is sajátos megoldásokat alkalmazott. A francia büntetés-végrehajtási törvény kimondja, hogy 70 évnél idősebb fogvatartottak – megfelelő biztosítékok (például lakhatás, munka) mellett – jogosultak a feltételes szabadságra bocsátásra anélkül, hogy a minimális büntetési időt kitöltenék. Azonban a gyakorlatban ezt a jogintézményt ritkán alkalmazzák – a társadalmi stigma, valamint a politikai nyomás erősebbek a jog által biztosított lehetőségeknél. 2002 és 2014 között a Francia Köztársaság progresszív törvényi módosításokat hajtott végre a súlyos egészségügyi állapot miatt adható felfüggesztett büntetés kapcsán, valamint a mentális vagy fizikai állapotromlás elismerésére vonatkozóan (European Prison Litigation Network, 2025). Azonban ezek a jogintézmények a gyakorlatban sok dilemmát rejtenek: elegendő-e egyetlen orvosi szakvélemény? Mikor szükséges elindítani az eljárást? Hova mehet az elítélt, ha nincs hozzátartozó vagy szociális támogatási rendszer?

Az életfogytig tartó szabadságvesztés nemzetközi megítélése

Az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabása nemzetközi szinten eltérő gyakorlatot mutat. Brazília, Norvégia, Portugália és Spanyolország kivezette ezt a büntetési nemet, helyette szigorú, de határozott időtartamú ítéleteket alkalmaznak. Azonban a legtöbb európai és az angol nyelvű közös jogforrású államok továbbra is alkalmazzák az életfogytig tartó büntetést.

Az átlagos letöltési idő szélsőséges eltéréseket mutat. A feltételes szabadságra bocsátáshoz szükséges minimum letöltendő szabadságvesztés időtartamát az egyes államok az alábbiak szerint határozták meg:

- Srí Lanka: 6 év,
- Japán, Dél-Korea, Dél-Afrika: 10 év,
- Németország, Ausztria: 15 év,
- Kanada: 10-25 év (a bűncselekmény súlyától függően),
- Egyesült Államok: egyes államokban valóban élethosszig tartó (kb. 10 000 ember) (KSH, 2022).

Az Egyesült Királyságban az angol és walesi törvény szerint az életfogytiglani ítéletből történő feltételes szabadságra helyezés azt jelenti, hogy a fogvatartott feltételes szabadságon marad élete végéig, ezáltal a belügyminiszter bármikor visszavonhatja azt.⁵

Az életfogytiglani ítéletet töltő fogvatartottak pszichológiai terhe rendkívüli. A kutatások azt mutatták, hogy az „állandósult bizonytalanság” az egyik legsúlyosabb pszichés terhelés. A szabadulás lehetősége nélküli helyzet depresszív, kognitív és magatartásbeli problémákat okoz. Az amerikai supermax biztonsági börtönök (például FCI Marion, Illinois⁶) tapasztalatai azt mutatták, hogy ilyen körülmények között az agresszió, az önszélélyeztetés és a zendülések gyakoribbak voltak (Bákó, 2001).

Magyarország, mint öregedő társadalom és a fogvatartotti populáció demográfiai változásai

Magyarország – miként az Európai Unió általában – öregedő társadalommá vált. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a magyar népesség medián életkora 1990-ben 37,2 év volt; 2010-ben 38,8 év; és 2020-ra már 41,4 évre emelkedett. Ezzel párhuzamosan a 65 évnél idősebb magyar lakosság aránya 1990-ben 13,2% volt, 2010-ben 16,2%, míg 2024-re már 20,7%-ra nőtt (KSH, 2022).

5 Az angol-walesi jogban az életfogytiglani szabadságvesztés sajátos, a tényleges szabadulás nem jelenti azt, hogy az elítélt „letöltötte” a büntetését.

6 Az intézetet 2013-ban bezárták.

A magyar korfa „fordított piramis” jellegű, ami azt jelenti, hogy több idős ember része a magyar társadalomnak, mint gyermek. Ez a strukturális demográfiai fordulat közvetlen hatással van a szociális költségvetésre, valamint a gazdaságra.

Demográfiai adatok a fogvatartotti népességben

A magyar bv. szervezetet sem kerülik el a társadalomra jellemző demográfiai trendek. Az alábbi adatok a 2021-2025 közötti időszakot ölelik fel:⁷

Korcsoportok	2021	2023	2025	Változás (%)
16-18 év	82	109	106	+29,27%
19-24 év	1 952	2 287	1 823	-6,61%
25-29 év	2 746	3 084	2 938	+6,99%
30-39 év	5 030	5 806	5 785	+15,01%
40-49 év	4 597	4 920	4 584	-0,28%
50-59 év	2 293	2 634	2 775	+21,02%
60+ év	759	901	976	+28,59%

1. táblázat: Demográfiai trendek a fogvatartottakra vonatkozóan 2021 és 2025 között

A 16-18 évesek korcsoportja mellett, az 50-59 évesek 21,02%-os, illetve a 60 év feletti csoport 28,59%-os növekedése jelentős a többi korcsoporthoz képest. A 19-24 évesek, valamint a 40-49 évesek esetében jelenleg csökkenő tendencia figyelhető meg. Az összes fogvatartott létszáma 17 462 főről (2021) 18 992 főre (2025) növekedett, azaz a teljes fogvatartotti populáció 8,75%-os növekedése mellett az idős fogvatartottak aránya biztosan tartja a pozícióját. A növekedési mutató azt sugallja, hogy nemcsak a társadalmi öregedés, hanem a büntetőpolitika változásai és az alternatív büntetések alkalmazásának hiánya is magyarázó tényező lehet esetünkben.

Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték helyzete

A magyar bv. szervezet által közölt adatok szerint 2022-ben körülbelül 280-300 életfogytiglani ítéletet töltő fogvatartott volt a bv. intézetekben (Molnárné, 2022). A hosszú időtartamú szabadságvesztés pszichológiai hatásainak pontos felmérésére végzett kutatások többek között megállapították, hogy a nagyobb gondot a külső személyekkel való kapcsolat elvesztése, a szabad élethez kapcsolódó tevékenységek hiánya okozta. Kisebb problémát eredményezett a bv. intézet belső élete, az ahhoz való alkalmazkodás csakúgy, mint az érzelmi stabilitás elvesztésétől való félelem, az önbizalom csökkenése, vagy az öngyilkosság elkövetésének veszélye. Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos vizsgálatok szerint ezen ítélték nagyobb arányban többszörös visszaesők, mindemellett az is tapasztalható, hogy a büntetési idő növekedésével kognitív a teljesítményük

⁷ bv.gov.hu

csökken (Fekete, 2021). Ugyanakkor nem csak negatív következményeket találtak, hanem kedvezőt is, például a környezeti elvárásokhoz való eredményesebb alkalmazkodás.

A megállapítások szerint az életfogytiglanra ítéltnek, akiknek minimum 15 évet le kell tölteniük, a büntetésük elején úgynevezett túlélési tervet, stratégiát kell készíteniük, amelynek segítségével képesek lesznek átvészelni az előttük álló igen hosszú, nehezen belátható időintervallumot. További megállapítás, hogy a hosszú együttlét során az elítéltek kikényszerítik egymástól a kontrollált és együtt is elviselhető magatartásmódokat (Bozsó – Pappné – Sasvári, 2018; Fekete, 2022).

A hosszú időtartamú szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartotti népesség helyzete különösen összetett az öregedés szempontjából. Az életfogytiglani szabadságvesztést töltő fogvatartottak pszichológiai kategóriái ebből is kiemelkednek. A rendelkezésre álló kutatások (Molnárné, 2022) három jól elkülöníthető fázisra bontják ezt az időszakot:

- 1.) Az első fázis (0-3 év): Az elítélt izgatott, indulatos, szorongó, ebben az időszakban még a büntetőeljárás pszichés hatása alatt áll, gyakran fegyelmi vétségeket követ el, csak néhány esetben találkozhatunk alkalmazkodó magatartással.
- 2.) A második fázis (8-10 év): A valóságtól történő pszichés „el/kitérés” (Molnárné, 2022). Az elítélt ebben az időszakban általában kiemelkedő munkateljesítményt nyújt. Az együttműködés a személyi állománnyal és fogvatartott-társaival megerősödik, a közösségi szerepek stabilizálódnak.
- 3.) A harmadik fázis (10+ év): Ezt az időszakot az intellektuális és érzelmi rezignáció jellemzi. Gyakran megfigyelhető, hogy az eredetileg elkövetett bűncselekmény vagy teljesen feledésbe merül, vagy már feldolgozódott, az energia és motiváció radikálisan csökken, így a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségével kiszabott életfogytiglani szabadságvesztés esetén a reintegráció sikere megkérdőjeleződik (Molnárné, 2022).

A fent vázolt fázis-modell a már hosszú ideje szabadságvesztését töltő, időskorúvá vált fogvatartott esetében az időskori leépülés és a szociális kapcsolatok elvesztése olyan halmozott hátrányokat eredményez, amelyek miatt a reintegráció kockázatosabbá és kevésbé reális lehetőséggé válik.

Szervezeti megoldások, a magyar büntetés-végrehajtás gyakorlata

Speciális részlegek a magyarországi bv. szervezetenél

A magyar büntetés-végrehajtás a börtönpopuláció előregedésére specializált részlegekkel válaszol, amelyek integrálják az egészségügyi, pszichológiai és reintegrációs feladatokat, tükrözve a demográfiai trendeket.

A Krónikus Utókezelő Részleg

A Krónikus Utókezelő Részleg a magyar büntetés-végrehajtás azon speciális egysége, amely a tartós ápolásra és rehabilitációra szoruló, döntően idős, több krónikus betegségben szenvedő fogvatartottak fekvőbeteg-szakellátását biztosítja a Szegedi Fegyház és Börtön III. objektumában (Algyő-Nagyfa). A részleg 80 férőhelyes (Molnárné, 2022), jellemzően 60 év feletti, gyakran 4-5 krónikus kórképpel élő elítélteket lát el, amely jól tükrözi a fogvatartotti populáció gyorsuló előregedését. Feladata a folyamatos belgyógyászati és ápolási ellátás, a rehabilitáció követése, szükség esetén külső szakellátás bevonása, valamint diagnosztikai és szakértő orvosi háttér biztosítása a bv. szervezet járóbeteg-rendszere számára. Kiemelt tevékenysége a rokkantsági, fogyatékosági és kegyelmi eljárásokhoz szükséges orvosi dokumentáció előkészítése, illetve a büntetés félbeszakítására vonatkozó javaslattétel súlyos egészségi állapot esetén. A részlegen dolgozó pszichológusok beszámolóí szerint a betegek pszichés meglassultsága, kognitív hanyatlása és a megértési-fókuszálási nehézségek az idősellátásban megszokottnál is nagyobb türelmet és időráfordítást igényelnek. Külön feszültségforrást jelet a „beteg-szerep” és az „elítelt-szerep” közötti egyensúly fenntartása. Az idős fogvatartottak esetében ugyanis a romló egészségügyi állapot miatt a büntetés megítélése megváltozik: a fizikai leépülés a jogilag határozott idejű szabadságvesztést a gyakorlatban egyfajta „élethosszig tartó” tehertétellé minősíti át (Molnárné, 2022).

A gyógyító-terápiás részleg

A gyógyító-terápiás részlegek speciális egységek, amelyek elsősorban személyiségzavaros, addikciós leépüléssel vagy értelmi fogyatékossgal élő fogvatartottak komplex rehabilitációját szolgálják. Ezek a részlegek 1979 óta működnek, céljuk a reintegrációs programok hatékonyságának növelése olyan elítéltek körében, akik nehezen illeszkednek az általános bv. intézeti életrendbe. A részlegvezetői pozíciót reintegrációs tiszt tölti be, aki koordinálja a pszichológusok, pszichiáterek és gyógypedagógusok teammunkáját, miközben gondoskodik a hathavonta esedékes felülvizsgálatokról. A komplex terápiás programok egyéni és csoportos formában pszichoterápiát, kognitív tréninget, művészetterápiát (például rajz, kézműves), filmnézést és kisállat-terápiát jelentenek, hangsúlyozva

a személyiségfejlesztést és a felelősségvállalást. Idős fogvatartottak esetében a részleg a demenciával és depresszióval élő idős elítéltek terápiás közege. Szorosan együttműködik a pszichoszociális részleggel, biztosítva a testi-lelki hanyatlás lassítását a krónikus betegségek kezelése mellett, a programok csökkentik az öngyilkossági kockázatot és javítják az életminőséget az időskorúaknál (Molnárné, 2022).

A pszichoszociális részleg

A részleg elsődleges célja a mentális képességeik miatt könnyen kiszolgáltatott helyzetbe kerülő és a bűncselekményük jellege miatt veszélyeztetett fogvatartottak védelme, de emellett kiemelt szerepe van a demenciával, szorongással és szociális elszigeteltséggel élő idős elítéltek támogatásának is. A pszichoszociális részleg személyre szabott terápiákkal és csoportos társasági programokkal kívánja csökkenteni a magányosságból fakadó öngyilkossági kockázatot, és elősegíteni a családi kapcsolatok fenntartását időskorban. A speciális részleg tevékenységének fókuszában a visszailleszkedés előkészítése áll, rendszeres értékelésekkel dokumentálva a reintegrációs haladást. Etikai szempontból a részleg kezeli a tartós elhelyezés dilemmáit, hangsúlyozva az emberi méltóság megőrzését az idős fogvatartottaknál.

Az időskorúak részlege

Az időskorúak részlege szakmai válaszként értelmezhető a bv. intézetekben is tapasztalt demográfiai elöregedésre. Célja az idős fogvatartottak speciális fizikai, pszichés és szociális ellátása, integrálva a gyógyító-terápiás és pszichoszociális részlegek tevékenységét a demencia, mozgáskorlátozottság és magányosság kezelésében. A részleget kizárólag a 60. életévét betöltött elítéltek számára hozták létre, akik önként nyilatkozatot tesznek a részleg szabályainak betartásáról. Más fogvatartottaktól elkülönítve működik, elsősorban az időskorúak elesettségéből fakadó áldozattá válás kockázatának minimalizálása érdekében, végrehajtási rendje pedig a III. kategória besoroláshoz igazodik. A be- és kihelyezésről a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság (BFB) határozata rendelkezik. A javaslatátételt nem támogatják olyan esetekben, ahol az elítélt fizikai állapota munkavégzésre alkalmas, illetve személyisége egyszemélyes elhelyezést indokol. A részleg működését szakmai team koordinálja – egészségügy, pszichológia, esetlegesen a lelkes és a bv. pártfogó felügyelő –, amelynek középpontjában a reintegrációs tiszt áll, aki naponta kétszeri szemlével figyeli az elítéltek fizikai és mentális állapotát. A reintegrációs tiszt háromhavonta értékelő véleményeket készít a beilleszkedésről, figyelemmel a közösségi magatartásra, jutalmazásokra és kapcsolattartásra, továbbá havi programterveket dolgoz ki egyéni, kiscsoportos foglalkozásokra, miközben pszichológiai és egészségügyi szempontokat (például alsóágyas elhelyezés) mérlegel a zárkák kiosztásakor. Az időskorú fogvatartottak jellemzően krónikus betegségekkel (például mozgásszervi, kardiovaszkuláris) küzdenek, emiatt munkáltatásba, oktatásba vagy sporttevékenységekbe kevésbé

bevonhatók, ám a kulturális és szabadidős programok aktív résztvevői. A részlegről történő kihelyezés akkor válik indokolttá, ha az elítélt magatartása veszélyezteti a működést, súlyos fegyelemsértést követ el, vagy nem teljesíti az együttműködési kötelezettséget. Összességében a részleg komplex reintegrációs modellt valósít meg, amely az időskorúak kiszolgáltatottságát célozza patronálással és önszorgító csoportokkal, elősegítve a családi kapcsolatok fenntartását és a szabadulási körülmények javítását.

Az élet vége a bv. intézetben: etikai és szervezeti dilemmák

Az emberi méltósághoz való alapjog születéstől halálig tart, amelynek sérülése a büntetés-végrehajtás során sem megengedhető. Kiemelt jelentőséggel bír, hogy a fogvatartott családja élhessen a haldoklótól való búcsúzás lehetőségével, amely a polgári életben természetes igény. Az életük végén járó elítéltek esetében a magyar jogrendszer több lehetőséget biztosít a helyzet humánus kezelésére, elsősorban a büntetés féléveszakításával, súlyos egészségi állapot által indokolt esetben. Ez alól kivételt képeznek az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, akiket kizártak a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, ám a szabályozók multidiszciplináris megközelítést kínálnak a méltóság megőrzésére. A súlyos beteg elítéltek vagy már büntetés-végrehajtási jogviszonnyal rendelkező fogvatartottak kegyelmi kérelmemmel fordulhatnak a köztársasági elnökhöz, aki a jogkör gyakorlója részére az iratokat az igazságügyi minisztérium készíti elő.⁸

Az otthonápolási őrizet⁹ a magyar büntetés-végrehajtási rendszer innovatív jogintézménye, amelyet a krónikus betegség harmadik hónapjától alkalmaznak azon elítéltek esetében, akiknek alapvető szükségleteik kielégítését nagyobb mértékben másra kell átruházniuk, mindennapi életvitelükhöz folyamatos ápolásra szorulnak, és állapotukban érdemi javulás rövid távon nem várható. Az otthonápolási őrizetet a bv. bíró rendeli el, ha családtag, vagy más személy írásban vállalja a gondozást, miközben elektronikus távfelügyeleti eszköz biztosítja az ellenőrzést, a reintegrációs őrizet szabályait¹⁰ megfelelően alkalmazva. Ezen jogintézmény alkalmazása különösen veszélyes elkövetők (erőszakos többszörös visszaesők és életfogytiglani szabadságvesztésüket töltők) esetében kizárt, és megszüntethető, ha az elítélt megszegi a magatartási szabályokat, kivonja magát a felügyelet alól, a gondozó visszavonja nyilatkozatát, vagy javul az egészségi állapota.

Az otthonápolási őrizet megkezdésére vonatkozó eljárást a bv. intézet orvosa indítja szakterületi véleménnyel, majd a parancsnok továbbítja a bíróság részre, amely

8 Igazságügyi Információk: Tájékoztató az általános kegyelmi eljárásokról

9 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról. 187/H. § (4)

10 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról. 187/A-187/F. §

felülvizsgálatot évente vagy szükség szerint rendelhet el. Ez a konstrukció különösen idős fogvatartottaknál releváns, összhangban az időskorúak részlegével, elősegítve a humánus reintegrációt és a börtönpopuláció előregedéséből fakadó etikai dilemmák kezelését. A bv. pártfogó felügyelő koordinálja a gondozást, biztosítva a családi kapcsolatok fenntartását és a társadalom védelmét.

A szociális integráció és civil partnerszervezetek szerepe

A civil szférával való együttműködés elengedhetetlen a büntetés-végrehajtás társadalmi integrációjában, különösen az idősödő fogvatartottak kezelésében – felismerve az ok-okozati összefüggéseket a társadalom és a rendszer, azon belül a büntetés-végrehajtás között. A leghatékonyabb megközelítés akkor valósul meg, ha a büntetés-végrehajtás partnerkapcsolatot épít ki a civil egészségügyi, szociális intézményekkel és szervezetekkel. A pszichoszociális és időskorúak részlegei jól mutatják, hogy a bv. szervezet saját kezdeményezései mellett civil együttműködésre támaszkodik a fogvatartottak védelmében és gondozásában. Például a Kalocsai Fegyház és Börtön időskorúak részlege vagy a Szegedi Fegyház és Börtön III. objektumának (Algyő-Nagyfa) Krónikus Utókezelő Részlege civil kórházakkal, idősotthonokkal kooperál a speciális igények (például mozgáskorlátozottság, demencia) kielégítésére.

Az idős fogvatartottak felgyorsult öregedése miatt a bv. szervezet eszközszerrendszere (Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központ – Berettyóújfalu, polgári egészségügyi intézményben történő ellátás) önmagában nem elégséges, civil partnerek bevonása nélkülözhetetlen a hospice-szerű gondozás vagy büntetés-félbeszakítás esetére is.

Konklúziók, javaslatok és lehetséges jövőbeli irányok

Az öregedés a fogvatartotti populációban nem csupán demográfiai jelenség, hanem fontos szervezeti feladat, amely összetett, többszintű megközelítést igényel a büntetés-végrehajtási, egészségügyi és szociális ellátórendszerek összehangolásával. A magyar gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a demográfiai adatok (például a 60 év feletti fogvatartottak számának közel kétszeresre növekedése 2015-2025 között) szervezeti átalakításokat tesznek szükségessé úgy, mint önállóan működő, idősöknek kialakított speciális részlegek létrehozása, vagy a pszichoszociális részlegek bővítése. Az autonómia növelésére a német Singen intézet modellje kiemelkedő példaként szolgálhat, ahol a 60 év feletti, biztonsági szempontból alacsonyabb kockázatot hordozó fogvatartottak részére nagyobb mozgásszabadságot és önkéntes munkát kínálnak. Az amerikai vagy brit gyakorlatok is alátámasztják, hogy ez az elhelyezési forma az idős fogvatartottak esetében csökkenti a pszichés ártalmakat és a visszaesés kockázatát, miközben költséghatékonyabb a hagyományos fogvatartásnál.

A „felgyorsult öregedés” jelenség valós és mérhető: az idős fogvatartottak biológiai állapota jelentősen rosszabb, mint a szabad társadalom azonos korcsoportjáé, amit a krónikus betegségek magas aránya (például magasvérnyomás-betegség 52-65%, cukorbetegség 30-40%), és a gyorsabb fizikai leépülés igazol. Az amerikai kutatások szerint a bv. intézetben a fiziológiai öregedés 10-15 évvel előzi meg a kronológiai életkort, ami Magyarországon is megfigyelhető a krónikus osztályok növekvő leterheltségében. Ez a folyamat sürgeti a biológiai és funkcionális életkor mérését alapul vevő protokollok bevezetését a korai beavatkozások érdekében.

Az időskorú fogvatartottak speciális részlegre történő elhelyezése a büntetés-végrehajtás egyik legérzékenyebb szakmai döntése, mivel közvetlenül érinti az egészségügyi ellátás, a biztonság, az emberi méltóság és az erőforrás-gazdálkodás kérdéseit. A pusztán kronológiai életkorhoz kötött – jelenleg 60 évben meghatározott – bekerülési küszöb nem tükrözi megfelelően azt a valóságot, hogy a fogvatartottak biológiai, pszichés és szociális értelemben gyakran jóval fiatalabb korban mutatnak időskorra jellemző funkcionális hanyatlást. A nemzetközi tapasztalatok és kutatások alapján a fogvatartotti populációban az „accelerated aging”¹¹ jelensége miatt egy 50-55 éves fogvatartott egészségi és mentális állapota gyakran a civil társadalomban élő 65-70 éveseknek felel meg.

Ebből következően indokolt egy strukturált, pontozásos értékelési rendszer bevezetése már a befogadáskor, majd annak rendszeres (például éves) felülvizsgálata. Egy ilyen rendszer professzionálisabbá teszi az elhelyezési döntéseket, mert nem egyetlen kritériumra épít (60. életév), hanem a tényleges szükségleteket, kockázatokat és sérülékenységeket ragadja meg. A komplex, funkcionális megközelítés csökkenti az alul- és túlbesorolás esélyét, ezáltal elkerülhető, hogy valaki túl későn jusson hozzá a speciális környezetben történő elhelyezéshez, miközben annak esélye is csökken, hogy olyan fogvatartott kerüljön idősebb részlegre, akinek erre még nincs valós szüksége.

A korhatár 60 évről 55 évre történő leszállítása ebben a modellben nem automatikus bekerülést jelentene, hanem az értékelés lehetőségének megnyitását. Szakmailag különösen megalapozottnak tekinthető az 55 éves küszöb alkalmazása, mivel ez a kritérium kellően érzékeny az idő előtti funkcionális hanyatlás felismerésére, ugyanakkor elkerüli az indokolatlanul korai besorolást. Így az időskorú fogvatartottak speciális részlegére történő elhelyezés nem pusztán életkor, hanem egy átlátható, objektívizálható és szükségletalapú pontszámítás eredménye lenne, amely egyszerre szolgálja a fogvatartottak komfortérzetét, az intézeti rendet és a büntetés-végrehajtás szakmai hitelességét.

Az időskorú fogvatartottak speciális részlegen történő elhelyezésének megítélése keretében négy, egymással összefüggő szempontcsoport különíthető el: a kronológiai, a

11 Magyarul: felgyorsult öregedés.

biológiai, a pszichológiai és a szociológiai dimenzió. A kronológiai szempont célja nem az automatikus besorolás, hanem az idősödés általános fokának jelzése. Az életkor ebben az összefüggésben önmagában kisebb súlyt kap, mivel a fogvatartotti populációban az egészségügyi és funkcionális állapot gyakran nem áll arányban az életkorral. Ugyanakkor az előrehaladott életkor fontos indikátora lehet az azzal összefüggő kockázatok és szükségletek megjelenésének, ezért az értékelés egyik, de nem kizárólagos elemeként jelenik meg. A biológiai szempont a fizikai állapot, az egészségügyi helyzet és az önálló képesség átfogó értékelésére irányul. E körben vizsgálat tárgyát képezi, hogy a fogvatartott mennyiben képes önállóan ellátni mindennapi tevékenységeit, rendelkezik-e krónikus betegségekkel, illetve igényel-e rendszeres orvosi vagy ápolási ellátást. A biológiai dimenzió különösen meghatározó, mivel a fizikai leépülés, a többszörös megbetegedések és az önellátási nehézségek közvetlenül befolyásolják az elhelyezés módját, az intézeti biztonságot¹² és az egészségügyi ellátórendszer terhelését. A pszichológiai szempont a kognitív funkciók, a mentális egészség és az érzelmi stabilitás vizsgálatára fókuszál. Ide tartoznak a hangulati zavarok, szorongásos tünetek jelenléte, valamint az életkorral összefüggő kognitív hanyatlás felismerése. A pszichés állapot értékelése azért kiemelt jelentőségű, mert az idősebb fogvatartottak fokozottan veszélyeztetettek a depresszió, az izoláció és a mentális leépülés szempontjából, ami az intézeti alkalmazkodóképességet és a mindennapi együttélést is jelentősen befolyásolja. A szociológiai szempont a társas támogatottság, az intézeti beilleszkedőképesség és az izoláció kockázatának feltárására irányul. Az értékelés során figyelembe kell venni a családi és társas kapcsolatok meglétét, a látogatások gyakoriságát, valamint azt, hogy a fogvatartott mennyire képes részt venni a közösségi életben. A társas kapcsolatok hiánya, a magány és a közösségből való kivonulás fokozza a pszichés sérülékenységet, és indokoltta teheti a támogatóbb, az időskor sajátosságaihoz igazodó elhelyezési forma alkalmazását.

E négy szempont együttes alkalmazása lehetővé teszi, hogy az időskorú fogvatartottak elhelyezéséről szóló döntések ne mechanikus, életkor-alapú logika mentén szülessenek meg, hanem a valós szükségleteket tükröző, szakmailag megalapozott értékelés eredményeként. Ez a megközelítés hozzájárul a humánus bánásmód érvényesüléséhez, az intézeti működés hatékonyságához és az időskorú fogvatartottak speciális igényeire érzékeny büntetés-végrehajtási gyakorlat kialakításához.

12 A fogvatartottak biológiai állapota közvetlenül befolyásolja az intézet biztonságát, mivel a gyenge vagy beteg személyek kiszolgáltatottabbá válnak, ami növeli a konfliktusok és visszaélések kockázatát. Az önellátásra korlátozott fogvatartottak fokozott felügyeletet és több személyi állomány erőforrást igényelnek, ami más biztonsági feladatoktól von el kapacitást.

Szükségleti kategória	Értelmezés	Elhelyezési javaslat
Alacsony szükséglet	A fogvatartott funkcionálisan jó állapotban van, egészséges, pszichésen stabil, társas beilleszkedése megfelelő.	Általános elhelyezés. Éves felülvizsgálat javasolt.
Mérsékelt szükséglet	Megjelennek az idősödés funkcionális jelei egészségi, pszichés vagy szociális téren, de még nem áll fenn folyamatos segítségigény.	Megfigyelés és támogatás. Mérlegelendő az időskorú részlegre történő áthelyezés. Gyakoribb felülvizsgálat javasolt.
Magas szükséglet	Jelentős fizikai, pszichés vagy szociális sérülékenység, rendszeres segítségigény.	Időskorú részlegre történő behelyezés. Egyéni gondozási és ellátási terv szükséges.

2. táblázat: A fogvatartottak szükségleti kategória szerinti elhelyezésére vonatkozó javaslatok

Az emberi méltóság megőrzése az idős fogvatartottak kezelésében nem lehet elhanyagolható szempont, amin nem csupán etikai elvárás, hanem gyakorlati szervezeti előfeltétele a reintegráció és a konfliktusok megelőzése szempontjából. A védett részlegek bizonyíthatóan csökkentik a kiszolgáltatottságot, és növelik a biztonságot. Ennek a további gyakorlati megvalósítása az idős fogvatartottak esetében az akadálymentes zárkaépítés és családcentrikus kapcsolattartás lehetőségének biztosítása, amely csökkenti a fizikai és pszichés romlás kockázatát.

Az alternatív megoldások (életkor által indokolt feltételes szabadságra helyezés, palliatív ellátás, hospice programok) szükségesek és költséghatékonyak, valamint nemzetközi precedensértékkel bírnak, például a németországi speciális részlegek révén. Magyarországon a feltételes szabadság kiterjesztése a 70 év feletti fogvatartottakra, valamint a hospice-programok bevezetése csökkenthetné az egészségügyi és végrehajtó állomány terheit, miközben növelné a reintegrációs esélyeket. A demográfiai adatok elemzése után egyértelműen kirajzolódik annak ténye, hogy hazánkban is szükséges elgondolkodni az időskorú fogvatartottak speciális vagy alternatív büntetés-végrehajtásán. Ezek a modellek nem csupán anyagi megtakarítást hozhatnak, hanem a bv. szervezet társadalmi elfogadottságát is növelhetik a humánusabb végrehajtás révén.

Felhasznált irodalom

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Bákói Aurél (2001): Büntetésvégrehajtási kérdések. *LélekJelenLét*, 2-3, 4-9.
- Bozsó Zoltán – Pappné Baranyi Edina – Sasvári Fruzsina (2018): A hosszú időre elítélt fogvatartottak vizsgálata. *Börtönügyi Szemle*, 2, 5-19.
- CPT (2016): Általános Jelentés az emberi jogokkal kapcsolatos kérdésekről. Strasbourg. Online: <https://www.cpt.coe.int> (Letöltés ideje: 2025. december 11.)
- CPT (2016): Általános Jelentések. Kínzás Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság, Strasbourg, Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak helyzete, részlet a CPT 25. Általános jelentéséből. Online: <http://rm.coe.int/1680794103> (Letöltés ideje: 2025. március 06.)
- European Prison Litigation Network (2025): France – Factsheet on Prison System and Prisoners' Rights, Paris / Brussels. Online: https://www.prisonlitigation.org/wp-content/uploads/2025/03/fr_factsheet.pdf (Letöltés ideje: 2025. december 09.)
- Eurostat (2019): Age-platform.eu: Ageing Europe – Looking at the Lives of Older People in the EU. Online: <https://www.age-platform.eu/ageing-europe-looking-at-the-lives-of-older-people-in-the-eu-eurostat-2019-report/> (Letöltés ideje: 2022. február 04.)
- Eurostat (2025): EU life expectancy estimated at 81.7 years in 2024. Online: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250911-1?etrans=hu> (Letöltés ideje: 2025. november 12.)
- Eurostat: Prison statistics quarterly data (2022–2023). Online: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Prison_statistics (Letöltés ideje: 2025. december 11.)
- Fekete Márta (2021): Prizonizáció, elidegenedés, börtönártalmak a hosszú időre elzárt fogvatartottak szemszögéből vizsgálva – Nemzetközi kutatások tükrében. *Magyar Rendészet*, 2, 127-141. DOI: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.2.8>
- Fekete Márta (2022): Zárt intézeti neveltek és zárt intézetben dolgozók motivációs bázisának elemző vizsgálata. Doktori értekezés, Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola
- General Report on Aging Societies: Population Trends and Policy Implications, Records of the UNESCO General Conference. 29th session, Paris, 1997. Online: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000110220> (Letöltés ideje: 2022. február 14.)
- Hablicsek László – Pákozdi Ildikó (2004): Az előregedő társadalom szociális kihívásai. *Esély*, 3, 87-119.
- Hayton, Paul – Boyington, John (2006): Prisons and health reforms in England and Wales. *American Journal of Public Health*, 2006/10. Online: <https://www.ojp.gov/nrcjrs/virtual-library/abstracts/prisons-and-health-reforms-england-and-wales> (Letöltés ideje 2025. december 18.)
- Igazságügyi Információk: Tájékoztató az általános kegyelmi eljárásokról. Online: <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/tajekoztato-az-altalanos-kegyelmi-eljarasrol> (Letöltés ideje: 2025. február 11.)
- Juhász Zsuzsanna (2012): Az előregedő börtönnépesség problémái. *Börtönügyi Szemle*, 2, 1-13.
- Kenkmann, Andrea – Ghanem, Christian – Silvia Erhard, Silvia (2022): The Fragmented Picture of Social Care for Older People in German Prisons. *Journal of Aging & Social Policy*, 35(4), 509-520. DOI: <https://doi.org/10.1080/08959420.2022.2031701>
- KSH: Népeségstudományi Kutatóintézet: Demográfiai adatok, 2025. Online: <http://demografia.hu> (Letöltés ideje: 2025. december 11.)
- Maschi, Tina – Morgen, Keith (2014): *Aging Behind Prison Walls, Studies in Trauma and Resilience*. Routledge, New York
- Molnárné Jancsik Beáta (2022): Az idősödő társadalom hatása a büntetés-végrehajtás szervezetére. Diplomamunka, Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest
- Molnárné László Anikó (2022): A hosszú időtartamú szabadságvesztés pszichológiai hatásai és a reintegráció lehetőségei. *Börtönügyi Szemle*, 1, 43-58.
- Simone de Beauvoir (1972): *Az öregség*. Európa Könyvkiadó, Budapest
- Williams, Brie A. (2021): The Growing Geriatric Prison Population: A Dire Public Health Challenge. *Journal of General Internal Medicine (USA)*. DOI: <https://doi.org/10.1111/jgs.17454>

Fotó: Bv. fotó

BÖRTÖNÉPÍTÉSZETI STÍLUSOK VIZSGÁLATA, ELŐNYÖK ÉS HÁTRÁNYOK

*An analysis of prison architectural styles,
advantages and disadvantages*

Jelen tanulmány a börtönépítészeti stílusok átfogó elemzését nyújtja, vizsgálva a panoptikus, vertikális, újgenerációs nyitott és supermax börtönök tervezési filozófiáját, működési logikáját és társadalmi hatásait. A dolgozat történeti perspektívából tekinti át a fogvatartás intézményesülését az ókori előzményektől a modern reformokig, kitérve a magyar büntetés-végrehajtás fejlődésére is. Az elemzés központi kérdése, hogy az építészeti kialakítás miként befolyásolja a biztonságot, a személyi állomány igényeit, a fogvatartottak. A tanulmány rámutat, hogy a humánus elveken alapuló, rehabilitáció-orientált építészeti megoldások kedvezőbb reintegrációs eredményeket hoznak, miközben a biztonság fenntartása továbbra is kulcskérdés marad.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtási intézet, börtönépítész, biztonság, reintegráció, elemzés

This study provides a comprehensive analysis of prison architectural styles, examining the design philosophies, operational logic, and social impacts of panoptic, vertical, new-generation open, and supermax prisons. The paper reviews the institutionalization of incarceration from a historical perspective, from ancient precedents to modern reforms, while also addressing the development of the Hungarian prison system. The central question is how architectural design influences security, staffing requirements and inmate rehabilitation. The research demonstrates that humanitarian, rehabilitation-oriented architectural solutions yield more favorable reintegration outcomes, while maintaining security remains a key challenge.

Keywords: prison, prison architecture, security, reintegration, analysis

*„Először mi formáljuk az épületeinket,
aztán azok formálnak minket.”
(Winston Churchill, 1943)*

Bevezetés

A börtönépítészeti stílusok szorosan összekapcsolódnak a büntetőjoggal, a büntetés-végrehajtási politikával és a társadalmi igazságosság felfogásával. A büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézetek) térszervezése, anyaghasználata és működési logikája közvetlenül befolyásolja a fogvatartottak életminőségét, reintegrációs esélyeit, valamint a személyi állomány biztonságát és terhelését. A bv. intézet az igazságszolgáltatás fizikai megtestesülése: egyszerre a társadalmi kontroll eszköze és a rehabilitáció potenciális tere. Napjainkban világszerte meghatározó probléma a túlsúfoltság és a kriminálpolitika „keményebb” irányzatai, ugyanakkor ezzel párhuzamosan erősödik az az igény, hogy a fogvatartás a visszaesés csökkentését és a társadalmi visszailleszkedést is szolgálja. Ehhez olyan börtönépítészeti megoldások szükségesek, amelyek a biztonság, a funkcionalitás, a humánus bánásmód és a fenntarthatóság szempontjait integráltan kezelik.

Jelen tanulmány célja, hogy történeti kitekintéssel és típusonkénti elemzéssel bemutassa a panoptikus, a vertikális, az újgenerációs „nyitott” és a supermax börtönök kialakulását, tervezési filozófiáját és működési logikáját, külön kitérve a magyar büntetés-végrehajtás fejlődésére. A vizsgálat arra keresi a választ, miként hat az építészeti forma a biztonságra, a személyi állomány igényeire, a fogvatartottak közötti interakciókra, a rehabilitációra és a fenntarthatóságra, illetve milyen tanulságok vonhatók le a jövő bv. intézeteinek tervezésére vonatkozóan.

Történelmi kitekintés a börtönépítészetben

A börtönök kialakulásának szükségessége a társadalmi rend fenntartásának, az igazságszolgáltatás érvényesítésének és a büntetések végrehajtási módjainak történelmi váltoásaiban gyökerezik. Az ókorban és a középkorban a büntetések elsődleges módjai a nyilvános megszégyenítések, testi fenytések, kivégzések és száműzések voltak. A fogvatartás ebben az időszakban inkább az ítélet előtti ideiglenes állapotot jelentette, nem pedig önálló büntetési formát (Foucault, 1977).

A középkori Európában a büntetéseket sokszor vallási indíttatásból szabták ki, így a várak, kolostorok alagsorai vagy egyházi tömlöcök szolgáltattak ideiglenes őrzőhelyül. Az igazi változás a XVI-XVIII. század során kezdődött, amikor az államhatalmak rájöttek, hogy a nyilvános testi fenytések nem mindig hatékonyak a rend fenntartására, különösen a növekvő urbanizáció és az ipari forradalom okozta társadalmi változások

fényében. Ekkor jelent meg az igény a szabadságvesztésre, mint önálló büntetési forma alkalmazására, amely lehetőséget biztosított arra, hogy a bűncselekmények elkövetőit elkülönítsék a társadalomtól.

A börtönök tehát egy újfajta társadalmi kontroll eszközévé váltak, azonban nem csupán a büntetésről, hanem a rehabilitációról is szóltak. A börtönépületekre való igény növekedett, ahogy a felvilágosodás és a humanizmus eszméi egyre inkább terjedtek, és előtérbe kerültek a társadalmi igazságosság kérdései. A XVIII. század végén és a XIX. század elején olyan reformerek, mint John Howard és Jeremy Bentham felismerték, hogy a börtönöknek nemcsak a büntetés, hanem a fegyelmezés és javítás eszközének is kell lenniük (Howard, 1777).

A XX. század során a börtönök egyre inkább intézményesített formát öltöttek, különféle biztonsági és építészeti megoldásokkal, amelyek a büntetőpolitika változásait tükrözték. A modern korban a börtönök építészeti tervezésében hangsúlyos szerepet kapott a fogvatartottak emberi jogainak biztosítása, a reintegráció elősegítése és az újrakezdés lehetőségének megteremtése (Foucault, 1977).

Az új generációs bv. intézetek, mint a nyitott és a rehabilitáció-orientált intézetek, már a társadalomba való visszailleszkedés elősegítésére helyezik a hangsúlyt, amely az eredeti, büntetést célzó megközelítéssel szemben sokkal inkább a társadalmi integrációt célozza meg.

Az első börtönök

A börtönépítészet már az ókori civilizációkban is megjelent, de a modern börtönrendszer alapjai a középkor vége felé kezdtek kialakulni, amikor az egyház és az állam egyaránt előnyben kezdte részesíteni szabadságvesztésben rejlő büntetési lehetőségeket.

A korai börtönök gyakran alagsorokban és várakban helyezkedtek el, ahol a fogvatartottak embertelen körülmények között kerültek elhelyezésre. A VIII. században indult meg az úgynevezett börtönreform-mozgalom, amelyet olyan gondolkodók támogattak, mint John Howard és Jeremy Bentham.

Howard angol börtönökért felelős sheriff¹ jelentései alapján a közegészségügyi feltételek javítása és a fogvatartottak „reformálásának” gondolata egyre nagyobb szerepet kapott (Howard, 1777). Bentham megalkotta a panoptikus börtön tervét, amely a folyamatos

1 A sheriff az angolszász országokban egy speciális tisztviselő elnevezése, aki jogi és rendőri feladatokat is elláthat. Eredetileg városbíró, ma az Egyesült Királyságban legtöbb tartományban ez bírói vagy jelképes királyi biztosi tisztséget jelöl.

megfigyelés elvén alapult, ezzel elősegítve a fegyelem fenntartását. Az első börtönök, mint például a philadelphiai Eastern State Penitentiary az 1820-as években épültek, és új korszakot nyitottak a fogvatartási körülmények humánusabbá tételében, amely végül a modern börtönépítészet kialakulásához vezetett. Ennek eredményeként a fogvatartottak már nem embertelen körülmények között voltak elhelyezve, hanem egy speciálisan a szabadságvesztés végrehajtására kialakított épületben (Foucault, 1977). Miért is volt szükség aztán a XIX-XX. századtól új típusú börtönök létrehozására? A börtönök olyan mértékű változáson mentek keresztül a fejlődő társadalom által állított követelmények miatt, amelyet már a tradicionális létesítmények nem tudtak követni. A komplex, multifunkcionális feladatokhoz (őrzés, felügyelet, ellenőrzés, oktatás, munkáltatás, egészségügy) már szükség volt a börtönarchitektúra fejlődéséhez is (Mezey, 2018).

A kezdetek Magyarországon

Az első magyarországi börtönök története Szent István idejére nyúlik vissza, aki törvénybe foglalta a szabadságvesztés-büntetést. A középkorban várak és erődítmények szolgáltak börtönökként, és az első országos jellegű fenyítőház 1772-ben nyílt meg Szempczen². A börtönrendszer fejlődése az igazságszolgáltatás igényeinek változásával és a törvényhozás fejlődésével volt párhuzamos (BVOPb, é. n.). A reformkorban tíz új börtön építésére tettek javaslatot, azonban a bécsi kancellária ellenállása miatt ez nem valósult meg. Az 1848-49-es szabadságharc leverése után Magyarország kénytelen volt az osztrák birodalmi büntető törvénykönyvet elfogadni, és börtönökké alakítani régi várakat, kolostorokat: erre példa a váci és a márianosztrai intézet (BVOPc, é. n.).

A Csemegi-kódex (1878) volt az első magyar büntető törvénykönyv, amely meghatározta a szabadságvesztés-büntetés különböző típusait (fegyház, államfogház, börtön, fogház, elzárás) és külön intézményeket hozott létre az elítéltek fokozatos visszailleszkedésének elősegítésére.

Ezen külön intézmények keretében megjelentek az átmeneti intézetek, amelyek enyhébb körülményeket biztosítottak a szigorúbb fokozatok után, valamint a dologházak, amelyek a munkára nevelést szolgálták. Továbbra is működtek javítóintézetek, amelyek a fiatalok nevelésére és oktatására helyezték a hangsúlyt. Emellett a bv. intézeteken belül elkülönített részlegek biztosították a különböző csoportok (pl. visszaesők, fiatalok) differenciált kezelését. A rendszer lényege a progresszív végrehajtás volt, amely a szigorúbb elkülönítéstől az enyhébb bánásmódon át a társadalomba való visszavezetésig terjedt.

Az új börtönépítkezések és a személyi állomány javadalmazásának növelése a modern büntetés-végrehajtás alapjait fektették le (BVOPa, é. n.). A világháborúkat követő

2 Ma: Szenc, Szlovákiában található település.

időszakban a magyar büntetés-végrehajtás rendszere fokozatosan militarizálódott, majd a szocializmus érájában politikai eszközzé vált, különösen a politikai foglyok tekintetében.

1952 márciusában a börtönügy szervezete a Belügyminisztérium felügyelete alá került. A központi irányításra létrehozták a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát. A 60-as évektől enyhébb reformok történtek, amelyek hatására átalakult a fogvatartottak munkáltatása és megjelentek az oktatási, nevelési elemek. A 70-es években pedig új, rehabilitációs programok jelentek meg, de a gazdasági források hiánya korlátozta a célkitűzések megvalósítását (BVOPe, é. n.). A rendszerváltást követően a magyar büntetés-végrehajtás reformjai az emberi jogok és szabadságjogok figyelembevételével épültek. Jelentős változásokat jelentett a halálbüntetés eltörlése és a szigorított javító-nevelő munka megszüntetése. A 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról modernizálta a végrehajtást és a kockázatkezelési rendszert. A 2024-es reform rugalmasabbá tette az intézeti struktúrát, és egy ötfokozatú rendszerrel váltotta fel a korábbi szigorú kategóriákat, figyelembe véve a fogvatartottak együttműködési hajlandóságát (BVOPd, é. n.).

Börtönépítészeti stílusok

Panoptikus börtön

A panoptikus börtönépítészeti stílust Jeremy Bentham koncepciója alapján fejlesztették ki a XVIII. század végén. Célja egy olyan épület létrehozása volt, amely egyszerre biztosít maximális felügyeletet és minimális személyi állományi igényt, mindezt a folyamatos megfigyelés érzetének pszichológiai hatásának kiaknázásával. Bentham elképzelése szerint a panoptikus börtön a hatalom egy olyan eszköze lehet, amely átláthatóságot és folyamatos ellenőrzést biztosít a fogvatartottak felett (Verry, 2021).

A korábban elterjedt börtönök gyakran kaotikusak³ voltak, és a megfigyelés nem volt hatékony. Bentham célja az volt, hogy megteremtse a teljes átláthatóságot és ellenőrizhetőséget, ezzel biztosítva a fegyelmet. Az építészeti stílus így egyfajta racionális ellenőrzési eszköz lett, amely az állami hatalom megnyilvánulása volt a büntetés-végrehajtás központi elemeként.

3 Az 1800-as évek előtt működő börtönöket kaotikus viszonyok jellemezték, például hiányzott az elkülönítés, a fogvatartottak vegyesen, túlszűfolt és egészségtelen körülmények között éltek, miközben az felügyelet gyenge és sokszor korrupt volt. A korabeli börtönök állapotát jól jellemzi John Howard megállapítása, miszerint „a börtönökben uralkodó állapotok gyakran a betegségek és a romlottság melegágyai voltak” (Howard, 1777). Erre a rendezetlen helyzetre reagálva dolgozta ki Jeremy Bentham a panoptikum elvét, amely a folyamatos megfigyelhetőség révén kívánta biztosítani a fegyelmet és az ellenőrizhetőséget.

A panoptikus börtön elrendezése alapvetően kör alakú: a zárkák az épület külső peremén helyezkednek el, míg a központban egy megfigyelőtorony található. Ez az elrendezés lehetővé teszi, hogy a központi toronyból minden zárka közvetlenül látható legyen. A fogvatartottak azonban nem látják, hogy éppen figyelik-e őket, mert a torony belsejében lévő felügyelők tevékenysége számukra nem észlelhető. Ezt az elrendezést úgy tervezték, hogy a megfigyelés lehetőségének folyamatos fenntartása miatt a fogvatartottak önkéntes fegyelmet tanúsítsanak, mivel bármikor láthatják őket (Foucault, 1977).

Bár az eredeti panoptikus börtönök nagy része mára már modernizálódott vagy bezárt, néhány intézet még mindig hűen tükrözi ezt a koncepciót. A Presidio Modelo börtön Kubában a panoptikus modell alapján épült. Ez az intézet ugyan ma már nem működik, de az épület megmaradt, és jelenleg múzeumként funkcionál.

Vertikális börtön

A vertikális börtön alapvető célja, hogy minimalizálja a hagyományos, horizontálisan kiterjedt börtönök által igényelt földterületet, miközben biztosítja a fogvatartottak számára megfelelő körülményeket és a szükséges ellátást. Az ilyen intézetek elrendezése több egymásra épített szintből áll, ahol különböző funkciókat és programokat valósítanak meg, mint például az elhelyezés, oktatás, munkavégzés és rekreáció. Ezek a funkciók az épület különböző szintjei szerint kerülnek elosztásra, és egy központi mag – amely akár egy fényudvar is magába foglalhat – köti össze őket, megkönnyítve a fogvatartottak mozgását a különböző zónák között. A börtönök alapterületének korlátozottsága különösen városi környezetben vált jelentős problémává, ahol a szabad terület drága és ritka.

A vertikális börtönök kialakítása megoldás lehet erre a problémára, hiszen az építészeti elrendezés lehetővé teszi a bv. intézetek hatékony működését a városok szívében anélkül, hogy jelentős területet foglalnának el. A vertikális építésze további célja, hogy integrálja a bv. intézeteket a város szövetébe, így a fogvatartottak kevésbé izoláltak a közösségtől, ami fontos lépés a társadalomba való visszailleszkedésük elősegítése érdekében. Az elrendezés több fontos elemet tartalmaz, amelyek megkönnyítik az épület működését és a fogvatartottak rehabilitációját.

Az alsóbb szintek általában a nyilvánosan hozzáférhető épületrészek – mint az adminisztrációs és látogatói terek –, míg a felsőbb szinteken találhatók a fogvatartottak elhelyezéséről szolgáló részlegek, amelyek szigorúbb felügyelet alatt állnak. A köztes szinteken kialakított helyiségek, például a könyvtárak, oktatási helyiségek vagy akár a munkaterápiás egységek, funkcióikkal elősegítik a fogvatartottak szellemi és szakmai fejlődését.

Az épület különböző szintjeit lépcsőházak vagy liftek kötik össze, amelyek lehetővé teszik a fogvatartottak és a személyi állomány számára az egyszerű közlekedést. Az ilyen

típusú bv. intézetek kialakításának másik fontos szempontja a rehabilitációs lehetőségek biztosítása. A vertikális börtönök célja, hogy az elítéltek számára ne csak a büntetésük végrehajtására szolgáló helyet jelentsék, hanem olyan környezetet is, amely támogatja őket a mindennapihoz közelítő életvitel fenntartásában, és felkészíti őket a szabadulás utáni visszailleszkedésre. A különböző szinteken biztosított programok – mint például az oktatás és a munkavégzés – a fogvatartottak életének részévé válnak, és segítenek az elítéltek reintegrációjában, ezáltal csökkentve a visszaesés esélyét.

Összefoglalva, a vertikális börtönök kialakulásának fő indítékai a terület maximalizálása, a városi integráció elősegítése, és a modern büntetés-végrehajtási elvek – különösen a reintegráció és a rehabilitáció – támogatása. Az elrendezés, amely különböző funkcionális szintekre tagolja az épületet, hatékonyan biztosítja a felügyeletet, a rehabilitációs célokat és a közösségi integráció lehetőségét, ami az egyik legfontosabb célkitűzése a modern börtönépítészetnek (Mubarak, 2024).

Újgenerációs nyitott intézetek

Az újgenerációs bv. intézetek megjelenése válaszként szolgált a hagyományos börtönrendszerek problémáira, mint például a túlszűfolttság, az intézeteken belüli feszültségekkel terhelt, konfliktusokra hajlamosító környezet, valamint a rehabilitáció korlátozott hatékonysága. Az új börtönmodellek tervezésekor a központi cél az volt, hogy olyan környezetet hozzanak létre, amely nemcsak a fogvatartást biztosítja, hanem elősegíti a társadalomba való visszailleszkedést is.

Az újgenerációs intézetek kialakításában nagy szerepet játszott az az elv, hogy a büntetés-végrehajtásnak humánusabbnak kell lennie, és a büntetés mellett a rehabilitációra és a fogvatartottak fejlesztésére is összpontosítani kell (Ruzsonyi, 2011). Az építészeti kialakítás alapvetően eltér a korábbi, szigorúan ellenőrzött, izoláló elrendezésektől. Az új börtönmodellek a moduláris stílust követik, amely lehetővé teszi, hogy kisebb lakóegységekbe osszák szét a fogvatartottakat. Ezek a lakóegységek közösségi terek köré szerveződnek, amelyeknek célja, hogy támogassák a fogvatartottak közösségi interakcióit és a pozitív társadalmi normák elsajátítását.

Az ilyen típusú foglalkozások elősegítik a felelősségteljes viselkedést, valamint a fogvatartottak reintegrációját, csökkentve a visszaesés kockázatát. Az újgenerációs bv. intézetekben nagy hangsúlyt fektetnek a természetes fény és a zöldterületek biztosítására, ami kedvezően hat a fogvatartottak mentális egészségére.

Az épületekben gyakran találhatók közösségi helyiségek, oktatási terek, sportlétesítmények, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a fogvatartottak aktívan tölthessék idejüket, és lehetőséget kapjanak arra, hogy készségeiket fejlesszék. A lakóegységeken belül

biztosított közösségi terek lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy közösségi tevékenységekben vegyenek részt, ami fontos lépés a szabadulás utáni integráció felé (Abdel-Salam – Kilmer, 2023). Az újgenerációs intézetek egyik figyelemre méltó példája a norvég Halden, amelyet gyakran emlegetnek a világ leghumánusabb börtöneként.

A Halden tervezése során nagy hangsúlyt fektettek a fogvatartottak életminőségének javítására, és arra, hogy emberibb körülmények között élhessenek. Az ilyen típusú intézetek célja az, hogy a fogvatartottakat ne csak bezárják, hanem felkészítsék őket arra, hogy a szabadulás után felelős és produktív tagjai lehessenek a társadalomnak (Jewkes, 2018). Az újgenerációs intézetek egyik fő jellemzője tehát az, hogy szabadabb, támogatóbb környezetet biztosítanak, ahol a fogvatartottak számára lehetőség nyílik arra, hogy fejlesszék készségeiket, tanuljanak, és rehabilitációs programokon vegyenek részt.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy ezen célkitűzések a magyar büntetés-végrehajtási rendszerben is megjelennek, azonban azok gyakorlati megvalósítása – különösen az infrastrukturális és erőforrásbeli korlátok miatt – eltér a skandináv modellektől. Míg a Haldenhez hasonló intézetekben a reintegrációt támogató környezet átfogóan érvényesül, addig a hagyományos büntetés-végrehajtási rendszerekben ezek az elvek gyakran korlátozottabb keretek között valósulnak meg. Ennek ellenére a büntetés-végrehajtás célrendszerében a fejlesztés és a reintegráció ma is központi szerepet tölt be.

Supermax börtönök

A supermax börtönök kialakulásának gyökerei az Egyesült Államokban, az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején keresendők. Ebben az időszakban jelentősen megnövekedett a börtönökben a fogvatartottak közötti erőszakos cselekmények száma, és egyre több olyan bűnelkövetőt tartottak fogva, akik különösen veszélyesek voltak a többi fogvatartottra, a személyi állományra és a közbiztonságra nézve. Az amerikai bv. szervezet erre válaszul hozta létre a supermax börtönöket, amelyeknek célja, hogy a legveszélyesebb elítélteket teljes elszigeteltségben tartsák, megakadályozva őket abban, hogy veszélyt jelentsenek magukra, másokra vagy az intézet rendjére. A legismertebb supermax börtön az Egyesült Államokban található ADX Florence Coloradóban, amelyet „*The Alcatraz of the Rockies*”⁴-nak is neveznek.

Az ADX Florence kialakítása és működése szigorú izolációt biztosít, a fogvatartottak 23 órát töltenek egyedül zárkaikban naponta, és csak egy órára hagyhatják el azt a szabad levegőn való mozgás céljából, természetesen szigorú felügyelet mellett. A supermax börtönök fő célja az, hogy teljes mértékben minimalizálják a fogvatartottak közötti fizikai interakciókat és a szökési kockázatot, valamint hogy megakadályozzák az erőszakos

4 A Sziklás-hegység Alcatraza.

cselekményeket és a bandák intézetben belüli működését (Reiter, 2016). Az ezen elveken alapuló intézetek építészeti tervezése teljes mértékben a biztonság és az izoláció biztosítására irányul. Az ilyen intézetek elrendezése szigorúan elkülöníti a fogvatartottakat egymástól, és minimalizálja a felügyelőkkel történő fizikai kapcsolatot is.

A zárkák általában betonból készülnek, mindössze egy kis ablak nyílik belőlük, amely csak az égbolt felé mutat, ezzel csökkentve a külvilághoz való kapcsolódás érzését, minimalizálva az orientációs lehetőségeket. Az intézetekben alkalmazott elektronikus megfigyelőrendszerek folyamatos kontrollt biztosítanak, és a felügyelők a zárkába való bejutás nélkül, távolról vezérelhetik az ajtókat. Az építészeti tervezés lényege, hogy minden mozgás szigorúan ellenőrzött és előre meghatározott legyen, ezzel csökkentve a váratlan és az erőszakos események előfordulásának lehetőségét. Az épületekben található közösségi terek minimálisak, és az egyes fogvatartottak külön-külön, felügyelt környezetben használhatják őket. A supermax börtönök rendkívüli elszigeteltsége és a fogvatartottak életének szigorú ellenőrzése súlyos pszichológiai következményekkel járhat. Az ilyen intézetekben elhelyezett elítéltek gyakran számolnak be mentális egészségügyi problémákról, mint például depresszió, szorongás, paranoia, valamint a szociális készségek leépülése.

A hosszú távú izoláció és az emberi kapcsolatok hiánya komoly pszichológiai károkat okozhat, amelyek megnehezíthetik a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedését. Ezen intézetek számos emberi jogi szervezet kritikáját is kiváltották, melyek szerint az ilyen intézetekben alkalmazott szigorú elszigetelés embertelen bánásmódot jelent és sérti a fogvatartottak emberi jogait. A kritikusok szerint az izoláció hosszú távon nem szolgálja a büntetés végrehajtásának fő célját, a rehabilitációt, mivel az elítéltek mentális állapota jelentősen romolhat, és ez növeli annak a kockázatát, hogy a szabadulásuk után ismét bűncselekményeket kövessenek el (Pizarro-Stenius, 2004). A supermax börtönök olyan intézetek, amelyeket a modern büntetés-végrehajtás legszigorúbb és leginkább kontrollált formájaként hoztak létre. A börtönök építészeti kialakítása és működése kizárólag a biztonságra és a fogvatartottak teljes elszigetelésére összpontosít, ami hatékony megoldás lehet a rendkívül veszélyes fogvatartottak kezelésére.

A biztonsági szempontok

A bv. intézetek biztonsági szempontú elemzése során kiemelkedő szerepe van az egyes építészeti stílusok által nyújtott biztonsági megoldásoknak és azok hatékonyságának. Az egyes börtöntípusok – a panoptikus, a vertikális, az újgenerációs nyitott és a supermax börtön – mind különböző megközelítést alkalmaznak a biztonság fenntartására, amelyek eltérő hatást gyakorolnak a fogvatartottakra és a személyi állományra egyaránt.

A panoptikus börtön kialakítása kifejezetten a megfigyelés és a pszichológiai kontroll hatékonyságára épít. A körkörös elrendezésű épület és a központi megfigyelőtorony révén

a felügyelők egyetlen központi helyről képesek minden zárkát megfigyelni anélkül, hogy a fogvatartottak tudnák, éppen figyelik-e őket. Ez a bizonytalanság arra készíti a fogvatartottakat, hogy mindig a szabályoknak megfelelően viselkedjenek, mert a megfigyelés folyamatos állandóságának érzetével élnek. A szünet nélküli felügyelet lehetősége csökkenti az intézetben belüli erőszakos cselekmények számát és javítja a felügyelők biztonságát.

A vertikális börtönök kialakítása egy másik megközelítést alkalmaz a biztonság érdekében, különösen a városi tér korlátozottságának figyelembevételével. Az épületek több szintből állnak, és a különböző funkciókat (lakóegységek, rehabilitációs és oktatási terek, egészségügyi szobák) szintekre bontva helyezik el, amely így lehetővé teszi a különböző területek elkülönítését, ami jelentősen javítja a bv. intézet biztonságát.

A központi mag, amely a szintek közötti kapcsolatot biztosítja, szintén hozzájárul a hatékony felügyelethez, mivel a szintek közötti mozgás könnyen szabályozható. Az ilyen típusú intézetekben azonban a több szint együttes kezelése bonyolult feladat lehet vészhelyzetek esetén, például evakuáláskor, tűz esetén vagy lázadás kitörésekor, mivel a szűk folyosók és lépcsők korlátozzák a gyors menekülést, illetve mozgást. A vertikális börtönökben jelentős mennyiségű elektronikus megfigyelőrendszerre van szükség a szintek közötti mozgások és a különböző zónák ellenőrzésére, ami növeli az üzemeltetési költségeket és a technológiai hibák kockázatát. A szökési esélyek viszonylag alacsonyak a magas szintű ellenőrzöttség, a több zónára osztott struktúra és az épület adottságai (magasság) miatt.

Az újgenerációs nyitott intézetek esetében a biztonsági megközelítés alapvetően eltér az előző két modelltől, mivel ezen intézetek célja, hogy emberibb és kevésbé represszív környezetet teremtsenek, amely nemcsak a büntetést szolgálja, hanem elősegíti a fogvatartottak reintegrációját is. A nyitott bv. intézetek biztonsági szempontból jelentős kockázatokat hordozhatnak, mivel a magasabb szabadságérzet és a közösségi terek használata növeli a felügyelők és a fogvatartottak közötti konfliktusok lehetőségét, és megnehezíti a teljes felügyelet biztosítását. Rendkívüli események, például egy lázadás esetén a nyitott struktúra miatt nehezebb a fogvatartottak gyors elkülönítése és a helyzet felszámolása. Az elektronikus megfigyelőrendszerek alkalmazása elengedhetetlen a biztonság fenntartásához, de a folyamatos felügyelet biztosítása így is komoly kihívást jelent. A szökési esélyek magasabbak, mint a szigorúbb biztonságú intézetekben, mivel a fogvatartottak nagyobb mozgásszabadságot élveznek.

A supermax börtönök azonban a legszigorúbb biztonsági követelményeket kielégítő intézetek közé tartoznak, és a legveszélyesebb elítéltek fogvatartására szolgálnak. Az ilyen bv. intézetek kialakítása és működése szigorú izolációt biztosít, amely minimalizálja a fogvatartottak közötti fizikai kontaktust, és ezzel együtt az erőszakos cselekmények lehetőségét is. A zárkák egyszemélyesek, és a fogvatartottak napi 23 órát zárt ajtóknak mögött töltenek, míg az egyetlen szabadidős tevékenységük a szigorúan felügyelt szabadlevegőn tartózkodás.

Az elektronikus megfigyelés rendkívül fejlett, ennek köszönhetően a zárkákban és közösségi területeken elhelyezett kamerák és érzékelők folyamatosan ellenőrzik a fogvatartottakat, minimalizálva a szökési kísérletek lehetőségét. A szökési esélyek rendkívül alacsonyak, mivel az építészeti kialakítás és a technológiai megoldások minden potenciális lehetőséget kizárnak. A szigorú biztonsági intézkedések mellett a supermax börtönökben alkalmazott teljes izoláció súlyos mentális egészségügyi problémákhoz vezethet, ami tovább növeli a rendkívüli események kockázatát, például az önkárosítás vagy az öngyilkosság esélyét.

Személyi állomány

A bv. intézetek különböző építészeti stílusai jelentősen befolyásolják a személyi állomány szükségleteit és munkakörülményeit. Az eltérő börtöntípusok más-más létszámú személyi állományt igényelnek, és az intézet felépítése közvetlen hatással van a napi feladatok ellátására, a munkakörülményekre, valamint a személyi állomány biztonságára.

Létszám

A panoptikus börtön esetében kevesebb felügyelőre van szükség, mivel az épület körkörös elrendezése és a központi megfigyelőtorony lehetővé teszi, hogy egy helyről figyeljék a zárkák nagy részét. Ez hatékonyabb felügyeletet biztosít kevesebb létszámmal, de a személyi állomány folyamatos koncentrációját igényli, ami hosszú távon mentális megterhelést okozhat.

Vertikális épület esetében növekedik a személyi állomány létszámgigénye, mivel minden szinten megfelelő számú felügyelőnek kell jelen lennie a biztonság fenntartása érdekében. A vertikális struktúra bonyolultabb ellenőrzést kíván, ami több felügyelőt igényel a zónák ellenőrzéséhez és a területek közötti mozgások koordinálásához.

Az újgenerációs nyitott intézetek célja a reintegráció elősegítése. Ez a típus jelentős számú személyi állományt igényel, akik nemcsak a felügyeletért felelősek, hanem aktívan részt vesznek a rehabilitációs programokban és a közösségi tevékenységek támogatásában is. A nagyobb mozgásszabadság és a közösségi interakció növeli a személyi állomány szükségességét, és különösen fontos, hogy a felügyelők magas szintű kommunikációs és konfliktuskezelési készségekkel rendelkezzenek.

A supermax börtönök esetében a biztonsági intézkedések rendkívül szigorúak, és az építészeti kialakítás a maximális elkülönítést szolgálja. Ez a típus speciálisan képzett személyi állományt igényel, akik képesek kezelni a rendkívül veszélyes fogvatartottakat, és felkészültek a rendkívüli eseményekre. Bár a fogvatartottak izolációja miatt a felügyelők közvetlen felügyeleti feladatai korlátozottabbak lehetnek, a folyamatos megfigyelés és a szigorú szabályok betartatása jelentős odafigyelést igényel.

Fogvatartotti állomány

A börtönépítész hatása jelentős a fogvatartotti állomány életére és rehabilitációjára, valamint érdemes külön figyelmet fordítani ezeknek az építészeti kialakításoknak a fogvatartottak mentális és fizikai jólétére gyakorolt következményeire.

A különböző börtöntípusok – a panoptikus, vertikális, újgenerációs és supermax börtönök – mind eltérő hatásokat gyakorolnak a fogvatartottak életére, és különböző módon befolyásolják a reintegráció esélyeit, a közösségi élet lehetőségeit és a mentális egészséget.

Egymás közötti interakció

A fogvatartottak egymás közötti interakcióinak lehetőségei és korlátai nagy mértékben függenek az intézet építészeti kialakításától és az alkalmazott szabályoktól, amelyek a közösségi életet, a munkavégzést és a társas érintkezést egyaránt befolyásolják. Az interakció lehetőségeit elsősorban az határozza meg, hogy a fogvatartottak mozgása mennyire szabad, és az intézet mennyire támogatja a közösségi tevékenységeket. Amennyiben az intézet kialakítása izolált zárkákból áll és a fogvatartottak mozgását szigorúan korlátozzák, az interakció rendkívül nehézé válik.

Az ilyen környezetben a közösségi élet szinte teljesen megszűnik, ami az elzártság érzését erősíti, és hosszú távon károsan hathat a fogvatartottak mentális egészségére. Ezzel szemben, ha az építészeti tervezés lehetővé teszi a közösségi terek használatát, a fogvatartottaknak nagyobb esélyük van a társas kapcsolatok kialakítására. A közös terek, például étkezők, közösségi szobák vagy szabadtéri zöld területek elősegíthetik a kommunikációt és a közös programok szervezését. Az ilyen lehetőségek pozitív hatással vannak a társas készségekre, hiszen a fogvatartottak megtanulhatnak együttműködni, ami segíthet a szabadulás utáni reintegrációban. Ugyanakkor, ha a közösségi terek használatát nem kíséri megfelelő felügyelet és támogatás, fennáll a veszélye annak, hogy ezek a helyek konfliktusok vagy erőszakos események színterévé válnak.

Összefoglalás

Tanulmányunk célja annak vizsgálata volt, hogy a különböző börtönépítészeti stílusok milyen módon befolyásolják a bv. intézetek működési logikáját, biztonsági rendszerét, a személyi állomány munkavégzésének feltételeit, valamint a fogvatartottak életkörülményeit és reintegrációs esélyeit. Elemzésünk során áttekintettük a panoptikus, a vertikális, az újgenerációs nyitott és a supermax börtönök kialakulásának történeti és funkcionális sajátosságait, továbbá rámutattunk arra, hogy az egyes építészeti megoldások eltérő módon reagálnak a büntetés-végrehajtási szervezet előtt álló biztonsági, szervezési és társadalmi kihívásokra. Megállapítottuk, hogy a panoptikus modell a megfigyelhetőség

és a kontroll racionalizálására, a vertikális börtön a területi korlátok és a városi integráció problémáira, míg az újgenerációs intézet a humánusabb fogvatartás és a reintegráció támogatására kínál sajátos választ. Ezzel szemben a supermax intézetek a maximális biztonság és izoláció elvét jelenítik meg, ugyanakkor működésük számos, a mentális egészségre és a rehabilitáció eredményességére vonatkozó kérdést vet fel. Vizsgálatunk alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a börtönépítészeti kialakítás nem csupán technikai vagy funkcionális kérdés, hanem a büntetés-végrehajtás célrendszerét, az intézeti légkört és a társadalmi visszaailleszkedés lehetőségeit is alapvetően meghatározó tényező. Álláspontunk szerint a jövő bv. intézeteinek tervezése során olyan komplex megközelítésre van szükség, amely a biztonság, a funkcionalitás, a fenntarthatóság, valamint a reintegráció követelményeit egymással összhangban kezeli.

Felhasznált irodalom

- Abdel-Salam, Sami – Kilmer, Ashley (2023): 'A Prison Is a Prison': Perspectives From Incarcerated Men on the Therapeutic and Punitive Aspects of Halden Prison in Norway. *The British Journal of Criminology*, 63(4), 929-947. DOI: <https://doi.org/10.1093/bjc/azac054>
- Büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos honlapja: A Csemegi-Kódex (BVOPa)
Online: <https://bv.gov.hu/hu/a-csemegi-kodex> (Letöltés ideje: 2025. január 10.)
- Büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos honlapja: A kezdetek (BVOPb)
Online: <https://bv.gov.hu/hu/a-kezdetek> (Letöltés ideje: 2025. január 10.)
- Büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos honlapja: A reformkor és a kiegyezés (BVOPc)
Online: <https://bv.gov.hu/hu/a-reformkor-es-a-kiegyezés> (Letöltés ideje: 2025. január 10.)
- Büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos honlapja: A rendszerváltozástól napjainkig (BVOPd)
Online: <https://bv.gov.hu/hu/a-rendszervaltozastol-napjainkig> (Letöltés ideje: 2025. január 10.)
- Büntetés-végrehajtási szervezet hivatalos honlapja: A világháborúktól a szocializmusig (BVOPe)
Online: <https://bv.gov.hu/hu/a-vilaghaboruktol-a-szocializmusig> (Letöltés ideje: 2025. január 10.)
- Foucault, Michel (1977): *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books, New York
- Howard, John (1777): *The state of the prisons in England and Wales with preliminary observations and an account of some foreign prisons*. Warrington
- Jewkes, Yvonne (2018): Just design: Healthy prisons and the architecture of hope. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 51(3), 319-338. DOI: <https://doi.org/10.1177/0004865818766768>
- Matthieu, Verry (2021): *Panoptique - Jeremy Bentham*. Sorbonne Université. DOI: [10.13140/RG.2.2.19694.33605/1](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.19694.33605/1)
- Mezey Barna (2018): A börtönügy a 17-19. században: A börtön európai útja. Gondolat Kiadó, Budapest. DOI: <https://doi.org/10.32577/mr.2019.1.11>
- Mubarak, Ashik (2024): *Urban Prison Link: A New, Urban Prison Typology* (Master's thesis). University of Massachusetts Amherst. DOI: <https://doi.org/10.7275/54857>
- Pizarro, Jesenia – Stenius, Vanja M. K. (2004): Supermax Prisons: Their Rise, Current Practices, and Effect on Inmates. *The Prison Journal*, 84(2), 248-264. DOI: <https://doi.org/10.1177/0032885504265080>
- Reiter, Keramet (2016): When Prison is Not Enough: The Rise (and Perhaps the Fall) of the Supermax Prison. *Prison Legal News Online*: <https://www.prisonlegalnews.org/news/2016/nov/8/when-prison-not-enough-rise-and-perhaps-fall-supermax-prison/> (Letöltés ideje: 2025. február 18.)
- Ruzsonyi Péter (2011): A skandináv országok büntetés-végrehajtási rendszerének elemzése. *Börtönügyi Szemle*, 2011/1., 1-19.

Fotó: Bv. fotó

Koday Zsuzsanna – Lukácsi Dániel – Kaló Zsuzsa

A TRAUMAINFORMÁLT BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ALAPELVEI

The basic principles of trauma-informed prison services

A tanulmány célja bemutatni a traumainformált büntetés-végrehajtás alapelveit. Röviden meghatározzuk, mit jelent a trauma elsősorban pszichológiai nézőpontból, majd az Amerikai Egyesült Államokbeli Kábítószerügyi és Mentális Egészségügyi Szolgáltatások Kormányzati Igazgatósága (Substance Abuse and Mental Health Services Administration, SAMSHA) által javasolt útmutató alapelvei és fogalmai alapján vesszük végig a traumainformált-ság jelentését és alkalmazhatóságát a büntetés-végrehajtási rendszerben.

Kulcsszavak: trauma, traumainformált, pszichológia, börtönkörnyezet, trauma-fókusz

The aim of this study is to present the fundamental principles of trauma-informed prison service. We will briefly define what trauma means, primarily from a psychological perspective, and then, based on the guiding principles and concepts proposed by the U.S. Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMSHA), we will examine the meaning and applicability of a trauma-informed approach within the prison service.

Keywords: trauma, trauma-informed, psychology, prison setting, trauma-focused

„Az egész több, mint a részek összessége.”
(Arisztotelész)

Mi a trauma?

A trauma egy olyan tapasztalat, amely egy közvetlenül vagy közvetve megtapasztalt esemény, ami az egyén vagy mások fizikai vagy pszichés jóllétét fenyegeti, és azt az érzetet kelti, hogy félni kell, a helyzet reménytelen, vagy sokkoló (American Psychiatric Association, 2013). A traumát okozó helyzet kívül esik az adott személy kontrollképességén, sok esetben egy környezeti vagy szociális környezeti helyzet, ami a személy számára megoldhatatlan és megváltoztathatatlan.

Randall és Haskell (Auty, 2023) különbséget tesz akut (időben korlátozott), krónikus (többszörös vagy folyamatos) vagy komplex (vegyes) trauma között, amelyek mindegyike hosszú távú következményekkel járhat, különös tekintettel a gyermekkori ártalmas élményekre. A trauma bárkit érinthet, de szoros összefüggés van a marginalizáltság szintje és az érintettség kockázata között (Auty, 2023). A fogvatartottak sokkal nagyobb arányban szenvednek el ártalmas gyermekkori élményeket (ACE), mint az átlag lakosság, különösen valószínű, hogy sokakat fiatal koruktól kezdődően traumatizáltak (Levenson – Willis, 2019). A PTSD¹ az általános populáció mintájának 4%-ában, a fogvatartotti mintában pedig 48%-ban fordult elő, a PTSD-vel érintett fogvatartott nők 70%-át és a férfiak 50%-át érte gyermekkori szexuális bántalmazás (Briere et al., 2016).

Mit jelent az, hogy traumainformált?

Covington a traumainformált szolgáltatásokat úgy definiálja, mint „*olyan szolgáltatások, amelyeket úgy hoztak létre, hogy a traumától eltérő problémákra nyújtsanak segítséget, de amelyekben minden szakember közös tudásbázissal és/vagy alapvető megértéssel rendelkezik a traumáról*” (Covington, 2003 idézi Auty, 2023).

A traumainformált megközelítésmód egy általános és rendszerszintű megközelítés, melyet bármely kliensekkel, betegekkel foglalkozó egészségügyi vagy szociális szakember és/vagy intézmény alkalmazhat, tehát nem kifejezetten a traumával, traumaemlék feldolgozásával, traumaterápiával foglalkozik, hanem intézményi szinten készíti fel, edukálja a traumákról, traumatikus élmények hatásairól az összes intézményben dolgozó alkalmazottat (Kaló, 2024). (Ilyen lehet egy egészségügyi intézmény, például rendelő szinten traumainformáltan működő BMSZKI hajléktalan nők nőgyógyászati rendelője, ebben a szemléletben a cél, hogy a biztonsági őről, az asszisztenstől a

1 A poszttraumás stressz zavar (PTSD) egy súlyos, traumatikus élmény (baleset, erőszak, katasztrófa) után kialakuló mentális betegség.

szakorvosig mindenki rendelkezzen traumával kapcsolatos ismeretekkel és azzal a tudással, hogy a populáció, amivel dolgozik, nagyobb valószínűséggel traumatizált, mint az átlag.) Mindezt azért, hogy csökkenthetők vagy megszüntethetők legyenek a rendszer által kiváltott, trauma eredetű kihívások, és az egyének is felkészülhessenek rá, hogy elkerüljék a trauma újraaktivációját és a re-traumatizációt.

A traumainformált beavatkozások a felépülés, a reintegráció támogatása érdekében elősegítik a trauma jeleinek felismerését és kontrollálását a mindennapi életben (Auty, 2023). Egy feldolgozatlan és ellenőrizetlen² trauma az élettörténetben különböző mentálhigiénés problémákhoz vezethet, amelyekre a személy nem tud a saját megküzdési eszköztárával megfelelően reagálni, vagy nincs olyan társas támogatottsága, amely segítséget nyújtana, ennek következtében különböző maladaptív megküzdései, megoldásai lehetnek. Ezek között szerepelhet az első gondolatra nem feltétlenül maladaptívnak tűnő szerhasználat, ami növelheti a különböző kockázatos magatartások esélyét (ön-sértés, étkezési zavarok), amelytől a személy újra olyan helyzetekbe kerülhet, amelyek traumatizálhatják (Kaló, 2024). A kockázatos viselkedések során kriminalizálódhat, aminek következtében bekerülhet a büntetés-végrehajtás rendszerébe.

Traumainformált módszer lehet a különböző képességek fejlesztése, az edukáció, melyeknek az empátia, az érzékenyített hozzáállás alapvető eszköze. A traumainformált megközelítés része lehet az intézményi és fizikai környezet átalakítása, környezetpszichológiai, építészeti elvek figyelembevételével, amely elősegíti a biztonságot és támogatja a retraumatizáció megelőzését (Jewkes et al., 2019).

A traumainformált szemléletben szerveződő intervenció legfőbb eszköze a traumainformált csoportos tanácsadás, mely a partnerségen alapul, pszichoedukatív³ a kliensek és a szolgáltató részéről is (Harris, 2001; Tompkins-Neale, 2018 idézi Kaló, 2024) A szemlélet a traumával kapcsolatos információk, tudásanyag átadására épül, tehát elsősorban edukatív jellegű, a traumainformált csoportos tanácsadás során a csoportot tartó szakember adja át a résztvevőknek az információka (egy szervezetre kiterjesztve pedig szintén szakemberek edukálják a teljes dolgozói állományt). Emellett a csoportfolyamattal a biztonság és a kontroll megteremtésére irányul, miközben adaptívabb megküzdési módokat tanulnak a résztvevők. A traumainformált megközelítés hatékonyabb (SAMSHA, 2014; Tompkins-Neale, 2018), a kliensek tovább maradnak kezelésben, ami hosszabb távú gyógyulást eredményez és csökkenti a visszaesés kockázatát (Kaló, 2024).

2 Kezeletlen trauma.

3 Pszichoedukatív ismeretek és készségek átadását jelenti a mentális egészségről, ez esetben a traumáról és a traumát elsenvedő személyre gyakorolt hatásokkal kapcsolatban.

Traumainformált szemlélet a bv. intézetben

Módszer

A bemutatás módszertana nem szisztematikus áttekintés, hanem a SAMHSA alapfogalmai és azok alkalmazási lehetőségeit vázoljuk fel a büntetés-végrehajtás rendszerében, azzal a fókusszal, hogy az alkalmazott területen szolgálatot teljesítők számára kirajzolódjanak a szemlélet előnyei, mindennapi munkájukat pozitívan befolyásoló hatásai. A másodlagos cél a jelenleg elérhető SCHOLAR Google keresővel az alábbi angol nyelvű keresőszavakkal: „trauma informed”, „prison”, „samhsa” kiadott találatok szakirodalmi áttekintése.

Előnyben részesítettük a teljes könyveket, valamint folyóirat cikkeket, amelyek a traumainformált szemlélet megvalósíthatóságát vizsgálták.

Cikkünkben áttekintjük a nemek közötti különbségeket a trauma szerhasználat és fogvatartás tekintetében.

SAMSHA: traumainformált alapelvek

1. ábra: A traumainformált szemlélet ábrája⁴

Évtizedek kutatói és gyakorlati tapasztalata alapján a SAMSHA összeállított egy elméleti és gyakorlati útmutatót, amelynek célja, hogy olyan összegző koncepciót és támogató tapasztalati tudásbázist hozzon létre, ami segítséget nyújt különböző

4 Forrás: készítette Koday Zsuzsanna.

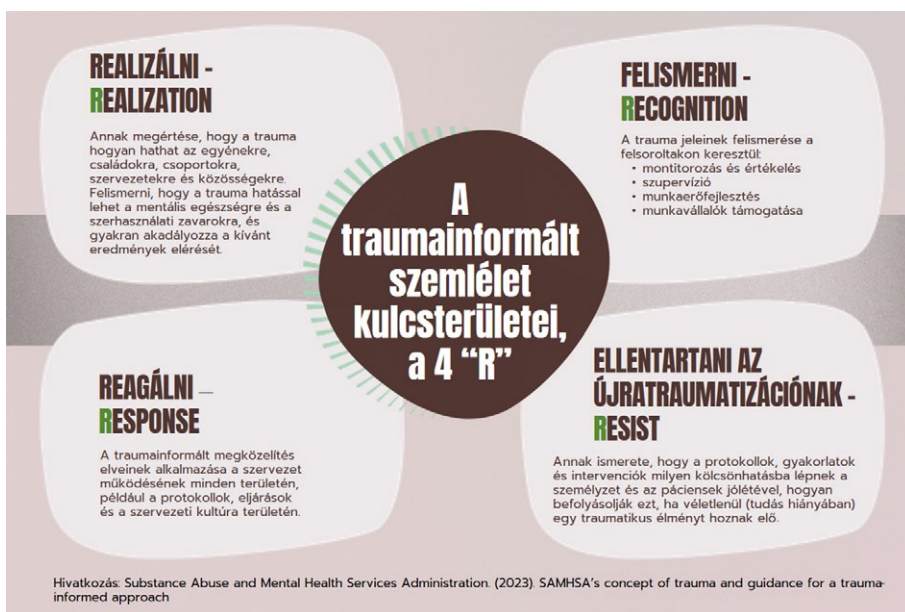
szervezetek számára, hogy fejleszteni tudják a rendszerüket. Ezáltal olyan rendszer épülhet ki, ami segít az egyénnek, a szervezetnek és nagyobb léptékben is segítséget nyújt: csökkent olyan társadalmi terheket, amelyek másként nem mérséklődnének (SAMSHA 2014, 2023).

A SAMSHA „3 E” néven jelölte a traumát okozó hatásokat: események (Events), tapasztalatok (Experience), hatások (Effect). Esemény alatt az értendő, hogy milyen történések következnek be a személlyel, amelyek később negatívan befolyásolják, például rémálmai, betolakodó emlékei lesznek az eseményről, fokozott szorongást, negatív hangulatot élhet meg. Ehhez tud kapcsolódni a tapasztalat, hogy az adott személy miként éli, tapasztalja meg a konkrét eseményt. Ugyanaz az esemény, ami az egyik félnek (személynek) traumatikus lehet, hogy a másik számára nem lesz az, például egy súlyos autóbaleset. A megélés nagyban függ a biológiai adottságoktól, a korábbi egyéni megélésektől, a fejlődési szakasz aktuális állapotától, az elérhető szociális támogatottságoktól, a kulturális meggyőződésektől. Végül mindezek személyenként eltérő hatásokat eredményeznek, melyekre az egyének eltérő módon reagálnak.

A traumainformált beavatkozás ennél is szélesebben és szervezetközpontúbban közelíti meg a traumák kérdését, és 4 kulcsterületet határoz meg a szervezetek számára a hatékony beavatkozás érdekében, melyeket „4 R”-nek neveztek el. Úgymint: realizálni (realization), felismerni (recognize), reagálni (responds) és ellenállni az újra-traumatiszációnak (resist of re-traumatization). A teljes szervezetre, rendszerre javasolja a széleskörű, minden, a szervezetben tevékenykedő személyre kiterjedő traumával kapcsolatos edukációt, amely megalapozza az első „R”-t, azaz segít realizálni a trauma hatását az egyénekre, családokra, csoportokra, szervezetekre. Támogatja a felismerést, hogy a trauma hatással lehet a mentális egészségre, szerhasználatot eredményezhet, és gyakran akadályozhatja a különböző rehabilitációs, reintegrációs programok sikerességét.

A második „R” a további felismerést a szupervízió, a monitorozáson, a programok értékelésén keresztül segíti. A harmadik „R” reagálni, azaz a traumainformált elveket előnyös lenne alkalmazni a különböző protokollok, eljárások és szervezeti kultúra folyamataiban. A negyedik „R”, az ellenállni a traumatizációnak szintén arra hívja fel a figyelmet, – ami minden orvosi és szociális kezelés alapja: a „primum nil nocere” / „Ne árts!” – hogy intervencióink, beavatkozásaink akaratlanul is kölcsönhatásba lépnek pácienseink korábbi élményeivel, mely intervenciók traumatizáltság hiányában újra traumatizálhatják azokat a személyeket, akikhez segítő szándékkal fordulunk.

2. ábra: A traumainformált szemlélet kulcsterületei, a négy „R”⁵

6 alapelv

A 6 alapelv alapján javasolt létrehozni a traumainformált működést egy szervezetben, ami segíti a megvalósítást és felhívja a figyelmet az alkalmazás során betartandó lépésekre.

- **Biztonság**
Biztonságban lenni fizikailag és interperszonálisan is.
- **Megbízhatóság és átláthatóság**
Magas szintű kontroll és támogatás megléte, egyértelmű szabályok és szankciók.
- **Egyenrangú támogatás**
Az érintettek saját történeteiket használják fel a felépülés, gyógyulás támogatására.
- **Együttműködés és kölcsönösség**
Szimmetrikus kapcsolat és kommunikáció a szakemberek és a klienseik között, annak elismerése a szervezet részéről, hogy a gyógyulás kapcsolatokban történik.
- **Felhatalmazás**
Egyenlőség és átláthatóság a működésben, a véleménynyilvánítás és a döntés szabadsága, az önérvényesítés erősítése.
- **Kulturális, történelmi kérdések, nemi különbségek**
Előítélet-mentesség, történelmi traumák elismerése.

5 Forrás: készítette Koday Zsuzsanna.

„Realizálni - Felismerni - Reagálni - Megtartani” a bv. intézetben

A bv. intézetek terápiás folyamataiban a közösségi alapú működés és a kognitív programok népszerűsége meghatározó (Fiáth, 2019). A szakirodalmak áttekintésekor ki-rajzolódni látszik, hogy világszerte 3 problémakör van, amivel a büntetés-végrehajtási rendszereknek meg kell küzdeni (Derlic, 2020):

- a rácsokon belüli erőszak csökkentése (agresszió, indulatkezelés problémája),
- egészségügyi kiadások csökkentése (a fogvatartotti populáció egészségügyi állapota az átlaghoz képest rosszabb),
- visszaesés megelőzése (társadalmi elvárás).

Az agresszív környezetből érkező, krónikus és toxikus stresszt átélt gyermekeknek megváltozik a neurobiológiája, a pszichés és kognitív fejlődése, ami hatással van az önszabályozásukra. A marginalizált és elnyomást megélt közösségek, mint a szegénységben, különböző szubkultúrában élők számára a folyamatos harc nem más, mint a túlélés adaptívnak ható válasza, amely azonban maladaptív az adott társadalmi viszonylatban (Levenson, 2018). Képzeljünk el egy családi rendszert, ahol sajnálatos módon a verbális bántalmazás állandó, a benne élő gyermek ezt a verbálisan bántalmazó viselkedést tanulja meg, hiszen nem kap biztonságot és megfelelő gondozást. Ezt követően intézményrendszerbe kerülve – ahol jó esetben biztonságban van és megfelelően gondoskodnak róla, például az iskolában – ezt a viselkedést folytatja, ahol ez már teljességgel elfogadhatatlan az iskolai közösség számára. Egy kaotikus és erőszakos rendszerben egy kaotikusan erőszakos viselkedés nem kaotikus és nem feltétlenül erőszakos, azonban, ha ugyanez a viselkedés egy stabilabb és kevésbé agresszívabb rendszerben jelentkezik, ez a magatartás már maladaptívnek minősül.

Büntetés-végrehajtás és traumafókusz

Első ránézésre paradoxonnak tűnhet, hogy egy olyan rendszernek, amelynek elsődleges célja a „büntetés végrehajtása”, hogy lehet köze a traumák megértéséhez, feldolgozásuk támogatásához. Elsődleges, hogy egy kényszerközösségben megakadályozásra kerüljön az erőszakos cselekedet, kiemelt figyelemmel arra, hogy a fogvatartottak jelentős része bántalmazó környezetben szocializálódott, akár már gyermekkorukban megtapasztalták az agressziót aktív vagy passzív formában. A gyermekkori bántalmazás következményeként egy hamis „szelf” alakul, fejlődik ki a gyermekben. Hogy megvédje magát, azonosul az őt bántalmazóval, és felveszi annak bántalmazói viselkedésmintáját, ő maga válik agresszorrá, és emellett válik az agressziót, antiszocialitást, mások bántalmazását „istenítő” személlyé.

Számukra az agresszivitás már elfogadottá válik, a saját képességeik, a saját hatalmuk kifejezése, sőt egyetlen kifejezése. Azt tanulják meg, hogy két lehetőségük van az életben, vagy ők az agresszorok, vagy ők válnak áldozattá. Ehhez pedig a helyzet kontrollálására és a helyzeti dominanciára van szükségük. Ezáltal érik el azt a pozíciót, amelyben kizárt, hogy áldozattá váljanak, mert ők uralják a szituációt. Számukra az agresszió jelenti a biztonságot, mert többségük valódi oltalmat sosem tapasztalt. A rendszer, amelyben élni kényszerülnek, megtagadja és elveszi tőlük a kontrollt, ahol nem maguk befolyásolják életkörülményeik alakulásait, nem döntenek arról, hova menjenek, mikor, mit csináljanak, vagy éppen, hogy hol legyenek. A saját belső, hierarchikus szerveződésüktől és ennek belső kontrolljától vannak megfosztva. A trauma elsődlegesen a biztonságot és a kontrollt veszi el. Amikor szeretnénk elindítani valakit a gyógyulás útján, ezt a két dolgot szükséges visszakapnia. Ez természetesen nem azt jelent, hogy mindent ő kontrolláljon, hanem például egy kontroll visszavétel, hogy megtanulja szabályozni az érzéseit és nincs kitéve az indulatai sodrásának, hanem tudja magát kontrollálni, vagy vissza tudja szerezni a kontrollt a teste felett, például amikor megtanul kezelni egy pánikrohamot.

Sok esetben a képességek és készségek (például iskolázottság, megküzdési módok, érzelmszabályozás) tekintetében is hátrányos helyzetben vannak, szakma, jövő és stabil életvezetés nélkül.

A fogvatartottak életvezetése a szabadságvesztés kapcsán megtapasztalt deprivációk (megfosztottságok) és a bv. intézetbe kerülés krízis, amely bizonyos személyeknél akár traumává is válhat. Ez a krízis, annak marginalizáló hatása és az esetleges szegénység, ezeknek további életvezetésre gyakorolt negatív hatása egy haraggal és agresszióval teli környezeti körforgást eredményezhet (Levenson, 2018).

Fentiekből kitűnik egy párhuzam: a büntetés-végrehajtás rendszerének és az egyénnek is a biztonság és a kontroll megteremtésére lenne szüksége. A traumákkal kapcsolatos tudásanyag hiánya miatt ez mind a rendszer, mind az egyén szintjén egy egymást folytonosan generáló ördögi kört hoz létre, amely fokozza az agressziót, és generálhatja a rendkívüli eseményeket.

Törvény és társadalmi célok

Mi segítheti a rendszert, hogy ebből az ördögi körből kilépjen? Azaz realizálja, felismerje, majd megfelelően reagálja le a helyzeteket.

A Bv. törvény meghatározza a büntetés-végrehajtás célját és feladatát:

„1. § (1) A büntetés-végrehajtás feladata a büntetési célok érvényesítése a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtásán keresztül, azzal a célkitűzéssel, hogy a végrehajtás során az egyéniesítés szempontjait biztosítani kell annak érdekében, hogy az megfelelően szolgálja az egyéni megelőzési célok elérését.

(2) A büntetések és az intézkedések végrehajtásának rendjét úgy kell kialakítani, hogy az a) a büntetésben és az intézkedésben megnyilvánuló joghátrányon, illetve a megelőzést szolgáló rendelkezések érvényesítésén túl elősegítse az elítélt társadalmi beilleszkedését és a jogkövető magatartás kialakulását...”⁶

Az egyéni megelőzési célok eléréséhez feltétlenül szükséges, hogy a fogvatartottak gyermekkori, korai ártalmas élményeit⁷, szerzett hátrányait figyelembe vegyük. Legfőképpen azért, mert sokkal nagyobb arányban szenvednek el ártalmas gyermekkori élményeket (ACE), mint az átlagemberek (Levenson – Willis, 2019). A korai hátrányok megváltoztatják az agy neurokémiai működését, néha veszélyeztetve az önszabályozást és a végrehajtó funkciókat felnőttkorban is (Levenson – Willis, 2019). A traumainformált szemlélet átfogó célja, a neurobiológiai ismeretek beépítése a személyi állomány képzésébe, a trauma neurobiológiai, társadalmi és pszichológiai hatásainak ismertetése és a gyakorlatba való integrálása (Levenson – Willis, 2019).

Abban különbözik az egyéb trauma-specifikus intervencióktól, hogy sokkal személyre szabottabb, alkalmazkodik az egyén igényeihez és szükségleteihez, ugyanakkor bizonyítékokon alapuló gyakorlatokkal dolgozik, amelyekben a klinikusok a kutatási eredményeket kombinálják a szakmai tapasztalatokkal, és úgy alkalmazzák azokat, hogy a kliens számára megfelelő legyen a jellemzői és körülményei figyelembevételével. Ezzel tökéletesen megfelel a Bv. törvényben meghatározott egyéniesítés alapelveinek.

A traumainformált gyakorlatok nagymértékben összeegyeztethetők a kockázat és szükséglet alapú reintegrációs gyakorlatokkal, így hatékonyak a büntetés-végrehajtás rehabilitációs törekvéseiben (Levenson – Willis, 2019). A reintegrációs programok akkor működnek a legjobban, ha a konkrét kockázati tényezőket és az egyes kliensek egyéni szükségleteit veszik a figyelmük fókuszába.

Ezeket a programokat úgy alakítják ki, hogy a klienst a lehető legjobban bevonják törekvéseiben (Levenson – Willis, 2019).

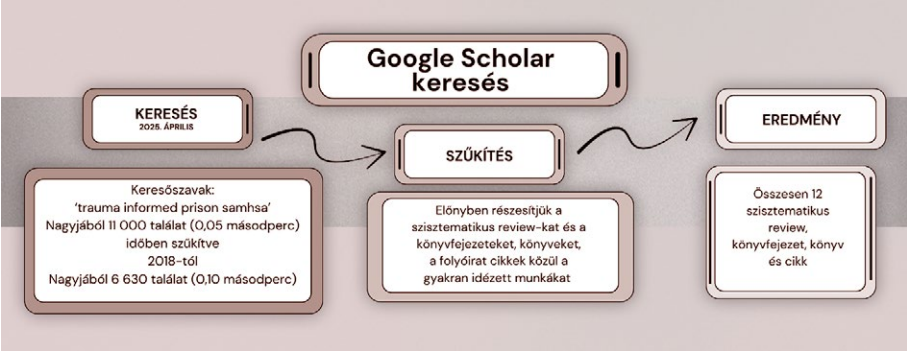
6 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

7 Korai ártalmas élmények az ACE teszt alapján a személy 18 éves kora előtt bekövetkező élmények.

A traumainformált szemlélet tehát összhangban van a büntetés-végrehajtás céljával, és hatékony eszköze lehet a kockázati tényezők csökkentésének, a biztonság növelésének és a dinamikus biztonságot át a kontroll megteremtésének.

Szakirodalmak áttekintése

3. ábra: A Google Scholar keresés⁸

Szerző, évszám	Cím	Szakiroda- lom típusa	Samsha-ból mi jele- nik meg benne?
Levenson, J. S. & Willis, G. M. (2019)	Implementing Trauma-Informed Care in Correctional Treatment and Supervision	Folyóirat cikk	Teljes modell
Rövid összefoglaló: SAMSHA leírása, felhasználásának lehetőségei börtönkörnyezetben.			
Lehrer, D. (2021)	Trauma-Informed Care: The Importance of Understanding the Incarcerated Women	Folyóirat cikk	Teljes modell
Rövid összefoglaló: Retrospektív ⁹ longitudinális ¹⁰ felmérést végeztek. Az ACE-pontszámokat önbevallásos felmérésen keresztül értékelték és dokumentálták. A visszaesés csökkenésének komoly potenciális hatásával és a fogvatartott nők és családjaik életvitelének javulásával járhatnak a TICC11-ok.			
Miller, N. A. & Najavits, L. M. (2012)	Creating trauma-informed correctional care: A balance of goals and environment	Folyóirat cikk	SAMSHA-t megelőző cikk
Rövid összefoglaló: Az egyik legidézettebb alapirodalom. A TICC (trauma-informed correctional care) alkalmazása megerősíti a börtönkörnyezetet, hogy hatékony segítséget nyújtson a proszociális megküzdési készségek növelésében, a nyugodt és biztonságos börtönkörnyezet megteremtésében, a kedvezőtlen események csökkentésében és a személyi állomány moráljának segítésében, ami mind jobb eredményt hozhat az elkövetők rehabilitációjában.			
Kubiak, S., Covington, S. & Hillier, C. (2017)	Trauma-informed corrections	Könyvfejezet	Teljes modell
Rövid összefoglaló: Traumainformált policy leírása és szakirodalmi összefoglalója.			
Patterson, M., Uchigakiuchi, P. & Bissen, T. (2013)	Can prison be a place of healing? The trauma-informed care initiative at the women's community correctional center	Folyóirat cikk	Teljes modell

8 Forrás: készítette Koday Zsuzsanna.
9 Retrospektív jelentése: múltat összefoglaló, múltbéli történések, tapasztalatok összefoglalását adó, ez esetben olyan vizsgálat, ami megtörtént eseményeket elemez.
10 Longitudinális jelentése: hosszmetzeti, olyan pszichológiai vizsgálatot jelöl ez esetben, ahol a hosszú távon követnek nyomon személyeket vagy csoportokat.
11 Trauma-informed correctional care: traumainformált büntetés-végrehajtási ellátás.

Szerző, évszám	Cím	Szakiroda- lom típusa	Samsha-ból mi jele- nik meg benne?
Rövid összefoglaló: Saját vizsgálatuk projektleírása, a személyi állomány TICC oktatására, büntetőeljárásokra, társadalmi körben történő változásokra hívják fel a figyelmet, erős közösségi szolgáltatások fókusszal a traumainformált szemlélet mellett.			
Mazher, S. & Arai, T. (2025)	Behind Bars: A Trauma-Informed Examination of Mental Health through Importation and Deprivation in Prisons	Szisztematikus review, folyóirat cikk	Teljes modell
Rövid összefoglaló: Systematic review, n=31 (a 381-ből, amit kezdetben bevettek a vizsgálatba). A trauma-informált perspektíva integrálása mellett érvel az importációs és deprivációs modellekbe.			
King, E. A. (2017)	Outcomes of trauma-informed interventions for incarcerated women: A review	Szisztematikus review	Teljes modell
Rövid összefoglaló: Áttekintő tanulmány. A vizsgálatok eredményei a poszttraumás stressz zavar (PTSD) tüneteinek csökkenését és a szokásos kezeléshez képest additív hatást mutattak.			
Purtle, J. (2020)	Systematic review of evaluations of trauma-informed organizational interventions that include staff trainings	Szisztematikus review	
Rövid összefoglaló: A kutatást 2017 júliusában végezték, és a tanulmányokat a PubMed, a PsycINFO és a Traumatikus stresszről szóló publikált nemzetközi irodalom adatbázisában. A személyi állomány trauma-informált gyakorlathoz kapcsolódó tudása, attitűdje és viselkedése 12 tanulmányban jelentősen javult a képzés után, és 7 tanulmány szerint ezek a javulások megmaradtak a ≥ 1 hónapos nyomon követés során.			
Tammi Walker (2021)	Trauma-informed Care in the Criminal Justice System	Könyvfejezet	Teljes modell
Rövid összefoglaló: Összességében a traumainformált megközelítés hozzájárulhat a visszaesés csökkentéséhez, mivel nem pusztán a viselkedést, hanem annak traumatikus gyökereit is kezeli			
McAnallen, A. & McGinnis, E. (2021)	Trauma-Informed Practice and the Criminal Justice System: A Systematic Narrative Review	Szisztematikus narratív elemzés	Teljes modell
Rövid összefoglaló: A biztonság megteremtésének elősegítését a trauma csökkentésének egyik központi elemeként hangsúlyozták. Ez megerősítette, hogy a büntető igazságszolgáltatásban dolgozók potenciálisan fontos közvetítő szerepet játszanak a trauma felismerésében és a traumára való reagálásban, támogató hozzáállással.			
Katherine J. McLachlan (2024)	Trauma-informed Criminal Justice Towards a More Compassionate Criminal Justice System	Könyv	Teljes modell
Rövid összefoglaló: A 272 oldalas könyv körbejárja a traumainformált szemlélet lehetőségeit az igazságszolgáltatásban, a különböző fejezetek az igazságszolgáltatási folyamat egy-egy pontján történő traumainformált működést mutatják be, pl.: traumainformált ítélőhatal.			
Gaber, J., Scallan, E. & Kouyoumdjian, F. G. (2025)	Understanding trauma-informed care in correctional facilities: A scoping review	Scoping review, folyóirat cikk	Teljes modell
Rövid összefoglaló: Következtetés: Bár a büntetés-végrehajtási intézetek környezete kihívást jelent a TIC megvalósításában, a TIC-beavatkozások egyéni, strukturális és szervezeti szinten javíthatják az egészségügyi eredményeket a büntetés-végrehajtási intézetekben.			

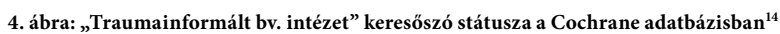
1. táblázat: A Google keresés eredménye¹²

A Cochrane adatbázisban (cochrane.org) a „trauma informed prison” keresőszavakra szisztematikus review találatot nem adott a keresés, azonban 27 ellenőrzött vizsgálatot talált¹³, amelyből a témában valóban releváns 5 vizsgálat volt. A „trauma informed prison samhsa” keresőszavakra 0 találatot ad a kereső.

12 Forrás: készítette Koday Zsuzsanna.

13 Cochrane Central Register of Controlled Trials (2025. április)

Nemek közötti különbségek a traumatizáció és a szerhasználat területén

14 Forrás: készítette Koday Zsuzsanna.

A férfi fogvatartottak esetében is magasabb a traumatizáltság aránya, 10%-uk mutatta a PTSD jegyeit, ami duplája az átlag populációban előforduló traumáknak. (Morrison et al., 2019), A férfiak esetében a büntetés-végrehajtási intézetbe kerülés előtti életükben elszenvedett traumák más idegrendszeri és viselkedési hatásokban mutatkoznak meg. Egy alapszintű válaszmechanizmus indikálódik, mint egyszerű, gyors és költséghatékony megküzdés, „harcolj vagy menekülj!”, dominálj, bántalmaz, vagy te leszel dominálva és bántalmazva.

Bekerülésükkor megfigyelhető a nőkhöz hasonlóan a szerhasználatból, annak traumájából való kiszakadás, valamint a környezeti kényszerből és az utcáról való menekülés is, egy védettebb biztonságosabb környezetbe, ahol nyugodtan tudják idejüket eltölteni. Azonban emellett saját maladaptív megküzdéseik is visszaütnek. Egy olyan környezetbe kerülnek, ahol hasonló emberek vannak, akik hasonlóan maladaptívan reagálnak. Ez rögtön egy veszélyeztető és erőszakos környezet, ahol maga az egyén továbbra is küzd, hogy domináns szerepbe kerüljön. Ezzel a küzdelmével azonban szembekerül az intézeti szabályokkal.

Ehhez kapcsolódik a bv. intézetek egyik megküzdési módja az erőszakkal: ez a belső hierarchia megtörése és a kontroll elvétele. Ennek hatására az egyénben ismételtelen az a tapasztalat kerül elő, hogy ő vált bántalmazottá, még hozzá egy személytelenül és hidegen fellépő dologgal, az intézettel szemben.

Ez egy olyan helyzet, amelyben nincsenek alacsonyabb vagy magasabb státuszban lévők, mert mindenki alacsony státuszban van. Az az elvart, hogy identitásukban ne legyenek differenciáltak. Egy olyan identitásmód az elvart, ahol a valós identitás és annak megjelenése nem megengedett. A fogvatartottak számára a bűnös és büntetett identitás felvétele az elvart, ami nem kedvez a már amúgy is fregmentált és szétesett identitásképpnek. További indulatot szül, hogy a környezet a gyermekkori traumákra, a gyermekkori alacsony identitásra és a megküzdési képtelenségére emlékezteti őket. Így, mivel nincs meg a kölcsönösség, a tiszteleten alapuló hierarchiafejlődés, a hierarchia más, egy sokkal erőszakosabb módon fog fejlődni.

Ebben a helyzetben a „tisztelet”, annak elnyerése mindennél fontosabb, mivel az erő – az agresszióra való nagyobb szintű agresszív viszontválasz – révén elkerülhető a bántalmazás, a korábbi életükben megismertekhez hasonlóan.

Ennek ellenpárja a kitartás tisztelete, amivel a bántalmazott visszanyerhet valamennyi megbecsülést, ha csöndben tűr, nem kér külső segítséget, nem hívja a személyi állományt, nem sodorja bajba bántalmazóját. Ezzel a sérült identitása megkapja a külső támaszt, hogy bár nem volt képes az önvédelemre, de legalább kitartott, és elviselte a bántalmazást, a krízist anélkül, hogy egy külső forrást vont volna be. Nem hívott be a

helyzetbe egy hideg és szisztematikus rendszert, és annak személytelen büntetését, ami ellen már nem ér célzt az agresszió, mert a rendszer nem „sérül”, nem lehet megvégni, nem lehet csontját törni, és ami ellen az agresszor már tehetetlen. Ezért is igyekszik az agresszor elhitetni áldozatával – aki könnyen el is hiszi –, hogy ha segítséget kér a rendszertől, akkor gyenge „balek”, és a rendszer amúgy sem tudja megvédeni. Ezért az agresszor felajánlja, hogy a bántalmazott elérheti a tiszteletét, és visszakaphat valamit a sérült és megsebzett identitásából azzal, hogy megvédi a bántalmazóját, esetleg később maga a bántalmazott válhat bántalmazóvá (Rich – Grey, 2005).

A családi kultúra és maga a szocializáció is erősen determinálhatja azt, hogy az emberek hogyan fognak viszonyulni az erőszakossághoz. Azok a gyermekek, akik traumán, gyermekkori elhanyagoláson vagy bántalmazáson estek át, nagyobb százalékban váltak később maguk is bántalmazóvá párkapcsolataikban, és követtek el erőszakos bűncselekményt környezetükben (Wei – Brackley, 2010). Smith (Smith, 2007) méltán híres kutatása arra is rávilágít, hogy a bántalmazók nem elkövetőként, hanem inkább áldozatként igyekeznek magukat beállítani a korábbi bántalmazások okán, ami miatt haragudhatnak az egész világra. Azt tanulták, hogy az agresszió rendjén való (Smith, 2007). Ez visszavezet minket a korábbiakhoz, ahol a sérült identitás, a nem megfelelő bánásmód, az erőszakosság nyílt megtapasztalása okán arra az eredményre jut a gyermek, majd a felnőtt, hogy misztifikálja saját agresszióját, megerősítve ezzel identitását, hogy ő maga váljon agresszorral a környezetében. Mindeközben áldozatként tekint saját magára is, és igyekszik legitimálni saját cselekedeteit mind maga, mind környezete számára.

Több tanulmány is azt találta, hogy a traumák szintén könnyen rávezetik az embereket a szerhasználatra, hogy önmedikalizációval enyhítsék a trauma hatásait (Rich – Grey, 2005). A szerhasználattal könnyebben belefördülnek a saját, kezelhetetlen agresszív reakciójukba (Fulu et al., 2017).

Sokan vannak, akik számára a bv. intézetben a kényszerű semmittevés, a negatív lehetőségek hiánya szolgáltatja a nyugalmat és a stabilitást, amiből erőt gyűjtenek. Emellett azonban a már leírt kontrollvesztés, a szabad döntések lehetőségének elvesztése miatt mégis nehezebben viselhetik a helyzetet és traumatizálódhatnak benne, ezzel elindítva a trauma ciklusát.

Nők helyzete a bv. intézetben

A nemzetközi szakirodalom adatai alapján (Messina et al., 2010, 2013; Morrissey et al., 2005; Richie, 2001; Saxena et al., 2014) a fogvatartott nők sajátos helyzetben vannak, magasabb esetükben a PTSD, a gyermekkori bántalmazás, a viktimizáció (áldozattá válás), valamint a mentális és fizikai egészségügyi problémák előfordulása.

A bv. intézetben lévő nőket vizsgálva az Egyesült Királyságban felszínre került, hogy a szociális kockázati tényezők előfordulása magas; a női elkövetők közel egyharmada gyermekkorában állami gondozásban volt, és több mint fele (53%) arról számolt be, hogy gyermekkorában valamilyen bántalmazás érte (McCann et al., 2020).

A bántalmazást átélők kétharmada arról számolt be, hogy szexuális bántalmazást szenvedett el (McCann et al., 2020). A fizikai egészség tekintetében a kutatások azt mutatják, hogy például az olyan krónikus egészségügyi állapotok, mint a rák, a cukorbetegség és a hepatitisz a férfiakéhoz képest nagyobb arányban fordulnak elő a bv. intézetben lévő nők körében (McCann et al., 2020). A bv. intézetben lévő nőknél a kábítószerfüggőség aránya is magas (McCann et al., 2020), és csaknem a nők fele már a bv. intézetbe érkezéskor drogproblémáról számolt be (McCann et al., 2020). Egy – McCann és munkatársai által végzett – kutatás során azt az eredményt kapták, hogy a második legfontosabb alapelv a női fogvatartásban az, hogy a nők számára kialakított börtönkörnyezetnek a traumával kapcsolatos ismeretekre kell épülnie.

A nők bevonásával végzett kutatások kimutatták, hogy a traumainformált program javítja a kezelés eredményét, és csökkenti a fegyelmi vétségeket, a fogvatartottak közötti konfliktusokat (Benedict, 2014 in Levenson – Willis, 2019). A traumainformált kezelés pozitívan befolyásolja a büntetés-végrehajtási programokat, nem kizárólag a tanácsadás vagy kezelés területén, hanem a fegyelmi vétségek csökkenéséhez is hozzájárul.

A személyi állomány képzése

- A bv. intézetek személyi állományának átfogó képzést kell biztosítani a trauma jeleinek felismerésére és traumareaktiváció-mentes kezelésére.
- Az állomány kiegészésének megelőzésére is hangsúlyt kell fektetni, mivel a traumával érintett fogvatartottakkal való munka mentálisan megterhelő, főként a trauma következményeként kialakuló agresszív viselkedés magasabb megjelenése miatt, ami negatívan befolyásolja az ott szolgálatot teljesítő személyi állományt emocionális terheltség (akár depresszív tünetek), stressz, kiegész tekintetében (Denans – Léon, 2016).

Realizálni, felismerni, megelőzni az újra-traumatizálódást és válaszolni rá

A képességeket fejlesztve és az emberi-szociális kapcsolódás készségének erősítése által haladhat a traumainformált szemlélet beépítése a büntetés-végrehajtási rendszerbe annak érdekében, hogy megtörje az agresszió ciklusát.

A traumainformáltság alkalmazásának tekintetében a legfontosabb a személyi állomány képzése a traumák jeleinek felismerésére, kezelésére. Másodsorban szükséges

a konfliktusok kezelésére képezni őket, hogy meg tudják akadályozni, és fel tudják oldani a további traumatizációs helyzeteket.

Emellett a környezet átalakítása is elengedhetetlen, ennek keretében csökkentendő az izoláció, az egyhangúság, miközben szükséges növelni a pozitív élmények hatását (Vasawani – Paul, 2019).

A programok és lehetőségek biztosítása akkor is kiemelt fontosságú, ha agresszív, erőszakos és antiszociális személyekkel kell együtt dolgozni, mivel az ő agressziójuk is csak ezzel csökkenthető.

Ezekkel a stratégiákkal 62%-kal mérsékeltek a személyi állomány elleni támadásokat, 54%-kal a fogvatartott társak közötti agressziót, 60%-kal az öngyilkosságokat, és 33%-kal csökkentek a mentális egészségügyi problémák (Vasawani – Paul, 2019).

A traumainformált szemlélet irányába való elköteleződés rendszerszinten komoly erőforrások befektetését igényli, ám rendkívül hatékony módszernek mutatkozik.

A traumainformált büntetés-végrehajtási rendszer nemcsak a reintegráció sikerességét növeli a személy rehabilitációja által, hanem hozzájárul az erőszak csökkentéséhez és egy humánusabb, támogatóbb környezet kialakításához vezethet. Ez a megközelítés az emberi méltóság, az empátia és az együttműködés elvein alapul, figyelembe véve, hogy a trauma hatásai mennyire mélyen gyökereznek az érintettek életében.

Felhasznált irodalom

- American Psychiatric Association (2013): Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Andrews, Donald Arthur – Bonta, James (1995): The Psychology of Criminal Conduct. Anderson, Cincinnati
- Andrews, Donald Arthur – Bonta, James (2007): Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation. Online: <http://www.courtinnovation.org/sites/default/files/documents/RNRModelForOffenderAssessMentAndRehabilitation.pdf> (Letöltés ideje: 2023. október 05.)
- Auty, Katherine M. – Liebling, Alison – Schliehe, Anna – Crewe, Ben (2023): What is trauma-informed practice? Towards operationalisation of the concept in two prisons for women. *Criminology & Criminal Justice*, 23(5), 716-738. DOI: <https://doi.org/10.1177/17488958221094980>
- Barabás Tünde – Fellegi Borbála – Windt Szandra (2011, szerk.): Felelősségvállalás, kapcsolat és helyreállítás. Mediáció és resztoratív igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtásban. Budapest
- Boros János – Csetnek László (2002): Börtönpszichológia. Rejtjel, Budapest
- Bradley, Alexandria (2021): Viewing Her Majesty's Prison Service through a Trauma-Informed Lens. *Prison Service Journal*, 255, 4-11.
- Briere, John – Agee, Elisa – Dietrich, Anne (2016): Cumulative trauma and current posttraumatic stress disorder status in general population and inmate samples. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 8(4), 439-446. DOI: <https://doi.org/10.1037/tra0000107>
- Covington, Stephanie (2022): Creating a trauma-informed justice system for women. In: *The Wiley Handbook on What Works with Girls and Women in Conflict with the Law: A Critical Review of Theory, Practice, and Policy*, 172-184.
- Denans, Julien – Léon, Julien (2016): Violence in Prison: A Clinical Perspective on Prison Guards. *Bulletin de psychologie*, Issue 545(5), 331-343. DOI: <https://doi.org/10.3917/bupsy.545.0331>
- Derlic, Dragana (2020): A systematic review of literature: Alternative offender rehabilitation – Prison yoga, mindfulness, and meditation. *Journal of Correctional Health Care*, 26(4), 361-375.
- Fail Ágnes (2016): A női fogvatartottak hazai jellemzői, kriminálstatistikai adatok alapján. Online: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/35763> (Letöltés ideje: 2023. október 05.)
- Fail Ágnes (2017): A női bűnözés újabb hazai kriminológiai irodalmi. *Börtönügyi Szemle*, 36(2), 5-18. Online: <https://m2.mtm.hu/api/publication/27098599> (Letöltés ideje: 2023. október 05.)
- Fiáth Titanilla (2019): A „terápiás börtön” története. Imago, Budapest
- Fulu, Emma – Miedema, Stephanie – Roselli, Tim – McCook, Sarah – Chan, Ko Ling – Haardörfer, Regine – Jewkes, Rachel; UN Multi-country Study on Men and Violence study team (2017): Pathways between childhood trauma, intimate partner violence, and harsh parenting: findings from the UN Multi-country Study on Men and Violence in Asia and the Pacific. *The Lancet Global Health*, 5(5), e512-e522. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(17\)30103-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(17)30103-1)
- Gaber, Jessica – Scallan, Eilish – Kouyoumdjian, Fiona G. (2025): Understanding Trauma-Informed Care in Correctional Facilities: A Scoping Review. *Journal of Correctional Health Care*, 31(3), 144-167. DOI: <https://doi.org/10.1089/jchc.24.07.0056>
- Jewkes, Yvonne – Jordan, Melanie – Wright, Serena – Bendelow, Gillien (2019): Designing 'Healthy' Prisons for Women: Incorporating Trauma-Informed Care and Practice (TICP) into Prison Planning and Design. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2019, 16, 3818; DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph16203818>
- Kaló Zsuzsa (2020): Bevezetés a szerhasználó nők világába. L'Harmattan Kiadó, Budapest
- Kaló Zsuzsa (2024): Traumainformált csoportos tanácsadás szerhasználó nőknek. L'Harmattan Kiadó, Budapest
- Kapitány-Föveny Máté – Koncz Zsuzsa – Varga S. Katalin (2019): Klinikai szakpszichológia a gyakorlatban. Medicina Kiadó, Budapest

- King, Erin A. (2017): Outcomes of Trauma-Informed Interventions for Incarcerated Women: A Review. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(6), 667-688. DOI: <https://doi.org/10.1177/0306624X15603082>
- Kubiak, Sherly – Covington, Stephani S. – Hillier, Carmen (2017): Trauma-informed corrections. In: Springer, D. – Roberts, A. (editors): *Social Work In Juvenile And Criminal Justice System* (4th Ed.), Charles C. Thomas Publisher
- Lehrer, Dana (2021): Trauma-Informed Care: The Importance of Understanding the Incarcerated Women. *Journal of Correctional Health Care*, 27(2), 121-126. DOI: <https://doi.org/10.1089/jchc.20.07.0060>
- Levenson, Jill S. – Willis, Gwenda M. (2019): Implementing Trauma-Informed Care in Correctional Treatment and Supervision. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 28(4), 481-501. DOI: <https://doi.org/10.1080/10926771.2018.1531959>
- Ma, Flora (2022): Diagnostic and statistical manual of mental disorders-5 (DSM-5). In: *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging*, Springer International Publishing, Cham, 1414-1425.
- Mazher, Sania – Arai, Takashi (2025): Behind bars: A trauma-informed examination of mental health through importation and deprivation models in prisons. *European Journal of Trauma & Dissociation*, 9(1), 100516. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ejtd.2025.100516>
- McAnallen, Annie – McGinnis, Emma (2021): Trauma-Informed Practice and the Criminal Justice System: A Systematic Narrative Review. Online: <https://pure.ulster.ac.uk/en/publications/trauma-informed-practice-and-the-criminal-justice-system-a-system> (Letöltés ideje: 2025. április 14.)
- McCann, Lucy J. – Peden, Jo – Phipps, Emily-Rose – Plugge, Emma – O'Moore, Eamonn J. (2020): Developing gender-specific evidence-based standards to improve the health and wellbeing of women in prison in England: a literature review and modified eDelphi survey. *International Journal of Prisoner Health*, 16(1) DOI: <https://doi.org/10.1108/IJPH-02-2019-0010>
- McLachlan, Katherine J. (2024): Trauma-informed Criminal Justice: Towards a More Compassionate Criminal Justice System. Springer Nature Switzerland. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-59290-4>
- Messina, Nena – Calhoun, Stacy – Braithwaite, Jeremy (2013): Trauma informed treatment decreases PTSD among women offenders. *Journal of Trauma and Dissociation*, Advance online publication. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2014.02.416>
- Messina, Nena – Grella, Christine E. – Cartier, Jerry – Torres, Stephanie (2010): A randomized experimental study of gender-responsive substance abuse treatment for women in prison. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 38, 97-107. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2009.09.004>
- Miller, Niki A. – Najavits, Lisa M. (2012): Creating trauma-informed correctional care: A balance of goals and environment. *European Journal of Psychotraumatology*, 3. DOI: <https://doi.org/10.3402/ejpt.v3i0.17246>
- Morrison, Maria – Pettus-Davis, Carrie. – Renn, Tanya – Veeh, Chris – Weatherly, Christopher (2018): What trauma looks like for incarcerated men: A study of men's lifetime trauma exposure in two state prisons. *Journal of Traumatic Stress Disorders & Treatment*, 8(1), 192. Online: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7377264/> (Letöltés ideje: 2023. október 05.)
- Mueller, Savannah – Hart, Mark – Carr, Cary (2021): Resilience Building Programs in U.S. Corrections Facilities: An Evaluation of Trauma-Informed Practices in Place. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*. DOI: <https://doi.org/10.1080/10926771.2021.2008082>
- Patterson, Mark P. – Uchigakiuchi, Patrik – Bissen, Toni (2013): Can prison be a place of healing? The trauma-informed care initiative at the women's community correctional center
- Petrillo, Madeline (2021): 'We've all got a big story': Experiences of a Trauma-Informed Intervention in Prison. *The Howard Journal*, 60(2), 232-250. DOI: <https://doi.org/10.1111/hojo.12408>
- Purtle, Jonathan (2020): Systematic Review of Evaluations of Trauma-Informed Organizational Interventions That Include Staff Trainings. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(4), 725-740. DOI: <https://doi.org/10.1177/1524838018791304>
- Rich, John A. – Grey, Courtney M. (2005): Pathways to Recurrent Trauma Among Young Black Men: Traumatic Stress, Substance Use, and the „Code of the street”. *American Journal of Public Health*, 2005 May, 95(5):816-24. DOI: <https://doi.org/10.2105/AJPH.2004.044560>

- Richie, Beth E. (2001): Challenges incarcerated women face as they return to their communities: Findings from life history reviews. *Crime & Delinquency*, 47, 368-389. DOI: <https://doi.org/10.1177/0011128701047003005>
- Saxena, Preeta – Messina, Nena P. – Grella, Christine E. (2014): Who Benefits From Gender-Responsive Treatment? Accounting for Abuse History on Longitudinal Outcomes for Women in Prison. *Criminal Justice and Behavior*, 41(4), 417-432. DOI: <https://doi.org/10.1177/0093854813514405>
- Smith, Marilyn E. (2007): Self-Deception Among Men Who Are Mandated to Attend a Batterer Intervention Program. *Perspectives In Psychiatric Care*, 43(4), 193-203. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1744-6163.2007.00134.x>
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration (2014): Trauma-Informed Care in Behavioral Health Services (TIP 57). SAMHSA. Online: <https://library.samhsa.gov/sites/default/files/sma15-4420.pdf> (Letöltés ideje: 2023. október 05.)
- Vaswani, Nina – Paul, Sally (2019): “It’s Knowing the Right Things to Say and Do”: Challenges and Opportunities for Trauma-Informed Practice in the Prison Context. *The Howard Journal of Crime and Justice*, 58(4), 513-534. DOI: <https://doi.org/10.1111/hojo.12344>
- Walker, Tammi (2021): Trauma-informed Care in the Criminal Justice System. In: D. A. Crighton – G. J. Towl (Eds.): *Forensic Psychology* (1st ed., 735-751). Wiley. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781394260669.ch35>
- Wei, Christina Cardenas – Brackley, Margaret (2010): Men Who Experienced Violence or Trauma as Children or Adolescents and Who Used Violence in Their Intimate Relationships. *Issues in Mental Health Nursing*, 31, 498-506. DOI: <https://doi.org/10.3109/01612841003642733>

Kovács Márk

A TÉNYLEGES ÉLETFOGYTIG TARTÓ SZABADSÁGVESZTÉS MEGÍTÉLÉSE AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK GYAKORLATÁBAN

The assessment of life imprisonment without parole in the case law of the European Court of Human Rights

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a magyar büntetőjog egyik legvitatottabb jogintézménye. A szankció szükségessége mellett számos büntetőpolitikai érv sorakoztatható fel, ugyanakkor a jelenlegi formájában összeegyeztethetetlen az Emberi Jogok Európai Egyezménye 3. cikkében rögzített, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód tilalmából fakadó követelményekkel. Az Emberi Jogok Európai Bírósága több alkalommal is megállapította Magyarország felelősségét e büntetés szabályozásával összefüggésben; azonban a szükséges korrekció mindmáig nem valósult meg. A tanulmány célja a releváns strasbourgi esetjog, illetve az állami szervek arra adott reakcióinak bemutatása, valamint a hatályos szabályozással kapcsolatos alapvető aggályok és javaslatok megfogalmazása.

Kulcsszavak: tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, Emberi Jogok Európai Bírósága, Emberi Jogok Európai Egyezménye, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód tilalma, felülvizsgálati mechanizmus

Life imprisonment without parole is one of the most debated institutions of Hungarian criminal law. While several criminal policy arguments may be advanced in support of the necessity of this sanction, in its current form it is incompatible with the requirements arising from Article 3 of the European Convention on Human Rights, which enshrines the prohibition of inhuman or degrading punishment or treatment. The European Court of Human Rights has on several occasions established Hungary's responsibility in connection with the regulation of this penalty; however, the necessary correction has not been implemented to this day. The purpose of this study is to present the relevant case law from the European Court of Human Rights in Strasbourg and the responses of national authorities to it, as well as to identify key concerns regarding current regulations and to formulate recommendations.

Keywords: life imprisonment without parole, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, inhuman or degrading punishment or treatment, review mechanism

Bevezetés

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (a továbbiakban: TÉSZ) a magyar jogrendszer legsúlyosabb büntetőjogi jogkövetkezménye. A szankció olyan komplex jogelméleti, alkotmányjogi és emberi jogi kérdések metszéspontjában áll, amelyek túlmutatnak a klasszikus büntetéstani megközelítésen. A TÉSZ egyszerre érinti a büntetés céljának problematikáját, az állami büntetőhatalom korlátait, az emberi méltóság sérthetetlenségét, valamint az ahhoz kapcsolódó kínzás tilalmát.

Az életfogytig tartó szabadságvesztésnek (a továbbiakban: ÉSZ) a magyar büntetőjogi szankciórendszerben két formáját különböztetjük meg annak megfelelően, hogy a bíróság miként határoz a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéről. A *Büntető Törvénykönyvről* szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 42. §-a értelmében ÉSZ kiszabása esetén a bíróság az ügydöntő határozatában vagy meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja.¹ Az előbbi esetben a büntetés úgynevezett „sima” életfogytiglani; a bíróságnak meg kell határoznia azt a 25 és 40 év közé eső legkorábbi időpontot, amikor az elítélt büntetését felülvizsgálják.² Az utóbbi esetben a büntetést TÉSZ-nek hívjuk.

A szabadulás elvi lehetősége a TÉSZ-re ítélt személyek vonatkozásában sem teljes mértékben kizárt, mivel a *büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról* szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. törvény) 2015. január 01-jén hatályba lépett módosítása révén 40 év³ szabadságvesztés kitöltését követően le kell folytatni egy úgynevezett kötelező kegyelmi eljárást, melynek keretében felülvizsgálják, hogy a büntetés büntetőpolitikai indokai továbbra is fennállnak-e.⁴

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága megkeresésemre adott tájékoztatása szerint – a tanulmány készítése idején – hetvenöt elítélt töltött jogerős TÉSZ-büntetést, melyből a legtöbbet 2016-ban, összesen tíz esetben szabtak ki a hazai bíróságok. A TÉSZ-büntetések éves megoszlása alapján megállapítható, hogy a jogintézmény alkalmazására eltérő mértékben került sor az eddigi huszonhét éves fennállása alatt. A szankciórendszerbe történő bekerülése évében, valamint az ezredfordulót követő közel egy évtizedben a bíróságok csupán szórványosan éltek e büntetés kiszabásának lehetőségével: 1999-ben, 2002-ben, valamint 2005-ben egyáltalán nem, míg más években is legfeljebb három alkalommal született ilyen tartalmú döntés. A 2010-es évek elejétől egy szigorúbb büntetőpolitikai irány figyelhető meg, ami a jogintézmény

1 Btk. 42. §

2 Btk. 43. § (1) bek.

3 Bv. törvény 46/B. § (1) bek.

4 Bv. törvény 46/A. §-ához fűzött indokolás

egyre gyakoribb alkalmazásában érhető tetten. 2012 után több egymást követő évben is jelentősen megemelkedett az évente kiszabott TÉSZ-büntetések száma, amely 2015-ben és 2016-ban érte el csúcspontját. Bár ezt követően az évenkénti esetszám mérséklődött, a 2010-es évek előtti állapot nem tért vissza, hiszen a bíróságok az elmúlt öt évben is évi 1-6 esetben hoztak ilyen jogkövetkezményt tartalmazó ítéletet.⁵

A TÉSZ létjogosultságáról

A TÉSZ létjogosultságának kérdése számos elméleti és gyakorlati aspektust vet fel. Megítélése túlmutat a pusztán jogdogmatikai szempontokon, így a büntetőpolitikai gondolkodás szélesebb összefüggéseiben is értelmezést igényel.

A büntetőpolitika a kriminálpolitika azon területe, amely meghatározza, hogy mely emberi magatartások legyenek büntetendők, és miként reagáljon az állam a bűncselekmények elkövetőinek cselekményeire (Pallagi, 2014). Ebből a szempontból kiemelendő a büntetőpolitika Janus-arca (Földvári, 1987). A büntetőpolitika ugyanis nem csupán a büntetőjoghoz, hanem a politikához is kötődik, így szükségszerűen tükrözi a társadalom egészének, illetve egyes csoportjainak érdekeit és értékrendjét is. A jogalkotó feladata, hogy a büntetőjoggal szemben támasztott jogállami követelményeket és a társadalom igazságérzetét összhangba hozza egymással (Pallagi, 2014). Ebből az aspektusból szemlélve, a TÉSZ első ránézésre a büntetőpolitika egyik mintapéldájának tűnhet, hiszen egyszerre szolgálja a társadalom védelmét és a megtorlás iránti igényt. Ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy ez az egyensúly ténylegesen fennáll-e, vagy – ahogyan azt Tóth Mihály is megjegyzi – nincs-e valójában összemosva a társadalom védelme a társadalom bosszúvágyának kielégítésével (Tóth, 2014).

A büntetőpolitikai szigor és a börtönpopuláció összetételének alakulása jól mutatja a TÉSZ körében is felmerülő dilemmát. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a büntetések súlyosítása önmagában nem csökkenti a bűnelkövetést, mivel a visszatartó hatást nem a szigor, hanem a szankció elkerülhetetlensége biztosítja, azaz a fogvatartottak száma nem a bűncselekmény megítélésének mértékét, hanem a büntetőpolitika irányát mutatja meg. A túlzott szigor ezzel szemben csupán látszólagos eredményeket hoz és túlterheli a büntetés-végrehajtást, miközben hosszú távon gazdasági és társadalmi szempontból is egy nehezen fenntartható rendszert eredményez (Kertész, 2002).

A TÉSZ fenntartása mellett szóló érvek

A TÉSZ fenntartása mellett felhozott érvek közül a leggyakrabban a közrend és a társadalom védelmének szükségessége kerül előtérbe. A büntetés ugyanis hatékony

5 Adatszolgáltatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságától (2025. december 03.).

fellépést biztosít a legveszélyesebb bűnelkövetőkkel szemben, miközben kiküszöböli a halálbüntetés egyik legsúlyosabb hiányosságát, vagyis azt a kockázatot, hogy egy téves ítélet következménye visszafordíthatatlan legyen (Bódi, 2008).

A TÉSZ mellett szóló másik hangsúlyos érv dogmatikai alapokon nyugszik, hiszen a büntetés kiszabásának vezérfonalát jelentő tettarányosság elve megköveteli, hogy a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetői kellően szigorú szankcióval szembesüljenek. E megközelítés a büntetés megtorló funkciójához kapcsolódik, miszerint szükség van olyan büntetésre, amely arányban áll az elkövetett bűncselekmény tárgyi súlyával. Az élet elleni legsúlyosabb bűncselekmények esetében ugyanis a társadalom igazságérzete kizárja, hogy enyhébb szankció igazságosnak minősülhessen. Eszerint a TÉSZ nem érzelmi indíttatású bosszúeszköz, hanem olyan jogkövetkezmény, amely a felelősségre vonás és a tettarányosság elvének érvényre juttatásával biztosítja a társadalom igazságérzetének helyreállítását (Polgár, 2015).

A TÉSZ igazolhatósága mellett felhozott érvek közül a speciális és a generális prevenció szerepe is kiemelhető. A legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőinek teljes izolálása a társadalom biztonságát szolgálja, hiszen kizárja a bűnismétlés lehetőségét, ezáltal érvényre juttatja a speciális prevenció célját. Ezzel párhuzamosan a TÉSZ elrettentő hatása is lényeges szempont, hiszen egy ilyen szigorú büntetés képes lehet visszatartani bárkit a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetésétől, ezzel elősegítve a generális prevenció érvényesülését (Balázs, 2018).

A TÉSZ ellen szóló érvek

A TÉSZ jelenlegi formájának fenntartása ugyanakkor több érv alapján is vitatható. A hosszú, sokszor élethosszig tartó fogvatartás jelentős kihívásokat teremt a büntetés-végrehajtási szervezet számára, hiszen az ilyen elítéltek esetében a hagyományos nevelési és reintegrációs módszerek korlátozottan érvényesülnek. A szabadulás esélyének hiánya miatt a „reménytelenség” állapota nemcsak pszichológiai, hanem biztonsági kockázatot is hordoz magában. Emellett társadalmi vita övezi az elítéltek élethosszig tartó eltartásának költségét is, amely jelentős pénzügyi terhet ró az államra (Rátkai, 2024).

A TÉSZ megítélése körében a legjelentősebb kifogás azonban elvi természetű. Számos magyar jogtudós – köztük például Dr. Nagy Ferenc, Dr. Lévay Miklós és Dr. Tóth Mihály – hívta már fel a figyelmet arra, hogy a TÉSZ szigorú szabályozása nehezen egyeztethető össze az alapvető emberi jogi normákkal, különösen az emberi méltóság sérthetetlenségével, valamint az ahhoz kapcsolódó kínzás tilalmával. Említésre méltó, hogy e probléma elemzése már a XX. század első felében megkezdődött a hazai jogtudományi gondolkodásban, amelyre Dr. Finkey Ferenc 1933-as megállapításai utalnak. A szavaival élve: „Ha a törvényhozás eltörli a halálbüntetést, akkor ennek pótlásául

nem szabad embertelenül kegyetlen szabadságvesztést, tehát lassú és hosszú kivégzést iktatnia törvénybe. (...) a legsúlyosabb esetben is úgy kell büntetnünk az elítéltet, hogy az illetőt ne mielőbb megsemmisíteni, de a szenvedés és fenyegetés mellett felemelni, jobb emberré nevelni igyekezzünk.” (Finkey, 1933).

A TÉSЗ egyezménykonformitása az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában

A TÉSЗ egyezménykonformitásának kérdése az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) 3. cikkének való megfelelésével kapcsolatos. E rendelkezés értelmében: „Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”⁶ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) e rendelkezés tartalmát fokozatosan kibontva alakította ki azt az egységes ítélezési gyakorlatot, amely meghatározta azokat a követelményeket, amelyekre az Egyezményben részes államoknak az ÉSZ szabályozása során figyelemmel kell lenniük annak érdekében, hogy a büntetés egyezménykonform maradjon.

*Kafkaris kontra Ciprus ügy*⁷

A kérelmezőt a perbíróság ÉSZ-re ítélte 1989-ben. Bár a büntetés végrehajtása kezdetén a ciprusi egységes gyakorlat szerint az ÉSZ tényleges tartama legfeljebb húsz év lehetett, a Ciprusi Legfelsőbb Bíróság 1992-ben kimondta, hogy az ÉSZ helyes értelmezése az elítélt élete végéig tartó szabadságvesztést jelenti. Ennek megfelelően a jogalkotó 1996-ban új végrehajtási szabályokat alkotott, amelyek már kizárták a jó magaviselet miatti szabadulás lehetőségét az ÉSZ-re ítélt személyek esetében. Ettől a pillanattól kezdve a panaszos kizárólag a köztársasági elnök kegyelme útján szabadulhatott volna. A kérelmező a hazai jogorvoslatok kimerítését követően a Bírósághoz fordult. Panaszát – többek között – az Egyezmény 3. cikkében biztosított jogának sérelmére hivatkozva terjesztette elő.⁸

Az ítélet érdemi súlypontja az Egyezmény kínzás tilalmáról szóló rendelkezésének értelmezése köré összpontosult. A Bíróság a korábbi gyakorlatát megerősítve kimondta, hogy az Egyezmény 3. cikke a demokratikus társadalmak egyik legalapvetőbb vívmányát rögzíti, vagyis azt, hogy a büntetési célok érvényesítése során abszolút korlátot jelent az embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód tilalma, függetlenül az ügy körülményeitől és az elítélt magatartásától. Általánosságban rögzíthető, hogy az ÉSZ önmagában nem sérti az Egyezmény 3. cikkét, hiszen annak alkalmazása egy ország

6 Egyezmény 3. cikk

7 Case of Kafkaris v. Cyprus (App. No. 21906/04) 12 February 2008.

8 Kafkaris v. Cyprus Judgment of 12 February 2008., [3], [12], [13], [19]-[22], [24] és [30] bek.-ek

mérlegelési körébe tartozik. Az embertelen büntetés kérdése csak akkor merül fel, ha egy ország igazságszolgáltatási rendszere nélküli de jure (jogi értelemben) és de facto (a gyakorlatban) a büntetés felülvizsgálatának lehetőségét. Lényeges tehát, hogy a jogszabályi keretek mellett létezzen egy olyan működő gyakorlat is, amely az ÉSZ tartamának csökkentésére irányuló lehetőséget nemcsak a törvény alapján biztosítja, hanem ténylegesen alkalmazza is. A Bíróság szerint a kérelmezőnek kegyelem útján fennállt az esélye a szabadulásra, így fogvatartása – még ha hosszú idejű is – önmagában nem ütközik az Egyezmény 3. cikkébe. Bár elismerte, hogy a jogszabályváltozás okán a szabaduláshoz fűzött remény elvesztése szorongást okozhatott a kérelmezőnek, ez azonban nem érte el az Egyezmény 3. cikk sérelmének megállapításához szükséges súlyossági küszöböt. A Bíróság mindezek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a ciprusi ÉSZ szabályozása nem ütközött az Egyezmény 3. cikkébe.⁹

Az ügy mérföldkőnek tekinthető, hiszen a Bíróság itt jelölte ki először azt az értelmezési keretet, amelyben a TÉSЗ és az Egyezmény 3. cikkének viszonya egyáltalán vizsgálhatóvá vált. Az ügy jelentőségét az is jól mutatja, hogy a Kamara – felismerve a felvetett kérdések súlyát és precedensértékét – még a döntéshozatal előtt átadta a hatáskört a Nagykamarának¹⁰, amelyre csak kivételesen, az Egyezmény értelmezése szempontjából alapvető jelentőségű ügyekben kerül sor.¹¹ A Bíróság által lefektetett alapelvek – mindenekelőtt a de jure és a de facto felülvizsgálhatóság követelménye – később a TÉSЗ egyezménykonformitásának központi mércéjévé váltak. Ezek az elvek idővel a Bíróság ítélkezési gyakorlatának stabil hivatkozási alapját képezték, és meghatározó iránytűként szolgáltak a későbbi ügyekben is, hozzájárulva a TÉSЗ-re vonatkozó strasbourgi standardok fokozatos és koherens kidolgozásához.

Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügy¹²

A Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügy a strasbourgi mérce meghatározásának legfontosabb alapkőve a TÉSЗ vonatkozásában, így a jogeset behatóbb vizsgálata elengedhetetlen a tanulmány ezen pontján.

Az ügy három, egymástól független kérelmezőt érint, akiket Angliában és Walesben külön-külön büntetőeljárásokban TÉSЗ-re ítélték.¹³ A kérelmezők ügyei hosszú időn keresztül az Egyesült Királyság bíróságai előtt voltak napirenden, mielőtt a Bíróság elé kerültek volna, ahol végül egymással ellentétes következtetésekre jutó ítéletek születtek.

9 Kafkaris v. Cyprus Judgment of 12 February 2008., [95], [97]-[99], [103] és [105]-[108] bek.-ek

10 Kafkaris v. Cyprus Judgment of 12 February 2008., [4] bek.

11 Egyezmény 30. cikk

12 Case of Vinter and Others v. The United Kingdom (App. Nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10) 9 July 2013.

13 Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [14] bek.

A Kamara döntése

A kérelmezők elsősorban annak megállapítása érdekében fordultak a Bírósághoz, hogy a velük szemben kiszabott TÉSZ sérti az Egyezmény 3. cikkében foglalt kínzás tilalmát. A Bíróság Kamarája a kérelmek szoros tárgyi összefüggésére tekintettel az ügyeket egyesítette, és azokat egy eljárásban bírálta el.¹⁴

A Kamara mindenekelőtt kimondta, hogy az Egyezmény 3. cikkének sérelme csak akkor merül fel, ha az elítélt további fogvatartása már nem támasztható alá legitim büntetési célokkal, valamint a büntetés sem de jure, sem de facto nem mérsékelhető. Megállapította, hogy a belügyminiszter számára biztosított kegyelmi jogkör gyakorlása sokkal szűkebb körben megengedett, mint a Kafkaris kontra Ciprus ügyben vizsgált köztársasági elnöki kegyelem, mivel előbbi csak azok kaphatnak a gyakorlatban, akik halálos betegségben szenvednek vagy fizikailag lebénulnak. Ebből fakadóan kétségbe vonta, hogy az elítélt ezen méltányossági okból történő elengedése valódi szabadságra bocsátásnak tekinthető-e egyáltalán, ha mindez csupán annyit jelent, hogy az elítélt ne a börtön falai között, hanem az otthonában fejezze be az életét.¹⁵

Mindezek ellenére a hét bíróból álló Kamara végül rendkívül szoros, 4:3 arányú döntést hozott, amelyben megállapította, hogy a kérelmezők esetében az Egyezmény 3. cikkének sérelme nem merül fel, mivel a velük szemben kiszabott büntetések pönológiai indokai továbbra is fennállnak.¹⁶

A Nagykamara döntése

A Kamara ítéletének kézhezvételét követően a három kérelmező a Bíróság Nagykamarájához fordult. A panaszosok felülvizsgálati kérelme megfelelt az elbírálási feltételeknek, így a Nagykamara érdemben lefolytatta az eljárást.

A Nagykamara mindenekelőtt rögzítette, hogy az államok széles körű autonómiával rendelkeznek az anyagi büntetőjoguk kialakítása területén; a Bíróság feladata pedig kizárólag a szabályozás egyezménykonformitásának vizsgálatára korlátozódik. Rögzítette, hogy egy felnőtt elkövetővel szemben kiszabott ÉSZ önmagában nem eredményez egyezményisértést, különösen akkor, ha az bírói mérlegelésen alapul. A kiszabáskor fennálló legitim büntetési célok azonban az idő múlásával változhatnak, ezért az egyezménykonformitás megállapításához elengedhetetlen egy olyan felülvizsgálati mechanizmus megléte a nemzeti jogban, amely e változások értékelésére alkalmas.¹⁷

¹⁴ Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [6] és [7] bek.-ek

¹⁵ Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [87] és [90] bek.-ek

¹⁶ Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [91] bek.

¹⁷ Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [105]-[112] bek.-ek

A Nagykamara ezt követően áttekintette az ÉSZ-re vonatkozó nemzetközi és összehasonlító joganyagot. Megállapította, hogy Európában egyre inkább előtérbe kerül az a szemlélet, miszerint a szabadságvesztés végrehajtása során a reintegráció elősegítése is törekedni kell. Érvelését többek között az Európa Tanács releváns ajánlásaira, valamint a német és az olasz alkotmánybíróság gyakorlatára alapozta, amelyek egyaránt kiemelik a felülvizsgálat és a reintegráció jelentőségét. Utalt továbbá a Nemzetközi Büntetőbíróság létrehozásáról szóló Római Statútumra is, amely még a legsúlyosabb nemzetközi bűncselekmények esetében is előírja a büntetés 25 év kitöltését követő, majd rendszeresen megismétlődő felülvizsgálatát a megfelelő büntető anyagi és eljárási garanciák mellett.¹⁸

Mindezek alapján a Nagykamara az alábbi elvi jelentőségű megállapításokat tette. Az Egyezmény 3. cikkéből levezethető, hogy léteznie kell a nemzeti jogban egy olyan felülvizsgálati eljárásnak, amely biztosítja a büntetés tényleges mérsékelhetőségét, értékelve az elítélt reintegráció irányába tett erőfeszítéseit és társadalomra veszélyességét. Annak meghatározása, hogy a felülvizsgálatot mely szerv végzi és milyen időközönként, az államok hatáskörébe tartozik, ugyanakkor az összehasonlító és nemzetközi jogi konszenzus egyértelműen a legkésőbb 25 év kitöltésével esedékes, majd azt követően rendszeresen ismétlődő felülvizsgálatot tekint irányadónak. Kimondta, hogy bár a felülvizsgálat időpontja szükségszerűen a jogerős ítélet meghozatalát követően esedékes, az elítélttől nem várható el, hogy teljes bizonytalanságban várja ki azt a jövőbeli, előre nem látható időpontot, amikor az Egyezmény 3. cikkére alapított Bírósághoz fordulás lehetősége megnyílna számára. Ennek megfelelően az elítéltnak már az ítélet kihirdetésekor joga van ahhoz, hogy tisztában legyen a kiszabott büntetés jellegével, így különösen a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének legkorábbi időpontjával, valamint annak feltételeivel. Következésképpen egy olyan jogrendszerben, amely nem biztosít semmiféle mechanizmust a büntetés felülvizsgálatára, az elítélt már az ítélet kihirdetésekor elszenvedi az Egyezmény 3. cikkében foglalt jogának sérelmét.¹⁹

A Nagykamara 16:1 arányban megállapította az Egyezmény 3. cikkének sérelmét mindhárom kérelmező vonatkozásában.²⁰

A Bíróság gyakorlatának hatása a magyar TÉSZ jogintézményére

A strasbourgi ítélkezés szükségszerűen felveti a kérdést, hogy a lefektetett mérce miként érvényesül a hazai TÉSZ szabályozása kapcsán. Ennek fényében elengedhetetlen annak

18 Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [113]-[118] bek.-ek

19 Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [119]-[122] bek.-ek

20 Vinter and Others v. UK Judgment of 9 July 2013., [139] bek. 1. p.

áttekintése, hogy a Bíróság gyakorlata milyen hatással van a TÉSZ-re vonatkozó jogi keretekre, ily módon értékelve azt, hogy a magyar szabályozás mennyiben feleltethető meg az Egyezmény 3. cikkéből levezetett követelményeknek.

*Magyar László kontra Magyarország ügy*²¹

Magyar László 2010-ben fordult a Bírósághoz annak megállapítása érdekében, hogy a rá kiszabott TÉSZ sérti az Egyezmény 3. cikkét. Az első hazai vonatkozású ügyben a Bíróság a Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügyben lefektetett elvi tételekre alapozva vizsgálta a magyar TÉSZ szabályozását.

A Bíróság nem tekintette megfelelőnek a TÉSZ mérsékelhetőségét, mivel annak Magyarországon nem volt kellően részletes de jure jogszabályi kerete, sem de facto kialakult gyakorlata. A szabályozás nem adott semmiféle iránymutatást a kegyelmi kérelem elbírálása során mérlegelendő szempontokra és kritériumokra, illetve az eljárásban beszerzendő adatok körére vonatkozóan. Kifejezetten aggályosnak minősítette, hogy sem az igazságügyi miniszter, sem a köztársasági elnök nem köteles a kegyelmi kérelemről hozott döntését indokolni, így az elítéltek számára nem átlátható, hogy milyen magatartás, illetve milyen erőfeszítések vezethetnek a kegyelmi kérelem pozitív elbírálásához. Leszögezte, hogy a köztársasági elnöki kegyelem jogintézménye önmagában nem alkalmas eszköz arra, hogy az elítélt számára kiszámítható módon jelezze, milyen feltételek teljesülése esetén kerülhet sor a feltételes szabadságra bocsátására. Végezetül rögzítette, hogy a szabályozás nem garantálja az elítélt magatartásában bekövetkezett változások, valamint a reintegráció terén elért előrehaladás érdemi mérlegelését, még akkor sem, ha ezek jelentős mértékűek.²²

Mindezekre tekintettel a Bíróság egyhangúlag megállapította az Egyezmény 3. cikkének sérelmét.²³

A kötelező kegyelmi eljárás bevezetésének előzményeiről

A Magyar László kontra Magyarország ügygel párhuzamosan a Szegedi Ítéltábla előtt egy olyan büntetőeljárás volt folyamatban, amelyben az elsőrendű vádlottat TÉSZ-büntetés fenyegette. Az elsőrendű vádlott védője a Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítéletre hivatkozva indítványozta, hogy a Szegedi Ítéltábla forduljon az Alkotmánybírósághoz. A 2013. november 19-én előterjesztett indítvány arra mutatott rá, hogy a TÉSZ szabályozása nem felel meg a Bíróság által kialakított

21 Case of László Magyar v. Hungary (App. No. 73593/10) 20 May 2014.

22 László Magyar v. Hungary Judgment of 20 May 2014., [57] és [58] bek.-ek

23 László Magyar v. Hungary Judgment of 20 May 2014., Rendelkező rész, 2. p.

keretrendszernek, mivel a magyar jog nem biztosít semmilyen érdemi mechanizmust a büntetés felülvizsgálatára, így az ellentétes az Egyezmény 3. cikkével. Ebből következően a magyar jog nincs összhangban a nemzetközi joggal, amely az Alaptörvény Q) cikkének²⁴ sérelmét eredményezi (Gellér, 2017). A Szegedi Ítéltábla a 2014. április 03-án kelt végzésével helyt adott az indítványnak: az eljárást felfüggesztette, és egyúttal kezdeményezte az Alkotmánybíróság eljárását az elkövetéskor, illetve az elbíráláskor hatályban lévő, a TÉSZ-re irányadó jogszabályi rendelkezések nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítása és megsemmisítése érdekében (Gál – Szomora, 2015).

Az Alkotmánybíróság eljárási határidőt jelentősen meghaladó várakozása időt biztosított a jogalkotó számára arra, hogy ez idő alatt módosítsa a Bv. törvényt és annak új 46/A-H. §-aival bevezesse a kötelező kegyelmi eljárás jogintézményét. Az Alkotmánybíróság a Bv. törvény módosítására tekintettel úgy ítélte meg, hogy a bírói kezdeményezés előterjesztésekor fennálló jogi helyzet érdemben megváltozott, az eljárás lefolytatására okot adó körülmény már nem áll fenn, így azt megszüntette a 2015. január 20-án kelt 3013/2015. (I. 27.) AB végzéssel.²⁵ A végzésben érdemi indokolásra nem került sor.

A kötelező kegyelmi eljárás ismertetése és értékelése

A kötelező kegyelmi eljárás bevezetésével a Magyar László kontra Magyarország ügyben hozott ítéletre reagált a jogalkotó. A Bv. törvény 2015. január 01-jétől „*A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt kötelező kegyelmi eljárása*” elnevezésű alcímmel egészült ki, amely a TÉSZ-re ítélt személyek vonatkozásában a hivatalból induló, különleges kegyelmi eljárás szabályait rögzítette. A jogalkotói indokolás értelmében a kötelező kegyelmi eljárás funkciója az, hogy megfelelő idő elteltével lehetővé tegye a büntetés fenntartását megalapozó büntetőpolitikai célok felülvizsgálatát. A szabályozás egyúttal azt is biztosítja, hogy a kegyelmi eljárás során alkalmazandó feltételek és mérlegelési szempontok már az ítélet meghozatalakor előre láthatók legyenek.²⁶ A kegyelmi eljárást kötelezően le kell folytatni, amennyiben az elítélt a TÉSZ-büntetéséből 40 évet kitöltött.²⁷

Ezen a ponton érdemes ismét felidézni a már hivatkozott 3013/2015. (I. 27.) AB végzést, melyben több alkotmánybíró is aggályait fejezte ki az új szabályozás kapcsán. A döntés meghozatalában részt vevő tizenöt főből összesen négyen nem, vagy részben nem értettek egyet a többség álláspontjával: míg Dr. Czine Ágnes és Dr. Salamon László párhuzamos indokolást csatolt a végzéshez, addig Dr. Lévy Miklós különvéleményt fogalmazott meg, amelyhez Dr. Kiss László is csatlakozott.

²⁴ Alaptörvény Q) cikk (2) bek.

²⁵ 3013/2015. (I. 27.) AB végzés

²⁶ Bv. törvény 46/A. §-ához fűzött indokolás

²⁷ Bv. törvény 46/B. § (1) bek.

Dr. Czine Ágnes párhuzamos indokolásában kiemelt jelentőséget tulajdonított az ÉSZ első felülvizsgálati időpontjának, amely körül – megfogalmazása szerint – a szakirodalomban és a jogalkalmazásban egyfajta „számháború” alakult ki a 25, 30, illetve 40 éves időtartam elfogadhatósága kapcsán. Álláspontja szerint a Bíróság gyakorlata egyértelműen abba az irányba mutat, mely szerint az ÉSZ első felülvizsgálatát főszabály szerint 25 év elteltével, majd ezt követően rendszeres időközönként tartja kívánatosnak. Hangsúlyozta, hogy az első felülvizsgálat időpontjának indokolatlan kitolása a jogalkotó részéről valójában a felülvizsgálatot végző szakemberek felelősségének átvállalását jelenti, miközben a veszélyesség megítélése szakmai kérdésként elsősorban rájuk tartozna. Ezzel összefüggésben rámutatott arra is, hogy a nemzetközi többségi gyakorlattól való eltérés szakmailag nehezen igazolható, mivel a társadalom védelme egy megfelelő felülvizsgálati mechanizmus mellett bármely időpontban biztosítható lenne. Megállapítása szerint a 40 éves várakozási idő aránytalanul hosszú, és az elítélt életkorára tekintettel akár diszkriminatív következményekkel is járhat.²⁸

Dr. Lévay Miklós különvéleményében részletesen felidézte a Bíróság TÉSZ-re vonatkozó gyakorlatát, melynek kapcsán megállapította, hogy az új magyar szabályozás ezen elvárásoknak nem felel meg. Egyrészt kifogásolta, hogy a kötelező kegyelmi eljárásra kizárólag 40 év szabadságvesztés kitöltését követően kerülhet sor, amely eltér a Bíróság által irányadónak tekintett, legfeljebb 25 év elteltével esedékes első felülvizsgálati időponttól. Másrészt hangsúlyozta, hogy az eljárásban a végső döntést a köztársasági elnök hozza meg, aki továbbra is diszkrecionális jogkörben dönt, és nem köti semmiféle javaslat. Ennek megfelelően az elítélt számára továbbra sem látható előre, hogy az ítélet meghozatalakor milyen feltételek teljesítése esetén nyílhat reális esély a szabadulásra.²⁹

Mindezekon felül – Dr. Lévay Miklós álláspontja szerint – a bekövetkezett jogszabályi változás ellenére az Alkotmánybíróságnak meg kellett volna vizsgálnia, hogy a Bv. törvény újonnan beiktatott rendelkezései megfelelnek-e az Egyezménynek, illetve a Bíróság gyakorlatának az ÉSZ-büntetést érintően. Ugyanis a testület az érdemi vizsgálat elmaradása okán nem hozhatott volna megalapozott döntést abban a kérdésben, hogy az eljárás lefolytatására okot adó körülmény – vagyis az egyezményesítés lehetősége, valamint a TÉSZ szabályozásának Egyezménybe ütközése – fennáll-e.³⁰

***A Kúria 3/2015. számú BJE határozata*³¹**

A Magyar László kontra Magyarország ügyben hozott strasbourgi ítélet nyomán lefolytatott felülvizsgálati eljárásban 2015. június 11-én született döntés. A Kúria Büntető

28 3013/2015. (I. 27.) AB végzés, Indokolás [24]-[26] bek.-ek

29 3013/2015. (I. 27.) AB végzés, Indokolás [52]-[54] bek.-ek

30 3013/2015. (I. 27.) AB végzés, Indokolás [34] és [55] bek.-ek

31 3/2015. BJE határozat

Kollégiumának vezetője a felülvizsgálati ítélet kihirdetését követően rendkívül rövid időn belül – 2015. június 17-én kelt jogegységi indítványával – jogegységi eljárást kezdeményezett arra hivatkozva, hogy az érintett döntés a jogegység megbontásának veszélyét hordozza magában. A Kúria jogegységi határozata 2015. július 01-jén került közzétételre, melyben általános és elvi jelleggel törekedett a magyar bíróságok és a strasbourgi ítélkezés közötti viszony tisztázására.

A Kúria rögzítette, hogy az ÉSZ kiszabása önmagában nem sérti az Egyezményt, amennyiben fennáll a lehetőség annak mérséklésére. Ennek kapcsán kiemelte, hogy a Bíróság nem határozta meg sem a felülvizsgálat formáját, sem annak időpontját, így az ítéletéből nem vezethető le az a követelmény, miszerint a szabadlábra helyezés kizárólag feltételes szabadságra bocsátás útján valósulhatna meg. Nem vitatta, hogy az Egyezmény és annak kiegészítő jegyzőkönyvei a törvényi kihirdetés következtében a magyar jogrendszer részévé váltak, ezért a bíróságoknak azokat az értelmezés során figyelembe kell venniük, ugyanakkor leszögezte, hogy az Egyezmény nem lehet közvetlen hivatkozási alap. Kimondta továbbá, hogy a Bíróság döntéseinek kötelező ereje kizárólag a konkrét ügyben szereplő felekre terjed ki, míg más ügyekben azok figyelembevétele kizárólag értelmezési kérdésként jelenhet meg. A hazai bíróságok feladata az, hogy a döntések meghozatalakor, valamint a jogszabályok alkalmazása során az Egyezmény sérelmét elkerüljék.

A Magyar László kontra Magyarország ügy kapcsán kifejtette, hogy a bírósági felülvizsgálati eljárásnak csak akkor van teendője, ha az egyezményisértést a bírósági jogalkalmazás idézte elő. E körben megállapította, hogy a konkrét ügyben az egyezményisértést nem a jogalkalmazás, hanem a törvényi szabályozás hiányossága okozta, amely rendszerszintű problémát jelentett, és amelyet a jogalkotó a Bv. törvény módosításával orvosolt. Ennek megfelelően a Bíróság nem az ítéletben kiszabott TÉSZ-büntetést tekintette egyezményisértőnek, hanem a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének megfontolására alkalmas, az elítélt számára megismerhető szabályozás hiányát kifogásolta. Következésképpen a Bíróság döntésének címzettje nem a jogalkalmazó bíróság, hanem a jogalkotó volt.³²

*T.P. és A.T. kontra Magyarország ügy*³³

Míg Magyarországon valamennyi állami szerv a TÉSZ szabályozásának orvoslásán, valamint a strasbourgi ítélet hazai jogalkalmazási kereteinek értelmezésén munkálkodott, addig a Bíróság a jelen ügyben már a kötelező kegyelmi eljárással kiegészített TÉSZ szabályozását vonta vizsgálat alá.

³² 3/2015. BJE határozat, Indokolás I., II., IV. részek

³³ Case of T.P. and A.T. v. Hungary (App. Nos. 37871/14 and 73986/14) 4 October 2016.

Az érintetteket a magyar bíróságok ÉSZ-re ítélték, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával. A panaszosok a Bírósághoz fordultak annak megállapítása érdekében, hogy a velük szemben kiszabott TÉSZ sem de jure, sem de facto nem csökkenthető, ezért büntetésük az Egyezmény 3. cikkébe ütközik.³⁴

A Bíróság mindenekelőtt felidézte korábbi gyakorlatát, különösen a Vinter és mások kontra Egyesült Királyság ügy elvi tételeit. Elismerte, hogy Magyarország jogalkotási lépéseket tett az általa korábban feltárt hiányosságok orvoslására, és ennek keretében új mechanizmust vezetett be a TÉSZ automatikus felülvizsgálatára. Ugyanakkor megállapította, hogy az első felülvizsgálat 40 év elteltéhez kötése jelentősen meghaladja azt az időtartamot, amelyet az összehasonlító és nemzetközi jogi konszenzus egy ilyen büntetés kötelező felülvizsgálatára elfogadhatónak tekint. Az ilyen mértékben elhúzódozó várakozási idő ugyanis nemcsak aránytalan, hanem egyúttal túllépi az államok számára biztosított mérlegelési mozgástér határait is.³⁵

Megállapította, hogy a kötelező kegyelmi eljárással kiegészített TÉSZ szabályozása szintén egyezményesítő, mivel a 40 éves várakozási idő és a garanciális hiányosságok – mint például a köztársasági elnök indokolási kötelezettségének hiánya – miatt a büntetés nem tekinthető az Egyezmény 3. cikkének megfelelően mérsékelhetőnek. A Bíróság ennek megfelelően ismételten elmarasztalta Magyarországot az Egyezmény megsértése miatt.³⁶

Varga Sándor és mások kontra Magyarország ügy³⁷

A T.P. és A.T. kontra Magyarország ügyet követően a Bíróság 2021-ben állapította meg újra Magyarország felelősségét a TÉSZ szabályaival összefüggésben, az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt. A Bíróság ítélete e körben a TÉSZ-re vonatkozó strasbourgi esetjog további pontosítását adta, különös tekintettel a magyar alkotmányjogi panasz hatékonyságának megítélésére.

A korábbi ügyekhez képest újdonságot jelentett, hogy a strasbourgi eljárást megelőzően a négy kérelmezőből három alkotmányjogi panaszt nyújtott be a jogerős ítéletével szemben az Alkotmánybírósághoz. Ebben az esetben a magyar kormány a kérelmek elfogadhatatlanságára hivatkozott, mivel a panaszosok – az Alkotmánybíróság döntésének hiányában – nem merítették ki a hazai jogorvoslati lehetőségeket. A Bíróság elutasította ezt az érvelést.

34 T.P. and A.T. v. Hungary Judgment of 4 October 2016., [3], [7] és [12] bek.-ek

35 T.P. and A.T. v. Hungary Judgment of 4 October 2016., [40] és [45] bek.-ek

36 T.P. and A.T. v. Hungary Judgment of 4 October 2016., [48]-[50] bek.-ek

37 Case of Sándor Varga and Others v. Hungary (App. Nos. 39734/15, 35530/16 and 26804/18) 21 June 2021.

A Bíróság megvizsgálta az Alkotmánybíróság felülvizsgálati jogkörét, figyelembe véve az Alaptörvény TÉSZ-re³⁸ vonatkozó rendelkezését, valamint a már korábban hivatkozott 3/2015. számú BJE határozatot. Mindebből vonta le azt a következtetést, hogy sem a Btk. vonatkozó rendelkezései, sem a TÉSZ-t tartalmazó bírósági ítéletek nem vonhatók érdemi alkotmányossági felülvizsgálat alá, mivel TÉSZ a magyar alkotmányos jogrend részét képezi. Kimondta, hogy a magyar kormány által hivatkozott alkotmányjogi panasz jogintézménye az ügyben nem minősül hatékony jogorvoslatnak, így a kérelmek nem tekinthetők elfogadhatatlannak arra hivatkozással, hogy a panaszosok nem merítették ki az Egyezmény 35. cikk (1) bekezdése szerinti valamennyi hazai jogorvoslati lehetőséget.³⁹

Ugyanakkor a Bíróság 2021. június 17-én meghozott ítéletében lényegében megismételte a T.P. és A.T. kontra Magyarország ügyben kimondott tételleket. Dr. Lévay Miklós álláspontja szerint az ítélet indokolása felfogható egyfajta „pedagógiai intelemként”, azaz annak ismételt hangsúlyozásaként, hogy mi tekinthető egyezménykonform megoldásnak. Az, hogy a Bíróság a jövőben hányszor kényszerül még közvetve rámutatni arra, hogy a TÉSZ szabályozása és az ahhoz kapcsolódó kötelező kegyelmi eljárás ellentétes az Egyezmény 3. cikkével és kialakult gyakorlatával, végső soron attól függ, hogy a jelenleg jogerősen e büntetésüket töltő elítéltek közül hányan élnek a strasbourgi jogorvoslat lehetőségével. Véleménye szerint célszerű lenne a Bírósághoz fordulásra okot adó lehetőségek számát csökkenteni, sőt a hazai szabályozás reformjával akár teljesen megszüntetni, mivel azok kihasználása Magyarország folyamatos elmarasztalásának kockázatával járhat (Lévay, 2021).

***Bancsók és Magyar László kontra Magyarország ügy*⁴⁰**

A Varga Sándor és mások kontra Magyarország ügyet követően, mintegy négy hónappal később a Bíróság ismét elmarasztalta Magyarországot az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt, ezúttal azonban már nem a TÉSZ kapcsán, hanem az ÉSZ azon formájával összefüggésben, melynek kiszabása esetén a bíróság az elítéltet nem zárja ki a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, azonban azt a Bíróság által elfogadott időtartamnál később teszi lehetővé.⁴¹

A Bíróság értelmezésében az a körülmény, miszerint a jelen ügy kérelmezői legkorábban az ÉSZ-büntetésük 40 éves kitöltését követően számíthatnak arra, hogy a szabadulásuk irányába tett előrehaladásukat – így különösen a személyiségükben bekövetkezett

38 Alaptörvény IV. cikk (2) bek.

39 Sándor Varga and Others v. Hungary Judgment of 21 June 2021., [23], [24] és [32]-[35] bek.-ek

40 Case of Bancsók and László Magyar v. Hungary (No. 2.) (App. Nos. 52374/15 and 53364/15) 28 October 2021.

41 Bancsók and László Magyar v. Hungary Judgment of 28 October 2021., [45] és [48] bek.-ek

változásokat és a reintegráció terén elért eredményeiket – felülvizsgálják, önmagában elegendő az Egyezmény 3. cikke sérelmének megállapításához. Ilyen feltételek mellett a kiszabott büntetés nem tekinthető csökkenthetőnek. A 40 éves várokozási idő jelentősen meghaladja azt az időkeretet, amelyet a Bíróság gyakorlata elfogadhatónak tart. Egy ilyen hosszú időtartam indokolatlanul késlelteti azon felülvizsgálati mechanizmus lefolytatását, amelyben a hatóságnak vizsgálni kell a fogvatartás legitim büntetési céljainak fennállását.⁴²

A Bíróság tehát megállapította az Egyezmény 3. cikkének sérelmét az olyan ÉSZ vonatkozásában is, amely esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének idejét 40 évben határozza meg a bíróság. A megállapítás nem tekinthető meglepőnek, hiszen a strasbourgi gyakorlat a TÉSZ kapcsán már korábban meghúzta ezt a korlátot, és csak idő kérdése volt, hogy az ÉSZ esetében is megtegye ezt. Bár a Bíróság a jelen ügyben sem rögzítette kifejezetten a 25 éves felülvizsgálati idő kötelező jellegét, és formálisan csupán a 40 éves várokozási idő aránytalanságát állapította meg, ugyanakkor a következetes gyakorlata alapján nincs kétség afelől, hogy a 25 éves időtartamot tekinti irányadónak. Innentől mindez a TÉSZ-re ítélték körén túl tovább bővíti azon elítéltek számát is, akik az ÉSZ-büntetésük miatt megalapozottan fordulhatnak a Bírósághoz az Egyezmény 3. cikkének sérelmére hivatkozva.

Zárszó

A strasbourgi ítélkezési gyakorlat és a hazai szabályozás közötti feszültség arra enged következtetni, hogy az ÉSZ jogi kereteinek finomhangolása elkerülhetetlen a jövőben.

Az Egyezmény 46. cikk (1) bekezdése értelmében: „A Magas Szerződő Felek vállalják, hogy magukra nézve kötelezőnek tekintik a Bíróság végleges ítéletét minden ügyben, amelyben félként szerepelnek.”⁴³ Bár a szabályozás módosítása kétségtelenül komplex jogalkotói feladat, e kötelezettség proaktív teljesítése jelentős gyakorlati előnyökkel járna Magyarország számára, mivel elejét venné a sorozatos marasztaló ítéleteknek és az azokkal járó anyagi terheknek.

Ahogy arra a Bancsók és Magyar László kontra Magyarország ügy rávilágított, a kártérítési kötelezettség már nem csupán a TÉSZ-re ítélt fogvatartottakat érinti potenciálisan, hanem azokat az ÉSZ-re ítélt fogvatartottakat is, akiknél a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi lehetséges időpontját a bíróság 40 évben határozta meg. Megjegyzendő továbbá, hogy a Bíróság – következetes gyakorlata szerint – a felülvizsgálat tekintetében a legfeljebb 25 éves időtartamot tekinti elfogadhatónak, így

42 Bancsók and László Magyar v. Hungary Judgment of 28 October 2021., [45] és [47] bek.-ek

43 Egyezmény 46. cikk (1) bek.

racionalisan számolni kell azzal, hogy a jövőben egyre többen fordulhatnak sikerrel a strasbourgi fórumhoz azok közül is, akiknek a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi lehetséges időpontja meghaladja ezt a küszöböt. Ezen eljárások megelőzése már csak a nagyságrendek miatt is indokolt: míg a bemutatott statisztikai adatok alapján önmagában a TÉSZ-re ítélt fogvatartottak száma is jelentős, a 25 évnél hosszabb várakozási idővel érintett ÉSZ-re ítélt fogvatartottak köre ennél jóval szélesebb.

Ezt a rendszerszintű és a központi költségvetést is megterhelő egyezményesértési hullámmal egy, a strasbourgi mércéhez igazodó jogalkotási reformmal lehetne a leghatékonyabban elkerülni, amely kettős előnnyel járna. Egyfelől az állam mentesülhetne a potenciálisan felmerülő, sorozatos kártérítések fizetése alól. Másfelől egy kiszámíthatóbb felülvizsgálati rendszer bevezetése érdemben növelhetné az elítéltek együttműködési hajlandóságát, eredményesebbé téve ezzel a büntetés reintegrációs szerepét is.

Felhasznált irodalom

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

A Kúria 3/2015. számú BJE határozata. Online: <https://kuria-birosag.hu/hu/joghat/32015-szamu-bje-hatarozat> (Letöltés ideje: 2026. február 23.)

Adatszolgáltatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságától (2025. december 03.)

Az Alkotmánybíróság 3013/2015. (I. 27.) AB végzése. Online: <https://jogkodex.hu/doc/6742267> (Letöltés ideje: 2026. február 22.)

Balázs Péter (2018): Kegyetlen kegyelem? - A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, avagy egy roskadozó jogintézmény kritikája és jövője. Büntetőjogi Szemle, 2018/2., 24-38.

Bódi Stefánia (2008): A halálbüntetés nemzetközi története és megítélése - érvek és ellenérvek. In: Hadtudomány, 2008/3-4., 127-139.

Case of Bancsók and László Magyar v. Hungary (No. 2.) (App. Nos. 52374/15 and 53364/15) 28 October 2021. Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212669> (Letöltés ideje: 2026. február 26.)

Case of Kafkaris v. Cyprus (App. No. 21906/04) 12 February 2008. Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85019> (Letöltés ideje: 2026. február 19.)

Case of László Magyar v. Hungary (App. No. 73593/10) 20 May 2014. Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-144109> (Letöltés ideje: 2026. február 20.)

Case of Sándor Varga and Others v. Hungary (App. Nos. 39734/15, 35530/16 and 26804/18) 21 June 2021. Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-210407> (Letöltés ideje: 2026. február 25.)

Case of T.P. and A.T. v. Hungary (App. Nos. 37871/14 and 73986/14) 4 October 2016. Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166491> (Letöltés ideje: 2026. február 24.)

Case of Vinter and Others v. The United Kingdom (App. Nos. 66069/09, 130/10 and 3896/10) 9 July 2013. Online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122664> (Letöltés ideje: 2026. február 19.)

Emberi Jogok Európai Egyezménye. Online: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_hun (Letöltés ideje: 2026. február 19.)

Finkey Ferenc (1933): Büntetéstani problémák. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest

- Földvári József (1987): Kriminálpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Gál Andor – Szomora Zsolt (2015. május 11.): A 3013/2015. (I. 27.) AB végzésről - I. rész. Online: <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-30132015-i-27-ab-vegzesrol-i-resz/> (Letöltés ideje: 2026. február 22.)
- Gellér Balázs (2017): A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés - büntetőjog-elméleti megfontolások tükrében. In: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde (szerk.): A negyedik magyar büntetőkódex régi és újabb vitakérdései. MTA TK JTI és OKRI, Budapest
- Kertész Imre (2002): Büntetőpolitika - bűnmegelőzés. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/4., 21-24.
- Lévay Miklós (2021): A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről - Tóth Mihály publikációi és az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2021. június 17-ei ítélete alapján. In: Czine Ágnes – Domokos Andrea – Lukács Krisztina (szerk.): Studia in honorem Mihály Tóth: 70., Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 293-311.
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- Pallagi Anikó (2014): A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés a büntetőpolitika szemszögéből. Belügyi Szemle, 2014/12., 75-98. DOI: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2014.v62.i12.pp75-98>
- Polgár András (2015): Mi lesz veled TÉSZ? A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés emberi jogi megítélése, érvek és ellenérvek. Büntetőjogi tanulmányok, 2015/16., 79-106.
- Rátkai Tímea (2024): A TÉSZ végrehajtásának és az elítéltek reintegrációjának megítélése a bevezetése óta eltelt 25 év tükrében - reprezentatív közvélemény-kutatás 2023. Jogelméleti Szemle, 2024/1., 69-82. DOI: <https://doi.org/10.59558/jesz.2024.1.69>
- Tóth Mihály (2014. május 26.): Kiszámítható döntések a kiszámíthatatlan jövőről. Online: <https://ujbtk.hu/toth-mihaly-kiszamithato-dontesek-a-kiszamithatlan-jovorol/> (Letöltés ideje: 2026. február 18.)

Fotó: Bv. fotó

AZ ELEKTRONIKUS MEGFIGYELÉSI ESZKÖZÖK MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE

The past, present, and future of electronic surveillance tools

A XXI. század globális biztonsági kihívásai a zárt, erősen szabályozott intézeti környezetben is fokozott kockázatokat generálnak. Ezen veszélyek időbeni felismerésében és a reagálási képességek fejlesztésében az elektronikus megfigyelési rendszerek – mint a biztonsági struktúra alapkövei – döntő szerepet játszanak. Jelen tanulmány célja az elektronikus megfigyelési eszközök fejlődésének, rendvédelemben történő elterjedésének, valamint technikai adottságainak átfogó vizsgálata. Az értekezés szemlélteti, hogy a hatékony kockázatkezelés jövőjét a mesterséges intelligencia integrációja jelenti, ugyanakkor vizsgálja azt a kérdést is, hogy a szektor milyen módon képes a technológiai generációváltás felgyorsult sebességét követni.

Kulcsszavak: biztonság, elektronikus megfigyelési eszközök, mesterséges intelligencia, kamera, felügyelet

The global security challenges of the 21st century pose heightened risks even within closed, highly regulated institutional environments. Electronic surveillance systems – as the cornerstones of security infrastructure – play a decisive role in the timely detection of these threats and the development of response capabilities.

The aim of this study is to provide a comprehensive examination of the development of electronic surveillance devices, their spread in law enforcement, and their technical characteristics. The paper illustrates that the future of effective risk management lies in the integration of artificial intelligence, while also examining how the sector can keep pace with the accelerated speed of technological change.

Keywords: security, electronic surveillance devices, artificial intelligence, camera, surveillance

Bevezetés

A büntetés-végrehajtási (a továbbiakban: bv.) szervezet – rendvédelmi szervként – alapvető rendeltetésének teljesítésével járul hozzá a közrend és közbiztonság fenntartásához.¹ A bv. szervezet rendeltetése világos, az törvényi szinten² deklarálásra került, azonban fontos, hogy a célokhoz vezető úton a szervezet milyen társadalmi megítélssel, elfogadottsággal, szakmai munkával képes haladni.

A modern kamerarendszerek napjainkban túlmutatnak az események utólagos rekonstrukcióján, hiszen proaktív módon támogatják a felügyeleti tevékenységet, és csökkenthetik a személyi állomány munkaterheit. A hazai és nemzetközi kutatások rávilágítottak arra, hogy bár ezen eszközök szignifikánsan hozzájárulnak a biztonságosabb működéshez és fokozzák az állomány szubjektív biztonságérzetét, azonban az emberi fiziológiai korlátok miatt a technológia és eszközség statikus fejlesztése önmagában nem képes a biztonsági körülmények exponenciális növelésére. A technikai eszközök önmagukban nem „mindenhatók”, különösen akkor, ha a valós idejű analitikát a nap huszonegy órájában kizárólag a humán operátoroktól várjuk el (Sztodola, 2020).

A mozgóképtől az éjjellátóig

A technológia térnyerése a mozi és a filmalkotások megjelenésével vette kezdetét, mely az 1887. évhez és Thomas Alva Edison nevéhez köthető. A feltaláló egy olyan, sorozatfelvétel készítésére alkalmas fényképezőgépet fejlesztett ki, ami lehetővé tette a „mozgás” ábrázolását. Ezt a technológiát Louis Jean Lumière és fivére, Auguste Lumière fejlesztette tovább. A kinematográf elnevezésű találmányukkal lehetőség nyílt arra, hogy a mozgóképeket kivetítsék. A valódi áttörést azonban a Warner Brothers 1927-es filmje jelentette, ahonnan tulajdonképpen a hangosfilm kezdetét is számoljuk. Mérföldkőnek számított a színek megjelenése a vásznon, az első kísérletek pedig ebben is a Lumière fivérek nevéhez köthetők. 1904-től kezdtek kísérletezni az autokróm³ eljárással, majd rá 5 évre már levetítésre került az első olyan film, ami színes hatást keltett. A valódi színes film megjelenésére még 1917-ig várni kellett ugyan, de ekkor már egy egészen más módszer, az úgynevezett technicolor eljárás alkalmazásával nyílt erre lehetőség, majd 1937-ben került sor az igazi színes film bemutatására (Nemeskürty, 1984).

1 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről

2 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

3 Az autokróm a Lumière fivérek által szabadalmaztatott első, gyakorlatban is használható színes fényképezési eljárás, amelynél keményítőszemcsék segítségével rögzítették a színeket a fényérzékeny lemezen.

A megfigyelőrendszer születése

Hosszú út vezetett a mai modern elektronikus megfigyelési eszközök meghonosodásáig, melynek kiindulópontja a XX. század első feléhez köthető, így a rendszer gyakorlatilag az előző fejezetben bemutatott filmek megjelenésével egyidős. Ekkor még nem beszélhetünk a mai értelemben vett biztonsági kamerákról, csak megfigyelésre szolgáló fényképezőgépekről. Az 1913. évből már konkrét dokumentumok állnak rendelkezésre a fenti eszközök használatáról, mégpedig a londoni Holloway börtönben, amit a modern elektronikus megfigyelési eszközök bölcsőjének tekinthetünk. Az intézetben a felügyelők az ott fogva tartott szüfrazsettekről⁴ készítettek titokban fényképfelvételeket, annak érdekében, hogy a későbbi szabadulásuk után a hatóság nyomon tudja követni a tevékenységüket. Erre azért volt szükség, mert sok politikai aktivista bármit megtett annak érdekében, hogy ne készülhessen róla fénykép (historicengland.org.uk, 2005).

A rendszer megállíthatatlan fejlődése

Az első valódi zártláncú videó megfigyelőrendszer (a továbbiakban: CCTV) alkalmazására egészen a második világháború közepéig kellett várni (1942), amelyre a németországi Peenemündében került sor, kifejezetten katonai célú felhasználás keretében. A rendszer megtervezéséért, telepítéséért és üzemeltetéséért a német Siemens AG villamosmérnöke, Walter Bruch⁵ volt a felelős. A CCTV-rendszer megalkotásához vezető feladat az angliai és belgiumi célpontok ellen bevetett V-2-es ballisztikus rakéták indításának biztonságos megfigyelése volt a katonai bunkerekből. A két kamerából álló rendszer telepítési helyétől 2,5 kilométer távolságra helyezkedett el az irányítóközpont. Az egyik kamerát teleobjektívvel, a másikat pedig széles látószögű objektívvel látták el, fényérzékenyséjük pedig 50 lux körüli volt. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a Walter Bruch által használt kamerák alkalmazása ugyan katonai célokra irányult, azonban eredetileg valószínűleg a – világháború miatt meghíúsult – tokiói olimpiára tervezték (Harford, 2020).

Az 1960-as években felgyorsul a kamerarendszer alkalmazási területeinek bővülése. 1960 júliusában a londoni rendőrség a Trafalgar Square-en két ideiglenes kamerát helyezett el, hogy a thai királyi család látogatása miatt összegyűlt tömeget nyomon követhesse. 1960. november 5. napján ismét ezzel a két ideiglenes kamerával figyelték a Trafalgar Square-t, a „Guy Fawkes Day” elnevezésű ünnep⁶ alkalmával. Az eseti

4 A nők politikai egyenjogúságáért, elsősorban a választójogokért küzdő női aktivisták.

5 Walter Bruch nevéhez fűződik az 1936-os berlini olimpián használt egyik kameratípus kifejlesztése, valamint az 1960-as években létrehozta a színes TV és a CCTV alapját jelentő – Európában domináns – PAL-szabványrendszert.

6 Az Egyesült Királyságban minden év november 5. napján arra emlékeznek, hogy 1605-ben, Londonban ezen a napon leplezték le az I. Jakab angol király elleni összeesküvést, amelynek résztvevője volt Guy Fawkes.

jellegű kamerák alkalmazásával szerzet tapasztalatok alapján a London Transport vasútállomásra már komplett kamerarendszer került telepítésre. A hatvanas években kezdetleges kamerarendszerek kerültek elhelyezésre Liverpool központjában is, a London Dagenham vasútállomáson.

1968. szeptember hónapban az Egyesült Államokban található New York állam Olean városa volt az első település, ahol videokamerákat telepítettek a belvárosi főutak mellé, hogy csökkentsék a bűncselekmények számát. Az amerikai városban a nagyobb áruházak üzletvezetői egy klubtalálkozó alkalmával beszéltek arról, hogy több betörés történt az általuk vezetett áruházakban, amelyről az egyik helyi kábeltelevízió-társaság tulajdonosa, Michael Arnold személyesen értesült, és kezdeményezésére a város frekvenciált helyszíneire kamerák elhelyezése kezdődött meg. A teljes projekt 1,4 millió dollárba került, és több mint két évbe telt, amíg a 8 integrált kamerarendszert megtervezték, telepítették és működésbe hozták, így Olean lett az első amerikai város, ahol a közterületre szerelt kamerák képeit a helyi rendőrség napi 24 órán keresztül figyelemmel tudta kísérni. Az eset további érdekessége, hogy nem fix kamerákat használtak, hanem olyanokat, amelyek már vízszintesen is pásztázni tudták a területet. Az oleani kezdetleges térfigyelő rendszer ötletének sikerét a legjobban az mutatja, hogy a felszerelést követő egy éven belül – az USA minden részéről érkező – rendőrségi vezetők tanulmányozták a rendszert (Johnston, 2022).

A dinamikus fejlődés az ipari felhasználás mellett a megfigyelési rendszerek lakossági felhasználását is magával vonta. 1969-ben Marie Van Brittan Brown és férje, Albert Brown feltalálta az első otthoni zártláncú videó megfigyelőrendszert, amely a későbbi modern otthoni biztonsági rendszerek előfutára volt. A Brown házaspár rendszere képes volt vertikálisan és horizontálisan is mozogni, és a rögzített képet egy monitoron jelenítette meg. A Brown-találmány másik jellegzetessége, hogy a felhasználó egy távirányítóval nyithatta és zárhatta a bejárati ajtót, ami egyben videó-kaputelefon funkcióval is kiegészítette a rendszert (Van Brittan Brown, 2025).

1973-ban az amerikai rendőrség New York legnagyobb terén, a Times Square-en már négy kamerát telepített a prostitúció, valamint a bűncselekmények megakadályozása céljából. Bár a telepítést követően a bűnözési arány nem csökkent – a The New York Times két évvel később kudarcként számolt be a fenti rendőri intézkedésről, mert mindössze 10 esetben történt letartóztatás –, az 1980-as években országszerte kezdtek elterjedni a videófelügyeleti rendszerek. A kamerák alkalmazása különösen közterületeken volt jellemző, mivel úgy látták a rendőri vezetők, hogy ez egy költségkímélő módja a bűnmegelőzésnek, majd idővel a különböző magánkézben lévő vállalkozások is egyre inkább kezdték kihasználni a technikai rendszer nyújtotta lehetőségeket (Darnton, 1973). Szintén a 70-es évek technikai újdonsága, hogy az amerikai piacon megjelentek

a VHS-kazetták⁷. Ebből adódóan a kamerák képét már nem kellett folyamatosan figyelemmel kísérni, hiszen lehetőség volt a képek rögzítésére, a felvételeket pedig bizonyítékként lehetett felhasználni. A rögzített felvételek ekkor még fekete-fehérek és szemcsések voltak, így az arcfelismerés gyakorlatilag lehetetlen volt, valamint sok esetben a szalagokat többször felhasználták, azokra újra videóanyagot rögzítettek, mely tovább rontotta az élettartamukat. A 70-es-80-as évek Amerikájában – azokban az iparágakban, amelyek bűncselekmények szempontjából frekvenciátalibbabbak voltak (bankok, benzinkutak, kiskereskedelmi üzletek) – rohamosan nőtt a kamerarendszerek népszerűsége.

Az 1980-as évek közepén a Kodak mérnökei – az 1969-70-ben felfedezett CCD-érzékelőre⁸ alapozva – megalkották az első 1,4 megapixel felbontású CCD-szenzort. Az 1980-as évek végén egyre inkább elterjedt ezen szenzor alkalmazása, melynek segítségével gyenge fényben és éjszaka is képessé váltak kellően jó minőségű felvételek készítésére.

Az 1990-es évek elején megjelent a digitális multiplexer, ami forradalmasította a megfigyelésiipart azzal, hogy egyszerre több kamera felvételét lehetett rögzíteni, emellett további új funkciókkal bővítette a rendszerpalettát, mint az időzítés és a mozgásérzékelés. A 90-es évek informatikai robbanásának köszönhetően Newcastle-ben (Egyesült Királyság) kiépítették az első vezetékek nélküli – mikrohullámú jelátvitelű – térfigyelő rendszert, valamint az angliai közutakon megkezdődött a sebességmérő kamerák telepítése. Majd az összes angliai nagyváros központja (Leeds kivételével) térfigyelő kamerákkal lett felszerelve. Ezzel párhuzamosan 1996-ban megjelent a piacon az első IP-kamera⁹, valamint az évtized közepére már a bankjegykiadó automatákat (ATM) is rejtett kamerákkal kezdték felszerelni. Az 1998. évben az IQinVision amerikai cég kifejlesztette az első megapixel felbontású IP-kamerát.

Az 1990-es évek végétől új korszak kezdődött az elektronikus megfigyelési rendszerek történetében. A digitalizáció és a számítógépek használatának kiteljesedése a videómegfigyelést is forradalmasította. Ebbe beletartozik többek között, hogy a szalagos magnetofont (VCR) felváltották a digitális rögzítők (DVR) és az internet-használat. A távoli megfigyelés a kamerarendszereket sokkal magasabb szintre emelte. Az arcfelismerési algoritmusok fejlődésével, valamint a csúcsmínőségű IP-technológia elterjedésével az elektronikus megfigyelési eszközök töretlen népszerűségnek örvendő

7 Video Home System (otthoni videórendszer), analóg mozgóképfelvételi és lejátszási technológiára vonatkozó szabvány.

8 Félvezető eszköz, amely a fényt elektromos töltésekké alakítja, lehetővé téve a képi információ digitális rögzítését kamerákban és szkennerekben.

9 Az IP-kamera egy olyan digitális videókamera, mely az internetprotokollt használva számítógépes hálózaton keresztül továbbítja a képi adatokat, így felvételei távolról, bárholonnan élőben megtekinthetők vagy rögzíthetők.

technikai vívmányokká váltak, amelyek forradalmasították a globális biztonságtechnikai piacot. Tekintve, hogy az ember egyik legfontosabb érzékszerve a látás, a megfigyelésre való igény állandó reneszánszát éli. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a kamerarendszerek fejlődésével együtt járt az őrzésbiztonsági rendszerek alkalmazása, amelyek Nyugat-Európában 1986 és 1990 között terjedtek el. Az akkori technológiának megfelelően ezek a rendszerek az intézményeket körülvevő falakra szerelt különböző jelzőberendezésekből álltak, melyek behatolás esetén riasztották az őrseget. Ezen kívül alkalmaztak még különböző jelzőrendszereket, melyek infraháló, illetve elektromos térerő létrehozásán vagy radarelvén alapultak. A mozgásérzékelő berendezések a bemutatott megfigyelési eszközökkel voltak kombinálva, melyek jelzései a számítógéppel ellátott központi ügyeletre futottak be. A rendszerváltás előtt a szocialista országok őrzésbiztonsági rendszerei komoly lépéshátrányban voltak a nyugati országokhoz képest, technikájukban hosszú ideig a hagyományos őrzés és objektumvédelem volt a meghatározó, amely technikai hátrányt több ország a mai napig nem tudta bepótolni (Németh, 1989).

Az analógtól az IP-kamerákig

Ahhoz, hogy az analóg kamerarendszerektől az IP-alapú CCTV-rendszerek alkalmazásáig eljussunk, számos összetevő együttes változására és több lépcsőfokra volt szükség, amelyek az alábbiak szerint foglalhatóak össze:

- a számítástechnikai eszközök nagyobb számú megjelenésével csökkent azok ára, így megfizethetővé váltak az átlagemberek számára is,
- az adatok tárolására szolgáló eszközök tárterületének növekedésével a digitális képrögzítők egyre inkább kezdték kiszorítani az analóg rögzítőket, majd teljesen átvették a helyüket,
- a modern digitális rögzítők által felvett és tárolt képek minősége is elérte azt a színvonalat, amivel már kialakíthatóvá vált a megfelelő CCTV-rendszer,
- fokozatosan megvalósult a képalkotó chippek tömeggyártása, ami lehetővé tette a kamerák árának jelentős csökkentését,
- növekedett az egyes internetes hálózatok sávszélessége, valamint egyre jobb hatékonyságot értek el az analóg videójelek digitalizálásának és tömörítésének területén. Ezen fejlesztések hatására a meglévő hatalmas adatmennyiség kezelhetővé vált. A fenti folyamat eredményeként a CCTV-rendszerek alkalmazása már nagyobb körben elérhető volt.

Érdekes és talán kissé meglepő tény, hogy az IP-alapú kamerák és a videó megfigyelőrendszerek kifejlesztése nem a nagy CCTV-gyártók nevéhez fűződik – sőt ők viszonylag későn kapcsolódtak be a fejlesztésekbe –, sokkal inkább a kisebb és elsősorban az informatika területén mozgó gyártókéhoz, ezen belül is úttörőnek számított az Axis Communications cég. Miután felvetődött a kérdés, hogy milyen

módon lehet IP-hálózathoz kamerát csatlakoztatni, ezt a problémát az Axis mérnöki gárdája 1996-ban sikeresen áthidalta az Axis Neteye 200-as kamerák kifejlesztésével, amely a világ első hálózati kamerája volt. Ezen IP-kamera teljesítménye mai szemmel nézve gyengének számít, hiszen csak CIF (352×288) képfelbontásra volt képes, és azt is mindössze 1 kép/másodperc képfriessítéssel tudta biztosítani. A hálózati kamerát megalkotó cég piaci pozícióját később tovább erősítette az ARTPEC (Axis Real-Time Picture Encoding Chip) elnevezésű processzor létrehozása. 1998-ban az IQinVision nevű cég kifejlesztette az első megapixel kamerát. 1999-ben a Milestone Systems egy nyitott platformú IP-kamera videómenedzsment-szoftverrel jelent meg, ezzel is felgyorsítva az IP-CCTV piaci térnyerését.

Az 1990-es évek IP-kameráit tulajdonképpen informatikai szakemberek tervezték, mely a számos előny mellett hátrányt is jelentett, hiszen elsősorban a webszerver és az IP-kamera szoftverének fejlesztésére koncentráltak, és háttérbe szorult a képalkotó elem és az objektív minősége. Az 1996-ot követő években az IP-kamera – néhány kivételtől eltekintve – mind a felbontás, mind pedig a fényérzékenység szempontjából egy olcsó analóg panelkamera szintjét képviselte, az éjszakai üzemmód ekkor még szóba sem jöhetett.

Az IP-CCTV történetében újabb mérföldkőnek talán a 2002-es évet tekinthetjük, hiszen ekkor jelent meg a cserélhető objektívvel rendelkező IP-kamera típus, valamint általánossá vált a jó minőségű érzékelők alkalmazása. Érdekes módon ez a fejlődési lépcsőfok többek között annak volt köszönhető, hogy a nagy analóg CCTV-gyártók kezdték felismerni az IP-CCTV jelentőségét, és az analóg videótechnika műszaki fejlesztéseivel ők is megjelentek az IP-technológiában. Mindezek már egyértelműbben biztosították az IP-kamera létjogosultságát a piacon, és a technikai fejlődése is rohamosan felgyorsult. A 2005-2006. években már általános volt a 640×480-as képfelbontás és a 25 kép/mp képfriessítés. További újdonság volt a kamerarendszerekkel kapcsolatosan, hogy megjelent a PAL-szabvánnyal¹⁰ szakító, progresszív letapogatású¹¹ CCD-t¹² alkalmazó IP-kamera. A képérzékelő elemek fényérzékenységének folyamatos növekedése biztosította az éjszaka is használható IP-kamera előretörését. 2008 egy újabb fordulóponthoz vezetett a hálózati videótechnika történetében, hiszen néhány piacvezető IP-CCTV-gyártó közreműködésével megkezdődött az IP-kamerarendszerek szabványosítása. A technológiai generációváltás elsődleges oka a képminőség drasztikus javítása volt: a Full HD, majd a 4K felbontású IP-kamerák bevezetése lehetővé tette a személyek és tárgyak

10 A phase alternating line (fázist váltó sorok) kifejezés rövidítése, amely egy analóg, soros kapcsolású, színes televíziós rendszer.

11 A progresszív letapogatás a videokép megjelenítésének és rögzítésének azon módja, ahol a képkocka minden egyes sorát egymás után, sorrendben rajzolja ki a kijelző.

12 A charge-coupled device (töltés-csatolt eszköz) egy analóg jelek továbbítására szolgáló elektronikai alkatrész, amely a fényt elektronikus jelekké alakítja.

precíz, bizonyító erejű azonosítását, míg a H.265 tömörítési eljárás a megnövekedett adatmennyiség hatékony tárolását és sávszélesség-kezelését biztosította (Groom, 2025).

Az elmúlt években folyamatosan nőtt az IP-kamerák képfelbontása és képfrissítési sebessége. Az IP-CCTV fejlődését természetesen nemcsak az IP-kamerák műszaki fejlesztései határozták meg, hanem a hálózati videórögzítők, valamint a hálózati passzív és aktív eszközök folyamatos innovációja is. Az IP-kamerák esetén külön tanulmányt érdemelne a kamerába épített intelligencia fejlődése, mivel ez a terület is megállás nélkül halad előre. A képtartalom-változáson alapuló mozgásérzékelésből kialakuló videóanalitika ma már egészen automatizált folyamatokat is képes elemezni, amely az IP-CCTV további fejlődésének mozgatórugójává vált. Mindemellett fontos megemlíteni, hogy a videómegfigyelés területét is „felforgatta” a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) térnyerése, hiszen a használatot, valamint a rögzített képek feldolgozását is teljesen újrapozicionálta a technológia és kibővítette annak felhasználási körét.

A kamerarendszerek megjelenése, fejlődése a hazai rendészetben

Ahogy a korábbi fejezetben kifejtettem, a kamerarendszerek megjelenése Európában az 1960-as évek elejére tehető, és a kamerás térfigyelés kezdete is erre az időszakra datálható. Rendészeti célra azonban csak az 1990-es években terjedt el a kamerák használata, addig csak a katonai objektumok, illetve egyes kiemelt jelentőségű állami intézmények őrzésében játszottak szerepet. Modern és komplex kamerarendszereket az európai országok többsége csak a XX. század végétől és a XXI. század elejétől kezdett el használni. Magyarországon sincs tradicionális múltja az elektronikus megfigyelési eszközöknek: a fent említett használatot követően a nagyobb pénzintézetek kezdték el alkalmazni a belső és külső tér figyelésére alkalmas kamerarendszereket, melyet hamarosan a hazánk területén működő külföldi multinacionális vállalatok is követtek.

Az 1990-es években a közterületeken telepített csekély számú kamera még csak forgalombiztonsági és felügyeleti feladatokat látott el, nem alkottak komplex hálózatot, és képeket sem rögzítettek. Az első komolyabb térfigyelő kamerákat 1993 és 1994 között helyezték el Budapesten, az illegális valutaváltók megfigyelésére. A következő évtizedekben, a *„fővárosban és több nagyvárosban is telepítettek terület-felügyeleti rendszereket elsősorban a bűnügyileg frekvenciált helyekre”* (Horváth, 2007). Az első biztonságtechnikai vállalkozások indulása szintén az 1990-es évek közepére tehető. Ebben az időben a hazánkban alkalmazott technikai eszközök és biztonságtechnikai rendszerek már aránylag korszerűek voltak a régióhoz képest, de a nyugat-európai technikai fejlettséget nem érték el. Azonban az elektromos működtetésű zárrendszerek, a riasztóberendezések és a kezelőpultok kombinálásával lehetséges volt a megfelelő őrzési szint elérése. A fenti hagyományos kül- és beltéri rendszerek már képesek voltak

az őrzés biztonságát fokozni, valamint a személyi állomány munkaterheit csökkenteni, tekintve, hogy lehetővé tették az épületekbe való be-, illetve kilépés ellenőrzését, szükség esetén egyes épületrészek biztonságos lezárását. A későbbi évek fejlesztései során a meglévő berendezéseket további videokamerákkal, infraérzékelőkkel, vezetékes és vezeték nélküli személyi riasztókkal, valamint különféle távbeszélő eszközökkel (például: EIRH-rádió, fix és mobil URH-készülékek) egészítették ki (Németh, 1989).

A rendészeti szektorba történő technológiai transzfer hazai alapjait a *Rendőrségről* szóló 1994. évi XXXIV. törvény teremtette meg, mely elsőként adott jogszabályi felhatalmazást a közterületi képfelvételek készítésére és a térfigyelő rendszerek alkalmazására. A megfigyelő kamerák közterületeken való széles körű elterjedése az 1990-es évek elejére vezethető vissza. Az első rendészeti célú kamerák telepítése 1995 elején, Zalaegerszegen, a városközpontban történt, melyet sorra követett Siófok és Kaposvár, azonban az első kamerarendszer 1997-ben, Budapest V. kerületében jött létre (Kiss, 2011). A kamerarendszerek elterjedésének hatalmas lökést adott a *közterület-felügyeletről* szóló 1999. évi LXIII. törvény. Ez a jogszabály tette ugyanis lehetővé a közterület-felügyeletnek, hogy bűnmegelőzési és közbiztonsági célokból ők maguk is kamerákat telepítsenek és felvételeket rögzítsenek a különböző helyszíneken. 2009-re már körülbelül 1 500 db kamera üzemelt országszerte, melyek számát a magyar állam hazai és uniós forrásokból pár éven belül duplájára növelte (Economx, 2009). A 2020-as évekre a hazai térfigyelő kamerák száma elérte a 25-30 ezer darabot, ami európai mércével mérve is kiemelkedő. A hálózat kiterjedtségét jól mutatja, hogy egy 2023-as felmérés szerint az ezer főre jutó kamerák száma alapján Budapest a hetedik helyen állt az európai nagyvárosok rangsorában (Dömös, 2025).

Az elektronikus megfigyelési eszközök megjelenése és fejlődése a magyar büntetés-végrehajtásban

A magyar bv. szervezet már az 1970-es évek végén megismerkedett a videótechnológia kezdetleges képviselőivel, melyet a hazai bv. szakemberek egy része kíváncsisággal figyelt. A szakma új technológiákra és módszerekre való nyitottságát és érdeklődését jól tükrözi, hogy az akkori szakmai folyóiratokban már az 1982. évben vizsgálták a képrögzítő eszközök büntetés-végrehajtási használatát, valamint alkalmazási területeit (Kösler, 1982). A szakma egyes képviselői felismerték, hogy a technológia a bv. szerv jövőjére mindenképpen hatással lesz, azonban az 1980-as években még nagyon kezdetlegesek és drágák voltak a kamerák, így tömeges megjelenésük a börtönökben nem volt jellemző. Szintén példátlan szakmai előrelátásnak tekinthetjük, hogy 1982-ben megjelent az Őrszolgálati Szabályzat, mely érintőlegesen már említette a technológiát (A büntetés-végrehajtási testület Őrszolgálati Szabályzatáról, 1982). A fenti évtizedben már folyamatosan jelentek meg a témában különböző cikkek, melyek vizsgálták és törekvésként fogalmazták meg a kamerák beszerzésének és használatának

egységesítését. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a 80-as évek végére szinte az összes nagyobb bv. intézet rendelkezett egy-egy kisméretű kézi kamerával. Továbbá a szakma előrelátásaként értékelhető, hogy a korabeli tanulmányok már foglalkoztak az egységes kamerabeszerezés előnyeivel, meghatározták a szükséges technológiai sarokpontokat (VHS-alapú) és figyelték a szovjet tömeggyártási volumeneket. A korszak jellemzőihez tartozik, hogy a gazdasági nehézségek miatt a bv. szervezet egységes kamerarendszert nem tudott beszerezni, így az ajánlás az intézetek költségére bízta a beszerzést (Kubátov, 1984). A várt áttörés az egységes kamerarendszerek kiépítésével kapcsolatban tovább váratott magára.

1985-re egyre nagyobb igény jelentkezett a kamerák bv. intézetekben való elhelyezésére, valamint az egységesítésre, azonban a tervezésen túl a pénzügyi fedezet sem állt rendelkezésre, pedig a tervek alapján 1990-re már 5-6 intézet teljes kamerarendszerét ki lehetett volna építeni (Németh, 1985).

A szakma már ekkor meghatározta a biztonságtechnikai rendszerrel kapcsolatos követelményeket, melyek érvényesek a kamerákra is, mégpedig: a korszerűség, a megbízhatóság, a bővíthetőség, a szabotázsvedettség, a könnyen kezelhetőség és a minimális karbantartási igény. További kiemelt szempont a skálázhatóság, ami lehetővé teszi, hogy a kamerák képesek legyenek a meglévő rendszerekkel együtt üzemelni.

A rendszerváltás során az ország negatív gazdasági helyzete miatt nem volt lehetőség jelentős biztonságtechnikai fejlesztésekre, csupán egy-egy technikai eszköz beszerzésére, valamint a meglévők bővítésére, pótlására. Már ekkor felmerült, hogy bizonyos területek védelmét hatékonyan el lehet látni különböző technikai eszközökkel, továbbá a kamerarendszer alkalmazása az egyik legjobb módszer a biztonsági kritériumok fokozására. A rendszerváltás során – tekintve, hogy a jelző-riasztó rendszerekhez képest költséghatékonyabbak voltak a videórendszerek – már prognosztizálták a bv. szakemberei, hogy a kilencvenes évek közepéig általánossá válhat az elektronikus megfigyelési rendszerek alkalmazása a hazai bv. intézetekben (Németh, 1989).

A rendszerváltozást követő időszakban az egységes kamerarendszer kialakítására vonatkozó koncepció végül nem valósult meg. Ahogyan azt a bv. szakmai folyóiratainak tartalmi elemzése is igazolja, a diskurzus fókusza egyértelműen a nevelési és átnevelési feladatokra, valamint a fogvatartottakkal való bánásmód kérdéskörére helyeződött át. Ebben az érásban a bv. intézetek technikai biztonságával foglalkozó publikációk száma jelentősen csökkent, mivel a korábban megjelent, jövőbe mutató tanulmányokat nem követték újabb átfogó kutatások. A biztonságtechnika ismételt előtérbe kerülése csupán a 2010-es éveket követően figyelhető meg, amikortól a téma újra rendszeres részévé vált a tudományos értekezéseknek. Ebben az időszakban már kibontakozóban voltak azok a technológiai innovációk, melyek képesek lettek volna növelni a biztonsági

szakfeladatok hatékonyságát. Ezzel párhuzamosan a szakmai diskurzusban megjelentek a korábbi fejezetekben részletesen tárgyalt IP-CCTV rendszerek alkalmazásának előnyei, továbbá felmerült a kamerakezelő szoftverek modernizációjának igénye az MI és a gépi tanulás integrációja révén (Gógh, 2011).

A 2010-es évek általános technikai jellemzője volt, hogy az intézetek alapvetően nem rendelkeztek egységes biztonságtechnikai rendszerrel, melyből következik, hogy a kamerák típusa és a kezelő szoftvere is intézetenként változott. Ekkoriban olyan metódusokról, mint az egységes kamerahasználati eljárás, még nem is beszélhetünk. Az igazi áttörésre – mely az elektronikus megfigyelési eszközöket is megreformálta – 2019-ig kellett várni. Ahogy már rávilágítottam, a komplex védelmi képességek fokozása egy centralizált módon kezelhető biztonságtechnikai rendszert kívánt, a korábbi évek fejlesztései már nem feleltek meg a jelenlegi társadalmi és szakmai elvárásoknak. Ezért szükségessé vált a korábbi infrastruktúrák és a meglévő technikai megoldások innovatív újragondolása, valamint a biztonságrendszer-elemek hatékony fejlesztése, melyhez a megfelelő kormányzati támogatás is rendelkezésre állt.

Az 1980-as évektől dédelgetett álom, azaz az egységes, korszerű, európai színvonalú biztonságtechnikai rendszer kialakításának alapkövét a *büntetés-végrehajtási szervek statikus és dinamikus biztonsági elemeinek fejlesztéséről* szóló 1063/2019. (II. 25.) Korm. határozat jelentette. A jogi norma alapján a bv. szervezet biztonsági szintjének fokozása érdekében a 2019. évben egyszeri jelleggel 2,7 milliárd forintot biztosítottak modern biztonságtechnikai fejlesztésekre. Az alapvető koncepció – mely a BIP¹³ I.-et végigkísérte – az a törvényben meghatározott célok elérése, a korábbi infrastruktúrák, technikai megoldások revíziója, a biztonsági rendszer elemeinek összehangolása és egy komplex egészként történő működtetése volt. Lényeges elem volt még a társadalmi és politikai közakarat diktálta teljes körű foglalkoztatás, mely kizárólag olyan fejlesztések végrehajtásával valósítható meg és biztosítható, melyek következtében lehetőség nyílik közepes, illetve magas biztonsági kockázati besorolású fogvatartottak foglalkoztatására is. A korábban felvázolt problémák orvoslásaként – a 2019. évben elkezdődött nagyszabású fejlesztéseknek köszönhetően – a hazai bv. intézetek egységes, modern biztonságtechnikai eszközparkkal kerültek felszerelésre. A beruházás során több ezer bel- és kültéri kamera, több száz kézi fémkereső, több tucat kapukeretes fémkereső, csomagvizsgáló berendezés, illetve speciális jelzőberendezés beszerzésére került sor. Kifejlesztésre került több infokommunikációs alkalmazás és program, amelyeknek köszönhetően a személyi állomány szolgálatellátása nagyfokú elmozdulást mutatott a digitális technológia irányába.

A BIP I. projektnek köszönhetően – amely a 2020. év első felében sikeresen befejeződött – összesen 11 bv. intézetben újult meg többek között a kamerarendszer és egyéb

13 A büntetés-végrehajtási szervek statikus és dinamikus biztonsági elemeinek fejlesztési projektje.

biztonságtechnikai berendezések is. A technikai rendszerek korszerűsítése a korábbi eredményekre építve 2020 második felében is folytatódott. A BIP II. projekt keretében 18 bv. intézet biztonságtechnikai fejlesztésének előkészítése és tervezése történt meg, megteremtve ezáltal a homogén rendszerüzemeltetés feltételeit. A projekt 2021-es sikeres lezárásával befejeződött a teljes bv. szervezet biztonságtechnikai hálózatának megújítása, amit a kapcsolódó gazdasági társaságok rendszereinek modernizációja követett. Ez a komplex, szervezetet átfogó innováció a rendszerváltás óta példátlan léptékű fejlesztésnek számít a hazai bv. történetében, mivel túllépett az intézetenkénti, izolált korszerűsítéseken.

A biztonságtechnika jövőbeli kihívásai szempontjából meghatározó az MI térnyerése, mely a bv. munkafolyamatainak jelentős részét képes automatizálni, ezáltal hosszú távon kiválthatja a monoton, humán erőforrást igénylő feladatköröket. Az új technológiák integrációját a jogszabályi környezet fejlődése is lekövette, hiszen a Bv. törvény módosításával 2023. január 01-jével megjelent az arcképfelismerő rendszerek alkalmazásának jogalapja. Ezzel párhuzamosan a szervezeti törvény¹⁴ kiegészült a pilóta nélküli állami légi járművek szabályozásával. Ezek az innovációk mára a gyakorlati szolgálatellátás szerves részévé is váltak.

A modern eszközök áttekintése

Az elektronikus megfigyelési rendszerek technológiája az elmúlt két évtizedben jelentős transzformáción ment keresztül, mely alapvetően átalakította az ipari és biztonsági szektorok működését. Míg a 2010-es években bevezetett első generációs automatizált szoftverek még csak a jól definiálható vizuális elemek detektálására voltak alkalmasak, a piac mára paradigmaváltáson esett át. A szektor dinamikus expanzióját mutatja, hogy a globális piac méretét 2024-ben 59,46 milliárd amerikai dollárra becsülték, az előrejelzések pedig 2033-ra 135,68 milliárd dolláros volument prognosztizálnak. Ezt a tendenciát elsősorban az IP-kamerák iránti fokozott kereslet, az eszközök relatív költséghatékonysága, valamint a bővülő adattárolási kapacitások hajtják. Az MI integrációja a közeljövőben várhatóan a hagyományos rendszerek teljes felváltását eredményezi az MI-alapú analitikával. A piaci erőviszonyok jelenlegi sajátossága a távol-keleti dominancia: a 2024-es adatok alapján az öt legnagyobb globális iparági szereplőből három ázsiai székhellyel rendelkezik (Warade, 2025).

Bár a hardveres adottságok fejlettsége alapvetően meghatározza a teljes ökoszisztémát, megfelelő szoftveres támogatás és szigorú biztonsági protokollok hiányában a legnagyobb teljesítményű kamera is csupán passzív perifériaként funkcionál.

¹⁴ 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről

IP-kamerák beltéren és kültéren

Az IP-alapú felügyelet lehetővé teszi a távoli elérést, így a térbeli korlátok a hálózatbiztonsági protokollok érvényesülése mellett megszűnnek. A kamerarendszer amellet, hogy 24 órás folyamatos megfigyelést biztosít, az éjszakai felvételeken is értékelhető képet ad.

Az IP-alapú kamerarendszerek főbb funkciói:

- élőképes megfigyelést és visszajátszást biztosít;
- a jogosultságkezelés többszintű szabályozására van lehetőség;
- a jogosultságok funkcionálisan és egyes csatornákra lebontva is szabályozhatóak;
- a hálózati elemek jelszóval védettek, illetéktelenek a hálózat fizikai megbon-tása esetén sem férnek hozzá;
- mozgásérzékelés, kamerajelvesztés érzékelése esetén riasztást generál;
- a szerver naplózza az eseményeket.

Az IP-kamerák több típusa megtalálható a bv. intézetekben, kiválasztásuk döntően a felhasználás körülményétől, helyétől és funkciójától függ.

Az IP-kamerákat arra fejlesztették ki, hogy élő videót sugározzanak az interneten keresztül, így a felhasználók különböző helyekről hozzáférhetnek a felvételekhez. Csúcs-minőségű képalkotó technológiával rendelkeznek, így változó fényviszonyok mellett is tiszta és éles képeket készítenek. Ez a típus jellemzően szakaszok, fix területek megfigyelésére alkalmas.

A Bullet kamerák egyedi tervezésűek, lehetővé téve, hogy távolról is jól lássák a tárgyakat. A kamerák kialakítása hengeres, általában kültéri megfigyelésre használják azokat. A készülék por-, víz- és szennyeződésálló anyagokból készült, mely biztosítja a hosszú élettartamot. Kiváló minőségű képérzékelővel rendelkezik: a WDR technológiának¹⁵ köszönhetően még intenzív háttérvilágítás mellett is tiszta képet biztosít. A kamerák kompaktak és könnyen beállíthatók, így ideálisak a célzott megfigyelésre.

A PTZ¹⁶-kamerákat úgy tervezték, hogy azok teljes irányítást biztosítsanak a kamerák által rögzített képek felett. Egy kezelőfelület segítségével a látószög vertikálisan és horizontálisan is módosítható. Kiválóan alkalmasak bármely terület megfigyelésére, azonban jellemzően kültéren kerülnek alkalmazásra, területvédelmi funkcióval. Ezek a kamerák hatalmas teret fednek be anélkül, hogy holtteret keletkezne.

¹⁵ A WDR (Wide Dynamic Range) egy olyan képalkotási technológia, amely lehetővé teszi, hogy a kamera az extrém fényviszonyok mellett is részletgazdag és kiegyensúlyozott képet rögzítsen.

¹⁶ PTZ (pan-tilt-zoom), vagyis forgatható, dönthető, nagyítható képű kamera.

A dome IP-kamerák nevüket a kamerában elhelyezett kupola alakú burkolatról kapták. Ezek a kamerák rendkívül biztonságosak, a felhasználók számára egyszerűen használható funkciókat nyújtanak, kiváló képminőségűek, por- és vízállóak, valamint bizonyos modellek az extrém igénybevételre is alkalmasak, tehát „vandálbiztos” kialakításúak (CCTVSG, 2018).

Testkamerák

A testkamerák bevezetése a bv. szervezet szakmai tevékenységébe az elmúlt évek egyik legjelentősebb technológiai újítása. Alkalmazásukat alapvetően két tényező indokolja: egyrészt objektív bizonyítékgyűjtést tesznek lehetővé az intézkedések dinamikájáról és az eljárás alá vont személyek magatartásáról, másrészt komoly visszatartó erővel bírnak mind a személyi állományt érő támadásokkal, mind a fogvatartottakat érintő esetleges atrocitásokkal szemben. Többéves tradícióra visszatekintő nemzetközi kutatások igazolják, hogy a bv. intézetek személyi állományának túlnyomó többsége támogatja az eszközök használatát. A tapasztalatok szerint a technológia érdemben hozzájárul a biztonságos fogvatartási körülmények fenntartásához és a professzionális szolgálatellátáshoz. Ugyanakkor egy ausztrál (queenslandi) bv. intézetben végzett felmérés rávilágított az állomány aggályaira is. A válaszadók egy része adminisztratív teherként élte meg a kötelezettséget, és tartott a technikai hibákból – például a kamera bekapcsolásának elmaradásából – fakadó következményektől. További kritikaként fogalmazódott meg a rendészeti igazgatásban kardinális jelentőségű diszkrecionális jogkör¹⁷ csorbulása, valamint az a tény, hogy a kamera korlátozott perspektívája miatt a felvételeket utólag elemző személyek számára elveszhetnek azok a kontextuális körülmények, melyeket az intézkedő személyi állomány a helyszínen vizuálisan és fizikailag érzékel. A rendészeti szakirodalom egyetért abban, hogy a testkamerák sikeres integrációját alapvetően meghatározza a személyi állomány technológiához való hozzáállása. Ezt a percepciót számos tényező formálja, beleértve a bevezetési folyamat transzparenciáját, az adminisztratív irányelvek egyértelműségét és a gyakorlati tapasztalatokat. A kutatások és a gyakorlati megfigyelések egyértelmű konzekvenciája, hogy a testkamerák csak akkor válhatnak az elektronikus megfigyelési ökoszisztéma maradéktalanul elfogadott részévé, ha sikerül kialakítani az állomány támogató szemléletét. A sikeres gyakorlati integrációhoz elengedhetetlen az eszközök kezelésének teljes körű oktatása, a részletes és egyértelmű szabályozási környezet megteremtése, a támogató jellegű vezetői ellenőrzés, valamint a technológia létjogosultságának pozitív, sikeres intézkedéseken alapuló bemutatása (Dodd et al., 2020).

A piacon elérhető prémiumkategóriás testkamerák tervezésekor az ergonomikus, felhasználóbarát kialakítás már alapkövetelmény. Ezek a robusztus, mégis könnyű

17 Olyan jog, jogkör, mely valakit kizárólagos hatáskörében, saját megítélése, belátása szerinti intézkedésekre jogosít.

eszközök IP-szabványoknak megfelelő (por-, víz- és ütésálló) tokozással rendelkeznek, garantálva a szélsőséges körülmények közötti üzembiztonságot. Szoftveres ökoszisztémájuk jellemzően skálázható, nyílt szabványaiknak köszönhetően pedig más gyártók rendszereibe is zökkenőmentesen integrálhatók. A nagy felbontású optika és a zajszűrős, kettős mikrofonrendszer minden helyzetben éles kép- és tiszta hangrögzítést biztosít. Az operatív munkát olyan funkciók támogatják, mint az egyérintéses vezérlés, a diszkrét rögzítési mód, az azonnali visszajátszást támogató mobilalkalmazás, valamint a több mint 12 órás, USB-n keresztül is tölthető akkumulátor-üzemidő. A felvételek tárolása és visszakeresése rendkívül gyors, miközben az adatok végpontok közötti titkosítása maradéktalanul eleget tesz a rendészeti kiberbiztonsági előírásoknak. A rendszer bővíthetőségét a dedikált vezérlővel ellátott, költséghatékony dokkolóállomások biztosítják, melyek lehetővé teszik az eszközpark tetszőleges mértékű, hálózatba kapcsolt bővítését (Axis Communications, é.n.).

MI-kamerák

Az MI-alapú kamerák ma már nem a jövő eszközei, hanem a jelen technológiájának részei, ugyanakkor működésük és alkalmazásuk terén még azonosíthatók bizonyos hiányosságok. A modern kutatások és az ipari fejlesztések igazolják, hogy ezek a rendszerek alapjaiban reformálták meg a biztonsági és felügyeleti feladatokat, hiszen képesek az emberek, a fegyverek, a gyanús tárgyak és a rendellenes viselkedés automatikus, valós idejű észlelésére. Az egyik legjelentősebb aktuális trend, hogy az erőforrás-igényes számítások egyre gyakrabban futnak kis fogyasztású, beágyazott eszközökön – úgynevezett peremhálózati architektúrákon –, jelentősen csökkentve a nagy, központi szerverközpontoktól való függőséget.

Az intelligens eszközök legfontosabb innovációja a személydetektálás, az arcfelismerés és a személykövetés funkcióiban rejlik. Ezek a folyamatok magukban foglalják a mozgás követését, a jelenlétnaplózást, valamint az ismeretlen személyek azonosítását. Az arcok és személyek elemzése során az MI alapvetően három lépésben dolgozik: objektumdetektorok segítségével először lokalizálnia kell a videóban a teljes emberi alakot vagy a konkrét arcot. Az észlelt vizuális információt ezt követően egy neurális háló jellemzővektorral (embedding) alakítja, mely sűrítve kódolja az adott arc egyedi jellegzetességeit. A rendszer az így keletkező paramétereket összehasonlítja az adatbázisban tárolt profilokkal, és egy előre meghatározott hasonlósági konfidenciaszint¹⁸ teljesülése esetén azonosítja a felvételen szereplő személyt. Videófelvételek esetében a felismerés pontosságát jelentősen javítja, ha a rendszer több képkockán keresztül követi ugyanazt az arcot, és a kapott egyezési rátákat átlagolja (Cob-Parro et al., 2021).

¹⁸ Megbízhatósági szint.

A személykövetés területén – az egyszerű, egykamerás megoldások mellett – a modern rendszerek legfőbb ismérve a többkamerás objektumkövetés. Az egykamerás megfigyelés első lépéseként a detektor minden egyes képkockán egy befoglaló dobozt (bounding box) generál az észlelt személy körül, azonosítva annak vizuális tulajdonságait. Ezzel párhuzamosan a rendszer mozgásmodellek – jellemzően Kálmán-szűrők¹⁹ – alkalmazásával, az eddigi pozíció és sebesség alapján megbecsüli az egyén várható elhelyezkedését a következő képkockán. Az újonnan detektált dobozok és a már meglévő mozgási pályák egymáshoz rendelését egy dedikált optimalizációs algoritmus végzi. Ez az eljárás olyan tényezőket vesz figyelembe, mint a régi és az új dobozok közötti geometriai átfedés, a középpontok távolsága, valamint szükség esetén az egyedi vizuális jellemzők (például a ruházat színe és mintázata). Mivel ez az elemzési láncolat minden felismert alanyra folyamatosan lefut, a rendszer képes a célpontok egyidejű követésére és a párhuzamos mozgási pályák stabil fenntartására (Ullah et al., 2022).

Amikor a megfigyelt személy elhagyja az egyik kamera látószögét és belép egy másikéba, a lokális azonosító alapesetben megváltozna. Ennek a problémának a kiküszöbölésére szolgál a személy-újraazonosítási technológia. Az eljárás során a rendszer mélytanulási algoritmusok segítségével minden egyénről egyedi megjelenési jellemzőket tanul meg. A több kamerából származó, elszigetelt mozgási pályákat ezeknek a vizuális paramétereknek, valamint a tér- és időbeli információknak a fúziójával kapcsolják össze, létrehozva ezáltal egy stabil, globális azonosítót. Számos rendszer kifejezetten erre a célra optimalizált, többkamerás követési algoritmust alkalmaz, így az egykamerás követést követően kinyerik a reprezentatív képeket vagy jellemzőket, majd korrelációs klaszterezéssel²⁰ egy csoportba rendezik az ugyanahhoz a személyhez tartozó adatokat. Abban az esetben, ha a képi adatok felhasználása adatvédelmi okokból korlátozott, a modern megközelítések vizuális azonosítás nélkül, kizárólag a mozgáspályák és a referenciapontok alapján is képesek a sikeres újraazonosításra.

A rendszerek gyakorlati alkalmazhatóságának kritikus pontja a robusztusság, különösen a változó fényviszonyok, a méretbeli eltérések és a takarások kezelése terén. A takarásból ismét felbukkanó célpontok újraazonosítását és a pályák folytonosságát gyakran matematikai és geometriai, valamint objektumészlelési arányszámok együttes alkalmazásával biztosítják. Az erőforrás-optimalizálás érdekében egyes architektúrák csak akkor futtatnak számításgényes újraazonosítási algoritmust, ha a detektálás

19 A Kálmán-szűrő egy olyan matematikai módszer, amely a bizonytalan méréseket és a korábbi mozgásból számolt várakozásokat ötvözve ad pontos becslést egy objektum valódi helyzetéről. Az algoritmus az esetleges hibákat és tévedéseket az adatokból következteti, hogy a valósághoz legközelebbi eredményt kapjuk.

20 Olyan módszer, mellyel az adatokat nem a méretük vagy értékük, hanem a hasonló viselkedésük alapján válogatjuk csoportokba. Így nem az számít, hogy két dolog milyen értékű, hanem az, hogy ugyanúgy változnak-e az időben vagy egy adott helyzetben.

minősége optimális (például: megfelelőek a fényviszonyok és nincs takarás), így a köztes időszakokban a lokális követőmodul végzi a célpont azonosítását. A legfejlettebb rendszerek a vizuális megjelenés és a tér-idő információk együttthatásának alkalmazásával minimalizálják az azonosító-tévesztéseket, ezáltal kiemelkedő eredményeket érnek el még zsúfolt, többkamerás környezetben is (Carro-Lagoa et al., 2023).

Összegzőként elmondható, hogy az MI-alapú kamerarendszerekben a személykövetés egy folyamatos detektálási, mozgásbecslési és hozzárendelési ciklusra épül. Míg egyetlen kamerán belül a rendszer elsősorban a mozgásdinamika és a pozíció alapján tartja fenn az azonosítót, addig a kamerák közötti átmenetek során a mélytanulások jellemzők és a tér-időbeli szabályok veszik át a főszerepet. Ezen technológiák integrációja teszi lehetővé a megfigyelt személyek folyamatos, megszakítások nélküli útvonalkövetését a teljes felügyeleti hálózaton keresztül.

MI-t hoz a jövő?

A kizárólag képrögzítésre, archiválásra és visszamenőleges (forenzikus) vizsgálatokra fókuszáló analóg, majd IP-alapú megfigyelési rendszereket rohamos ütemben váltják fel az MI által vezérelt, kognitív infrastruktúrák. Ez a technológiai evolúció lényegesen túlmutat a kamerák növekvő felbontásán, a tárolókapacitások bővülésén és a hálózati sávszélesség kiterjesztésén. A fejlődési láncolatban a reaktív, emberi figyelemre utalt megfigyelési rendszerek proaktív, autonóm döntéstámogató hálózatokká fejlődnek, melyek valós időben képesek értelmezni, elemezni, kategorizálni az aktuálisan zajló eseményeket, és szükség esetén reagálni azokra. Az egyes ipari és állami szegmensekben telepített kamerák több billió órányi videóadatot generálnak, melyek hatékony feldolgozásában a jövőt az MI jelenti. Ugyanakkor fontosnak tartom kiemelni, hogy az MI és a kamerarendszerek fúzióját túlzottan leegyszerűsítsenénk, ha abban kizárólag a technológiai és az operatív előnyöket látnánk. A technológia gyakorlati integrációja rendkívül komplex jogi, etikai és kiberbiztonsági kérdéseket vet fel. Ezen kihívások megfelelő, garanciális alapokon nyugvó kezelése legalább olyan kritikus fontosságú, mint a rendszerek által kínált előnyök és a hatékonyság demonstrálása.

Az MI-technológia formálódása

Az MI által támogatott megfigyelés megértéséhez elengedhetetlen bizonyos technológiai alapvetések tisztázása. Az MI sajátosságai a vizuális megfigyelési rendszerekben elsősorban a képfeldolgozási eljárásokban és a különféle analitikai funkciókban mutatkoznak meg. A terület egyik legelterjedtebb módszere a gépi tanulás (angolul: machine learning), mely a feldolgozott adatok alapján képes azonosítani a rejtett mintázatokat, majd ezekből új szabályszerűségeket felállítani – ez képezi a modern gépi látás (angolul: computer vision) alapját. Az elmúlt években töretlenül terjednek

a mélytanulások (angolul: deep learning) megoldások is. Ezek mesterséges neurális hálózatok alkalmazásával hajtják végre a komplex feladatokat, legyen szó adatok osztályozásáról, regresszióról vagy reprezentációtanulásról. E technológia alapja a mesterséges neuronok többszintű, rétegekbe rendezett hálózata és strukturált betanítása, melynek során a bemeneti adatok feldolgozása akár több száz rejtett réteg (angolul: hidden layer) összekapcsolásával valósul meg (LeCun et al., 2015).

A gépi tanulási algoritmusok többféle szempont alapján kategorizálhatók, melyek közül az egyik leggyakoribb a felhasznált tanítóadatok struktúrája. A legegyszerűbb megközelítés a felügyelt tanulás, melynek során az algoritmus címkézett adatokat használ: a bemeneti és kimeneti értékek ismert párokat alkotnak, a rendszer feladata pedig az, hogy a betanítást követően ezen minták alapján minél pontosabban azonosítsa az új adatokat. Ennek egy átmeneti formája a félig felügyelt tanulás, ahol a tanító-adatbázisnak csak egy része rendelkezik kimeneti értékkel. Ezzel szemben a nem felügyelt tanulás kizárólag bemeneti adatokat elemez, kimeneti referenciák nélkül, tehát az algoritmus célja ilyenkor a nyers adatokban rejlő rejtett összefüggések és struktúrák feltárása. Külön kategóriát képvisel a megerősítéssel tanulás, mely szekvenciális döntéshozatalra épül. Ebben a modellben a rendszer nem kap egzakt instrukciókat az egyes lépések helyességéről, csupán a döntéssorozat végeredményét minősítő visszacsatolást érzékeli. Ezt a módszertant alkalmazzák sikerrel a komplex stratégiai és számítógépes játékokban (például sakk), valamint az autonóm járműirányítási rendszerek algoritmizálása során (Heaton, 2017).

A megfigyelési rendszerek esetén a mélytanulási algoritmusok integrációja drasztikus mértékben, mintegy 90%-kal csökkentette a téves riasztások arányát. Ennek oka, hogy a hagyományos rendszerek egyszerű pixelváltozások alapján detektálták a mozgást. Ez azt eredményezte, hogy a szél fújta falevelek, az elhaladó állatok, a hirtelen fényviszony-változások vagy a csapadék folyamatos, indokolatlan riasztásokat generált. Ez a jelenség idővel tompítja az operátorok koncentrációját, és úgynevezett riasztási fásultságot okoz, rontva a valós fenyegetések megfelelő kezelését. Ezzel szemben a modern konvolúciós neurális hálózatok²¹ és a vizuális transzformerek²² – hatalmas adatkészleteken betanítva – képesek nagy pontossággal azonosítani a képeken vagy videókon látható személyeket és tárgyakat. Ezzel biztosítják, hogy a riasztási

21 A konvolúciós neurális hálózat a mélytanulás egyik alapvető architektúrája, melyet kifejezetten vizuális adatok (képek és videók) feldolgozására és elemzésére terveztek. Az algoritmus különböző matematikai szűrők alkalmazásával, rétegről rétegre haladva vonja ki a képek lokális jellemzőit (éleket, formákat, színeket, textúrákat), majd ezen mintázatok szintézisével azonosítja a képen látható komplex tartalmat.

22 A vizuális transzformer egy olyan modern mélytanulási modell, mely a bemeneti képeket apró, egymással összefüggő képszegmensekre bontva kezeli. Ezzel a módszerrel a rendszer nem csupán lokálisan, hanem globálisan elemzi a felvételt, a teljes vizuális információt a maga összefüggéseiben és kontextusában értékelve.

modulok kizárólag a releváns, tényleges emberi beavatkozást igénylő eseményeket továbbítsák a kezelőszemélyzet felé. További technikai vívmány, hogy az egyszerű objektumfelismerésen túlmutatva, az MI megteremtette a kontextuális viselkedéselemzés alapjait a videómegfigyelésben. A modern analitikai szoftverek ma már nagy megbízhatósággal detektálják a deviáns vagy atipikus mozgásmintákat, mint például az agresszív fellépést, a gyanús céltalan tartózkodást, a különböző baleseteket, valamint akár a kötelező felszerelési tárgyak (például: maszk, sisak) hiányát. Az MI-technológia ráadásul komplex biztonsági környezetben – mint amilyenek a bv. intézetek – prediktív analitikára is kiválóan alkalmazható. A rendszer képes megtanulni a napi rutinokat, az ismétlődő mozgásmintákat és a szabályos tevékenységeket, így az ezektől eltérő, atipikus vagy szabálytalan magatartásformák (anomáliák) azonnali elemzésével nemcsak a biztonsági intézkedések hajthatók végre hatékonyabban, hanem a fogvatartási biztonság is szignifikánsan növelhető (Pistol et al., 2025).

Az emberi tényező

A technológiai háttér bemutatása azért kulcsfontosságú, mert a kamerarendszerek korai évtizedeiben a fejlesztések fókuszában döntően a képminőség és az adattárolási kapacitás növelése állt. Az MI megjelenése azonban alapjaiban írta felül azokat a munkafolyamatokat, melyeket korábban kizárólagos emberi kompetenciának tekintettünk. A biztonsági és az ipari szektorban a megfigyelőrendszerek bővülése automatikusan megkövetelte a személyi állomány létszámának növelését is, azonban az emberi fiziológiai adottságok szigorú korlátokat szabnak a humán megfigyelés hatékonyságának. Kutatások támasztják alá, hogy egy szakképzett operátor egyszerre 4-8 kamera képét képes hatékonyan, folyamatosan figyelemmel kísérni. Ez a szám ingerszegény környezetben (minimális mozgás esetén) 12-16-ra emelkedhet. A megfigyelt kamerák számának további növelése drasztikusan rontja a koncentrációt, mivel az emberi agy önkéntelenül is azokra a képernyőkre fókuszál, ahol intenzívebb mozgást érzékel, miközben a többit figyelmen kívül hagyja (de Bruijn et al., 2015).

A kognitív terhelést vizsgáló kutatások azt is igazolják, hogy a megfigyelés hatékonysága az idő előrehaladtával jelentős mértékben visszaesik. A fokozott koncentrációt igénylő megfigyelés során az operátorok észlelési pontossága már 20 perc elteltével 50-90 százalékkal csökkenhet, egy óra folyamatos figyelmet követően pedig az érdemi esemény felismerésének esélye minimálisra redukálódik. A kimerülést ráadásul a képernyőfelosztás is jelentősen befolyásolja: egy 16 osztatú (16-os nézetű) monitorfal figyelésekor a koncentráció már az első percekben akár 40 százalékkal is csökkenhet. A fenti fiziológiai szempontok alapján megállapítható, hogy a kamerarendszerek hatékonyságát nagyban meghatározta a kezelőszemélyzet kognitív és élettani korlátotottsága. Az MI-rendszerek megjelenése előtt bármilyen felbontású is volt az adott kamera, a rendszerek megbízhatósága az azt kezelő személyzet éberségén múlt, a

azonban az emberi agy evolúciós szempontból egyszerűen nem arra lett optimalizálva, hogy tucatnyi statikus monitoron órákon át videófolyamatokat pásztázzon, esetenként apró anomáliák után kutatva (Green, 1999).

A technológiai szegmens és a különböző modellek

A technológiai fejlődés a biztonsági szegmens egyes paramétereit szerint is jól nyomon követhető, melyek közül a legfontosabbakat a lenti táblázat tartalmazza.

Technológiai dimenzió	Analóg kamera-rendszer	IP-alapú kamera-rendszer	MI-támogatott kamerarendszer
Képfeldolgozás helye	Nincs adatfeldolgozás, csak továbbítás	Központi szerver (kameravezérlő rendszerekben)	Egyes kamerák már lokálisan képesek a felvételt elemezni
Analitikai képesség	Nincs (kizárólag manuális, emberi megfigyelés)	Alapvető mozgásérzékelés (pixel-alapú, vonalatlépés, mozgásfigyelés)	Haladó objektumdetektálás, viselkedélemzés, arcfelismerés
Téves riasztások	Nincs automatikus szűrés	Jelentős számú téves riasztás (időjárás, állatok, növényzet)	Alacsony téves riasztási arány (mélytanuláshoz köszönhetően ~90%-os csökkenés)
Rendszerkarbantartás	Manuális ellenőrzés és hardveres kalibrálás	Távoli diagnosztika, manuális firmware frissítés	Automatizált állapotellenőrzés, OTA23 frissítések
Költségstruktúra	Alacsony induló költség, magas emberierő-forrás-igény	Magasabb hálózati sávszélesség és szerver-tárolási költség	Legmagasabb kezdeti költség, de drasztikus szerver- és humán-erőforrás-megtakarítás

1. táblázat: A különböző kamerarendszerek összehasonlítása az iparági paraméterek alapján²⁴

A „Human-in-the-loop” és a „Human-over-the-loop” modellek alkalmazhatósága a megfigyelésben

A különböző MI-algoritmusok sebessége és adatfeldolgozási képessége ellenére sem lehet kivonni a humán kontrollt a megfigyelési tevékenységből, azonban a kamerarendszert kezelő állomány szerepe a jövőben átalakulhat. A gépi intelligencia még komoly hiányosságokkal küzd a kontextus mély megértésében és az érzelmi intelligencia alkalmazásában. Míg egy algoritmus tévesen gyanús tárgyként azonosíthat egy szakember kezében lévő speciális szerszámot, vagy gyanúsán várakozó behatolónak bélyegezhet egy áruszállítást végző beszállítót, addig az ember pillanatok alatt képes átlátni a helyzet komplexitását. Az emberi felügyelet jövőjét egyértelműen a „human in the loop” (ember a hurokban – HITL) és a „human over the loop” (ember a hurok

23 Over the air: a készülék szoftvere képes a szoftverfrissítést külső beavatkozás nélkül, automatikusan végrehajtani.

24 A szerző saját szerkesztése.

felett – HOTL) paradigmák jelentik, melyek a gépi teljesítmény és az emberi intuíció szinergiájára épülnek (Mosqueira-Rey et al., 2023).

A HITL architektúrában az MI a munkafolyamat erőforrás-igényes, repetitív fázisait hajtja végre, tehát folyamatosan elemzi a kameraképet, detektálja az objektumokat, és gyanús minta észlelése esetén riasztást generál. Ezt a jelzést a rendszer kiegészítő adatokkal – például a tiltott eszköz vagy tevékenység jelenlétének valószínűségi százalékaival – tárja a humán operátor elé, aki értelmezi, jóváhagyja, módosítja, kiegészíti vagy akár elutasítja a felkínált adatokat. A HITL modell alkalmazása kiemelten indokolt olyan körülmények között, ahol a döntés közvetlen intézkedést vagy szankciót von maga után.

A HOTL modellben az emberi felügyelet már rendszerszinten érvényesül. Bár az MI itt is elvégzi az automatizált elemzést, azonban a humán operátor nem minden egyes tartalmat ellenőriz, ehelyett a rendszer átfogó működését monitorozza, és kizárólag hiba vagy anomália észlelése esetén avatkozik be. Ez a modell jellemzően olyan nagyszámú, folyamatosan ismétlődő eseményeknél alkalmazható, melyek nem igényelnek azonnali emberi intézkedést, az algoritmus minősége és objektivitása pedig az utólagos finomhangolásokkal is optimalizálható (Mosqueira-Rey et al., 2023).

Mivel mindkét architektúra sajátos előnyökkel és korlátokkal rendelkezik, a gyakorlatban a leghatékonyabb megoldást a két megközelítés szinergikus kombinációja jelenti. Az MI-alapú megfigyelőrendszerek esetében kritikus alapelv, hogy a technológia ne váljon teljesen autonóm döntéshozó mechanizmussá. Az emberi felelősségvállalás és a szakmai kompetencia elengedhetetlen a biztonság garantálásához és az esetleges tévesztések elkerüléséhez. Ez a koncepció teljes mértékben összhangban áll az Európai Unió MI-ről szóló rendeletével (AI Act), mely a magas kockázatú rendszerek – így a biometrikus azonosítás és a rendészeti alkalmazások – esetében szigorúan megköveteli a megfelelő emberi felügyelet biztosítását.²⁵

Összegzés

Jelen tanulmány átfogó képet nyújtott az elektronikus megfigyelési rendszerek evolúciójáról, a kamerák globális megjelenésétől és technológiai fejlődési szakaszaitól kezdve egészen a modern kori alkalmazásokig. A nemzetközi trendek bemutatását követően az értekezés részletesen tárgyalta a térfigyelő hálózatok hazai rendvédelmi térhódítását, különös tekintettel a bv. szervezet specifikus integrációs folyamataira és infrastrukturális megújulására. A tanulmány rávilágított arra, hogy a mai modern

25 Az Európai Parlament és a Tanács 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint egyes korábbi jogszabályok módosításáról.

hardvereszközök – mint a peremhálózati rendszerek és a személyi állomány által viselt testkamerák – önmagukban is jelentősen növelik a szubjektív biztonságérzetet és a biztonságos fogvatartás hatékonyságát.

Az értekezés szemlélteti, hogy az elektronikus megfigyelési rendszerek evolúciója az emberi kompetencia és az MI szükségzerű összefonódásának irányába mutat. Az MI-alapú mélytanulási algoritmusok és a többkamerás azonosítási technológiák hatékony választ adnak a humán megfigyelés kognitív és fiziológiai korlátaira, miközben drasztikusan javíthatják a biztonsági körülményeket. A sikeres integráció feltétele azonban a technológiai fejlesztés, a személyi állomány attitűdformálása, valamint a szigorú jogi garanciák egyensúlyának megteremtése. A jövő biztonságtechnikája nem az emberi döntéshozatal helyettesítésén, hanem annak technológiai támogatásán és kiterjesztésén alapul.

Felhasznált irodalom

- 33/2024. (VIII. 8.) BM rendelet a büntetés-végrehajtási testület őrszolgálati Szabályzatáról
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Axis Communications: Body worn solutions. Online: <https://www.axis.com/solutions/body-worn-solutions> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2024/1689 rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint egyes korábbi jogszabályok módosításáról
- Carro-Lagoa, Ángel – Barral, Valentín – González-López, Miguel – Escudero, Carlos J. – Castedo, Luis (2023): Multicamera edge-computing system for persons indoor location and tracking. Internet of Things, 24. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iot.2023.100940>
- CCTVSG.net (2022): Things To Know About Hikvision CCTV Security Cameras. Online: <https://www.cctvsg.net/blog/2022/08/03/things-to-know-about-hikvision-cctv-security-cameras/> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Cob-Parro, Antonio Carlos – Losada-Gutiérrez, Cristina – Marrón-Romera, Marta – Gardel-Vicente, Alfredo – Bravo-Muñoz, Ignacio (2021): Smart Video Surveillance System Based on Edge Computing. Sensors, 21(9), DOI: <https://doi.org/10.3390/s21092958>
- Darnton, John (1973): Crime-Monitoring TV Goes On in Times Sq. The New York Times. Online: <https://www.nytimes.com/1973/09/26/archives/crimemonitoring-tv-goes-on-in-times-sq-four-cameras-are-used.html> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- de Bruijn, David – Jansen, Jorrit – Lenior, Dick – Pikaar, Ruud, – Schreibers, Kirsten (2015): Human factor guidelines and workload in CCTV design. Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Europe Chapter, 2015 Annual Conference. Online: <http://www.hfes-europe.org/wp-content/uploads/2015/12/DeBruijn2016.pdf> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Dodd, Shannon – Antrobus, Emma – Sydes, Michelle (2020): Cameras in Corrections: Exploring the Views of Correctional Officers on the Introduction of Body-Worn Cameras in Prisons. Criminal Justice and Behavior, 47(9), 1190-1208. DOI: <https://doi.org/10.1177/0093854820942288>
- Dömös Zsuzsanna (2025): Uniós viszonylatban is sok a térfigyelő kamera hazánkban. HWSW Informatikai Hírmagazin. Online: <https://www.hsw.hu/hirek/68916/terfigyelo-ai-biometrikus-arcelemzes-felismeres-magyarorszag.html> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Economx (2009): Több pénz jut közbiztonságra. Online: https://www.economx.hu/magyar-gazdasag/2009/09/07/tobb_penz_jut_kozbiztonsagra-419224/ (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Gógh Roland (2011): Őrzés, ellenőrzés, felügyelet – digitálisan. Börtönügyi Szemle, (4), 41-48.
- Green, Mary W. (1999): The Appropriate and Effective Use of Security Technologies in U.S. Schools. A Guide for Schools and Law Enforcement Agencies. Online: <https://iriglobal.com/PDF/School%20Security/07-0313-DoJ-EffectiveSecurity.pdf> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Groom, Anthony (2025): Understanding H.264 and H.265 Video Compression in CCTV - Duke Security Systems. Online: <https://dukesecurity.co.uk/understanding-h-264-and-h-265-video-compression-in-cctv/> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Harford, Tim (2020): How Worried Should We Be about „Big Brother” Technology? Online: <https://www.bbc.com/news/business-50673770> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Heaton, Jeff (2017): Ian Goodfellow, Yoshua Bengio, and Aaron Courville: Deep learning. Genetic Programming and Evolvable Machines. 19(1), 305-307. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10710-017-9314-z>
- Historic England: Holloway Prison and the Fight for Freedom. (é. n.) Online: <https://historicengland.org.uk/research/inclusive-heritage/womens-history/suffrage/hmp-holloway/> (Letöltés ideje: 2025. december 24.)

- Horváth Zsolt (2007): Rendőrségi kamerás térfigyelés Magyarországon – Választanunk kell a közbiztonság és az emberi jogok között? „Optimi nostri” Díjnyertes tudományos diákköri dolgozatok 2007. 120-151. Online: https://blszk.sze.hu/images/Dokumentumok/kiadv%C3%A1nyok/OTDK_kotet_2007.pdf (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Johnston, Bryan (2022): A Brief History of Surveillance Cameras. Deep Sentinel. Online: <https://www.deepsentinel.com/blogs/home-security/history-of-surveillance-cameras/> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Kiss Attila (2011): A közterületi térfigyelő rendszerek szabályozásának kihívásai a magyar jogalkotásban és a jogalkalmazásban. Infokommunikáció és jog. 4., 136-143. Online: <https://infojog.hu/kiss-attila-a-kozteruleti-terfigyelo-rendszerek-szabalyozasanak-kihivaisai-a-magyar-jogalkotasban-es-a-jogalkalmazasban-20114-45-136-143-o/> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Köszler Antal (1982): A képmagnetofon felhasználása Szegeden. Módszertani füzetek, (2), 29-31.
- Kubátov János (1984): Gondolatok a videóról. Módszertani füzetek, (3), 47-49.
- LeCun, Yann – Bengio, Yoshua – Hinton, Geoffrey (2015): Deep learning. Nature, 521(7553), 436-444. DOI: <https://doi.org/10.1038/nature14539>
- Marie van Brittan Brown (2025): Home Security System. Consumer devices. Lemelson-Mit. Online: <https://lemelson.mit.edu/resources/marie-van-brittan-brown> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Mosqueira-Rey, Eduardo – Hernández-Pereira, Elena – Alonso-Ríos, David – Bobes-Bascarán, José – Fernández-Leal, Ángel (2023): Human-in-the-loop machine learning: A state of the art. Artificial Intelligence Review, 56(4), 3005-3054. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10462-022-10246-w>
- Nemeskürty István (1984): A képpé varázsolt idő. Magvető Könyvkiadó, Budapest
- Németh Gyula (1985): Az őrszolgálat jelenlegi problémái. Módszertani füzetek, (4), 22-25.
- Németh Gyula (1989): Az őrzésbiztonság technikai rendszereinek fejlesztése. Módszertani füzetek, (3), 35-39.
- Pistol, Nicolae-Costin – Alexandrescu, Bogdan, – Constantinescu, Rodica Claudia (2025): Integrated and Automated CCTV System: A Comprehensive Review of Current Challenges and Methods, Future Trends and Prospects for Emerging Electronics Engineering with AI Integration. International Conference on Energy Efficiency and Agricultural Engineering. DOI: [10.1109/EEAE65901.2025.11273458](https://doi.org/10.1109/EEAE65901.2025.11273458)
- Sztodola Tibor (2020): A reintegrációs tisztek szerepe a rendkívüli események bekövetkezésének megelőzésében, megszakításában, valamint azok felszámolásában. Dialóg Campus, Budapest. Online: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15777/851_A%20REINTEGRACIOS%20TISZTEK%20SZEREPE%20_E.pdf;jsessionid=91A5FC9393B6A35D7B235F1F1E945836?sequence=1 (Letöltés ideje: 2026. április 15.)
- Ullah, Rehmat – Hayat, Hassan – Siddiqui, Afsah Abid – Siddiqui, Uzma Abid – Khan, Jebran – Ullah, Farman – Hassan, Shoaib – Hasan, Laiq – Albattah, Waleed – Islam, Muhammad – Karami, Ghulam Mohammad (2022): A Real-Time Framework for Human Face Detection and Recognition in CCTV Images. Mathematical Problems in Engineering, 2022(1). DOI: <https://doi.org/10.1155/2022/3276704>
- Warade, Pavan (2025): Video Surveillance Market Size, Share & Trends Analysis Report By Type (Analog, IP, Hybrid), By Component (Hardware, Software, Services), By Vertical (Commercial, Industrial, Defense, Residential, Government, Others) and By Region (North America, Europe, APAC, Middle East and Africa, LATAM) Forecasts, 2025-2033. Straits Research. Online: <https://straitsresearch.com/report/video-surveillance-market> (Letöltés ideje: 2026. április 15.)

Pallo József

BÖRTÖNÉPÍTÉSZETI PARADIGMÁK ÉS JOGPOLITIKAI RACIONALITÁS AZ 1950-ES ÉVEK MAGYARORSZÁGÁN*

The geometry of confinement in prison architectural paradigms and legal-policy rationality in 1950s Hungary

A tanulmány az 1950-es évek magyar börtönügyének térbeli és jogpolitikai racionalitását elemzi abból a feltevésből kiindulva, hogy a korszakban a szabadságelvönás intézménye nem a klasszikus börtönépítészeti modernizációján, hanem a meglévő terek politikai-büntetőhatalmi újragondolásán alapult. A büntetés-végrehajtási infrastruktúra a represszív büntetőpolitika terévé vált, ahol az ideiglenesség, a ridegség és a túlszűkös nem pusztán technikai hiányosságként, hanem tudatos hatalmi üzenetként jelent meg. A tanulmány egységes büntetéstani keretben mutatja be a rabmunkáltatás tervezési integrációját, az internálás intézményét és a táborlogika térbeli következményeit. Erving Goffman totális intézmény-elméletére támaszkodva ismerteti az önazonosság leépülésének mechanizmusait, hangsúlyozva, hogy az épített környezet a fizikai elzárás mellett a pszichikai alárendelés eszközeként is működött. A tanulmány következtetése szerint az 1950-es évek börtönépítészete a jogállami börtönrendszer fejlődési ívének megszakadását, illetve a kivételes hatalom térbeli megjelenését testesítette meg, ahol a börtönök a politikai uralom terepévé váltak.

The study examines the spatial and legal-policy rationality of the Hungarian penitentiary system of the 1950s, proceeding from the premise that during this period the institution of deprivation of liberty operated not through the modernization of classical prison architecture but through the political re-coding of existing spaces by the punitive power of the state. The penal infrastructure – through the adaptive reuse of military barracks, industrial facilities, castles, and barrack settlements – became the material manifestation of a repressive penal policy in which temporariness, puritan austerity, and overcrowding functioned not merely as technical deficiencies but as deliberate expressions of power. Within a unified penological framework, the study analyzes the integration of prison labor into the planned economy, the institution of internment, and the spatial consequences of camp logic. Drawing on Erving Goffman's theory of total institutions, it reveals the mechanisms underlying the erosion of personal identity, emphasizing that the built environment functioned not only as a means of physical confinement but also as an instrument of psychological subordination. The study concludes that the penitentiary architecture of the 1950s represented a rupture in the developmental trajectory of the rule-of-law prison system and embodied the spatial manifestation of exceptional power, whereby the space of punishment itself became a technology of political domination.

Kulcsszavak: börtönépítészeti, penológia, internálás, totális intézmény, panoptikon

Keywords: prison architecture, penology, internment, total institution, panopticon

* Ezen tanulmány „A zárt terek ideológiája: Az 1950-es évek börtönépítészeti államszocialista paradigmái” című konferencia-előadás szerkesztett változata. Elhangzott a „Tér és Törvény: épített környezet a börtönfalakon belül” című konferencián (Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet, Budapest, 2025. november 26.).

Bevezető gondolatok

Az 1950-es évek magyar büntetés-végrehajtási rendszere sajátos ellentmondást mutat: miközben a büntetőhatalom terjeszkedése, a szabadságelvonással sújtott személyek számának növekedése és a represszív intézkedések kiterjedése a korszak egyik meghatározó jelensége volt, ezzel párhuzamosan nem figyelhető meg átfogó börtönépítési program. A büntetés-végrehajtási intézményrendszer fizikai infrastruktúrája lényegében a korábbi korszakokból örökölt intézetekre épült, amelyek azonban új működésbeli és jogpolitikai elvárásoknak kellett, hogy megfeleljenek. A korszak sajátossága tehát nem az új börtönök létrehozása, hanem a meglévő intézmények térbeli és működési logikájának radikális átalakítása volt.

Ez az átalakulás arra utal, hogy a büntetés-végrehajtás térbeli dimenziója nem pusztán infrastrukturális kérdésként, hanem a jogpolitikai racionalitás egyik meghatározó eszközeként értelmezhető. A büntetés-végrehajtási intézetek fizikai keretei a politikai hatalom normatív rendjének térbeli leképezésévé váltak: a tér nem semleges háttérként, hanem a szabadságelvonás módjának, intenzitásának és céljának meghatározó tényezőjeként működött. A túlszűfolttság, az elkülönítés, a megfigyelhetőség és a mozgás korlátozása olyan strukturális elemek voltak, amelyek a büntetőhatalom gyakorlásának sajátos technológiáját hozták létre új intézmények építése nélkül.

A tanulmány kiindulópontja az a tétel, hogy az 1950-es évek büntetés-végrehajtási rendszere nem az építés, hanem a tér újrakódolásának stratégiáját követte. A börtönépítészettől így nem elsősorban építészeti, hanem jogpolitikai és pönológiai akadályként jelenik meg: miként képes a hatalom a meglévő intézményi keretek között is radikálisan átalakítani a szabadságelvonás tartalmát és működését.

A cikk célja annak bemutatása, hogy a korszak büntetés-végrehajtási gyakorlata miként alakította át a rendelkezésre álló fizikai tereket, és hogyan vált a büntetés-végrehajtási tér a politikai hatalom egyik közvetlen eszközévé. A vizsgálat arra irányul, hogy feltárja a „nem-építés” mögött meghúzódó jogpolitikai logikát, valamint azt, hogy a meglévő infrastruktúra átalakítása milyen módon tükrözte a korszak büntetőhatalmi racionalitását. Ennek során a tanulmány a büntetés-végrehajtási intézmények térszervezését nem pusztán történeti jelenséggént, hanem a jog és a hatalom viszonyának sajátos megnyilvánulásaként értelmezi.

Politikai fordulat és büntetőpolitikai paradigmaváltás

Az 1945-ben kibontakozó mélyreható társadalmi és politikai átalakulások közegében, az új államrend megteremtéséért vívott küzdelem idején – amikor a „ki kit győz le” kérdése még korántsem dőlt el – a büntetőjogi gondolkodást és a büntetési elméleteket

egyszerre több, egymással is versengő hatás formálta, s ezek az irányok nem pusztán jogdogmatikai, hanem határozottan ideológiai természetűek is voltak. Amint arra Horváth Tibor rámutat (Horváth, 1981), a korszak első éveinek jogirodalmát mindekelőtt a társadalmi fejlődés lehetséges útjairól szóló vita határozta meg, amelynek keretében központi kérdéssé vált, hogy a büntetőjog miként szolgálhatja az átalakuló társadalmi rend megszilárdítását, illetve milyen szerepet tölthet be a politikai hatalom újraszerveződésének folyamatában. Mindez azonban nem jelentette a korábbi magyar büntetőjog-tudomány teljes megszakítását, hiszen annak gazdag elméleti hagyatéka hozzájárult ahhoz, hogy a II. világháború előtt alkotott jogszabályok jelentős része hatályban maradhatott, miközben a jogfejlesztés lehetséges alternatíváit kereső szakmai diskurzus egyre inkább a szovjet büntetőjog megoldásai felé fordult. Az első években e közeledés inkább felületes ismerkedésnek bizonyult, ami részben magyarázza, hogy a szovjet büntetőjog-tudományt a hazai szakirodalomban gyakran leegyszerűsítőve azonosították a Ferri nevével fémjelzett tettes-központú irányzattal, jóllehet a két koncepció között lényeges különbségek álltak fenn. A politikai erőviszonyok átrendeződésével, különösen 1947-1948-tól, amikor a baloldali pártok hegemoniája megszilárdult, a polgári magyar jogtudománnyal való szembenállás már nem érdemi szakmai vita, hanem kategorikus elutasítás formáját öltötte. Amint Györgyi Kálmán hangsúlyozza, ennek következményeként a szovjet büntetőjogi intézmények mechanikus átvétele olyan látszatot keltett, mintha számos alapvető kérdésnek nem lett volna hazai előzménye vagy tudományos megalapozottsága (Györgyi, 1984). A korszak meghatározó büntetőjogásza, Kádár Miklós világosan megfogalmazta azt az elvárást, hogy a megváltozott társadalmi struktúra nem teszi lehetővé a klasszikus, pozitivistá, antropológiai vagy kriminálpszichológiai irányzatok dominanciáját, hanem olyan jogalkotást kíván meg, amelynek célja a bíróságok nevelő funkciójának erősítése, ezen keresztül a polgárok lojalitásának, munkafegyelmének és a közösségi – különösen a szocialista – tulajdon iránti felelősségének kialakítása (Kádár, 1948). E felfogás egyértelművé tette, hogy az egypártrendszer kiépülésének időszakában a politikától független büntetőjog eszméje összeegyeztethetlenné vált az uralkodó büntetőpolitikai törekvésekkel, miközben a negyvenes évek végére – lényegében komolyabb szakmai vita nélkül – az is eldőlt, hogy a hazai fejlődés iránya a tett-büntetőjogi megközelítés felé mozdul el, szemben a tettes-központú koncepcióval. A II. világháború befejezését követően az újjáalakuló politikai erők legszélesebb közös nevezőjét a fasizmus elleni fellépés jelentette, ezért a baloldali pártok, a kisgazdapárti baloldal és a centrum együttműködésére épülő koalíció büntetőpolitikájának elsődleges célja a fasiszta maradványok következetes felszámolása lett, amely törekvést erőteljes társadalmi támogatás kísérte a háborús és népellenes bűnök elkövetőinek szigorú megbüntetését követelő spontán népmozgalmak részéről. Az 1944 decemberében megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány ezért első intézkedései között a jogrend helyreállítását és a felelősségre vonás jogi kereteinek megteremtését tekintette feladatának, s ennek érdekében létrehozta a népbíróági jog intézményrendszerét, amely a háborús bűnösök számonkérésének sajátos, történetileg meghatározott eszközévé vált.

A népbíróági jog által alkalmazott szankciórendszert a *népbíráskodásról* szóló 81/1945. ME. rendelet határozta meg, amely a halálbüntetés, a fegyház, a börtön, a fogház és az internálás büntetési neveit sorolta fel, jelezve, hogy az új politikai rend a represszív eszközök széles skáláját kívánta mozgósítani a háború utáni felelősségre vonás során. Az 1945. május 01-jén hatályba lépő *az Országos Köznevelési Tanács felállítása tárgyában* kiadásra került 1140/1945. ME. rendelet már az egész ország területére kiterjedő hatállyal szigorította ezt a rendszert: megszüntette a fogházat és az internálást, mint bíróság által kiszabható büntetéseket, ugyanakkor új szankcióként bevezette a kényszermunkát, amely a szabadságelvonás és a gazdasági célú kényszerítés sajátos összekapcsolását jelentette. A különbíróágként létrehozott népbíróságok működésével párhuzamosan fennmaradt a hagyományos büntetőbíróági szervezet is, amely a köztörvényes bűncselekmények elbírálását végezte, és amely az államfogház *a vádtanács megszüntetéséről, a sajtóeljárás gyorsításáról és az államfogházbüntetés megszüntetéséről* szóló 1946. évi XIV. törvénycikkkel történt megszüntetését követően 1946-tól továbbra is a Csemegi-kódex klasszikus börtönrendszerét alkalmazta, jóllehet ennek intézményi és építészeti feltételei már ekkor is súlyosan elavultnak bizonyultak.

A II. világháborút követően a büntetés-végrehajtás – különösen börtönépítészeti szempontból – katasztrofális állapotokat örökölt, mert a létesítmények jelentős része a XIX. század második felének elveit tükrözte, sok intézet háborús károkat szenvedett, túlszűfolttság alakult ki, miközben a modern fogvatartási koncepciókhoz szükséges térbeli és technikai feltételek hiányoztak. A népbíróági ítélkezés nyomán tömegesen növekvő fogvatartotti létszám olyan infrastruktúrára nehezedett rá, amely sem a biztonsági, sem a higiéniai követelményeknek nem felelt meg, így a büntetőpolitika szigorodása és a börtönépítészeti elmaradottság egymást erősítő módon járult hozzá a rendszer humanitárius és jogállami deficitjeihez. A korszak legismertebb és legvitatottabb jogintézménye az internálás volt. Az internálás intézménye, amelyet a népbíróági jog rövid időre a főbüntetések közé emelt, nem volt előzmények nélküli a magyar jogfejlődésben, hiszen már a két világháború között is létezett, mint egy rendőrhatalósági őrizeti forma. Egy 1919-ben kibocsátott belügyminiszteri rendelet alapján, a „háborús kivételes alkalom” jogcímére hivatkozva internálható volt minden olyan személy, akit a hatóságok a közrend, a közbiztonság vagy más fontos érdek szempontjából aggályosnak, gyanúsnak, veszélyesnek vagy gazdasági okból károsnak minősítettek. Az e rendelet alapján létrehozott internálótáborokba többek között Zalaegerszegen, Nagykanizsán, Kistarcson és Garanyban ezrével kerültek olyan személyek, akiket büntetőeljárás lefolytatása nélkül fosztottak meg szabadságuktól, ami a jogállami garanciák súlyos hiányát jelezte.

Az 1945 elején hatályba lépett a *népbíráskodásról* szóló 81/1945. ME. rendelet az internálást átmenetileg a főbüntetések közé emelte és a tartam alsó határát a népbíróság határozta meg, a szabadulás pedig a példás magatartás feltételéhez kötődött, miközben

a táborparancsnok a fogvatartást további hat hónappal meghosszabbíthatta, legfeljebb két évig. Már 1945 tavaszán érzékelhetővé vált azonban, hogy e megtorló intézkedések politikai fegyverként is alkalmazhatók azokkal szemben, akiket a hatalom a demokrácia ellenségének minősített, így az egykori fasiszták elleni fellépés retorikája fokozatosan kiterjedt a reakció elleni harcra is. A folyamat különösen akkor vált az egész társadalomra nézve tragikussá, amikor a rendőrség működése egyre inkább az MKP politikai céljainak szolgálatába állt, mert így lehetővé vált, hogy az internálás eszközével politikai és párton belüli ellenfeleket távolítsanak el a közéletből. Az internáltak száma a hatalmi igényekhez igazodva változott, Zinner Tibor becslése (Zinner, 1985) szerint 1945 és 1949 között mintegy 40 ezer főt internáltak, akik közül hozzávetőleg 25 ezren kifejezetten fasisztaellenes indokkal kerültek táborba. 1945. május 01-jétől az internálás mint bíróság által kiszabható főbüntetés megszüntetését azzal indokolták, hogy az időközben újjászervezett rendőrség alkalmas e kényszerintézkedés végrehajtására, ám a gyakorlatban a rendőri intézkedésként továbbra is alkalmazott internálás törvényi garanciák nélküli politikai eszközzé vált azokkal szemben, akiket a rendszer potenciális ellenfélnek tekintett. Az internáltak tényleges száma soha nem volt pontosan megállapítható, mert egyes források 1953 elején 25-30 ezer, mások mintegy 40 ezer internált személyről szólnak. Mindaz, ami ezekben az években kibontakozott, csupán előjátéka volt annak a történelmi drámának, amely az 1950-es években kiteljesedő sztálini büntetőpolitika formájában érte el csúcspontját, s amelyben a represszív jogalkalmazás, a politikai indíttatású szabadságelvonás és a börtönrendszer súlyos – részben építészeti és intézményi – hiányosságai egymást erősítve alakították ki a korszak büntető igazságszolgáltatásának paranoid jellegét.

Rabmunka és táborlogika, avagy gazdasági kényszerből büntetőpolitikai modell

A II. világháborút követő években, a hazai börtönügyben gyökeresen átértékelődött a szabadságelvonással együtt járó rabmunka szerepe, ugyanis az újjáépítés gazdasági kényszere mellett egyre határozottabban jelentek meg azok a büntetőpolitikai törekvések, amelyek a szovjet javító-nevelő táborok modelljét tekintették irányadónak. Az elítéltek újjáépítésbe való bevonását *a büntető igazságszolgáltatás körében szükségessé vált egyes rendelkezések tárgyában* kiadásra került 320/1946. ME rendelet írta elő, amely a Csemegi-kódex fegyházhoz kötött munkakényszerét feloldva, valamennyi szabadságvesztését töltő elítélt számára kötelezővé tette az újjáépítés érdekében szükséges közérdekű munka teljesítését. E korszak sajátos jogkövetkezménye a munkatáborokban végrehajtandó kényszerszolgálat-büntetés volt, amely a büntetőpolitikai és gazdasági racionalitás összekapcsolásának jellegzetes példájává vált. A táborlogika nemzetközi előképei a háborús időszakban több államban megjelentek, ezek ellenségesnek minősített csoportok, így például a hadifoglyok elkülönítését és munkaerejük hasznosítását szolgáló rendszerek voltak. Hazai bevezetését azonban közvetlenül a szovjet javító-nevelő

táborok elvi szerkezete inspirálta. Ries István (Ries, 1950) szerint e modell a tömeges munkáltatást politikai-világnevezeti átneveléssel kapcsolta össze, míg Horváth Tibor rámutatott (Horváth, 1978) arra, hogy a rendszer a büntetés gazdasági és ideológiai funkcióit egységben kezelte. A háborús és népellenes bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazott kényszmunka célját *a kényszmunkabüntetés végrehajtásának szabályozásáról* szóló 78 000/1946. IM. számú rendelet határozta meg, mely a társadalomból való ideiglenes kirekesztés mellett lehetőséget kívánt biztosítani arra, hogy az elítéltek az újjáépítésben végzett munkával részben jóvátegyék a háborúban játszott szerepüket, és fegyelmzés, illetve felvilágosító oktatás révén alkalmassá váljanak a demokratikus rendbe való visszailleszkedésre. A foglalkoztatást kifejezetten nehéz fizikai munkára korlátozták, és azt az ország helyreállításához kapcsolódó közérdekű feladatok körében határozták meg. Bár az eredeti elképzelések táborszerű elhelyezéssel számoltak, a táborok tényleges felállítása már a kezdetektől nehézségekbe ütközött, ezért ideiglenes megoldásként a budapesti Gyűjtőfogház, a Szegedi Kerületi Börtön és a Márianosztrai Országos Büntetőintézet elkülönített részeit jelölték ki. A végrehajtás rendjét a szigorított dologház szabályaihoz igazították, és a feltételes szabadságra bocsátás során is e szabályok érvényesültek *a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról* szóló 1928. évi X. törvénycikk rendelkezései alapján. A népbírószági gyakorlatban a kényszmunka nem vált uralkodó szankcióvá, ami részben a végrehajtás minimális feltételeinek hiányával magyarázható. Lukács Tibor adatai (Lukács, 1979) szerint 1949 elejéig több mint 22 ezer elmarasztaló ítéletből alig több mint kétezer esetben alkalmazták ezt a büntetést. A kijelölt intézetek túlszűfolttsága és a megfelelő őrzési kapacitás hiánya miatt az elítéltek ideiglenes átcsoportosítása vált szükségessé, és Ries István már a negyvenes évek végén a munkatáborok felállításának elmaradásáról beszélt, amelynek okát részben a háború előtti, zárt intézeti szemlélethez szokott személyi állomány alkalmatlanságában látta (Ries, 1950). A rabmunkáltatás szervezeti modernizációja a tervgazdaság kiépülésével párhuzamosan ment végbe. A korabeli felfogás szerint a büntetésnek gazdaságilag is hasznosnak kellett lennie, ezért *a közjóléti szövetkezetek jogi helyzetének rendezéséről* szóló 5750/1948. Korm. rendelet módosításáról és *a közjóléti szövetkezetek megszűnéséről* szóló 7700/1948. Korm. rendelet létrehozta az Igazságügyminisztérium Gazdasági Igazgatóságát, és a termelés irányítását a központi tervgazdasági szervek felügyelete alá helyezte. *Az igazságügyi letartóztató- és nevelőintézetek mellett működő ipari és mezőgazdasági üzemek állami vállalattá átszervezése tárgyában* kiadásra került 12780/1948. Korm. rendelet az intézetek mellett működő ipari és mezőgazdasági üzemek állami vállalattá szervezésével a gazdasági önállóságot hangsúlyozta, miközben az intézeteket munkaerő-biztosításra kötelezte. 1949 márciusában a termelési egységeket két nagyvállalatba vonták össze; Gyulai Ferenc (Gyulai, 1959) adatai szerint a mezőgazdasági vállalat hat nagy gazdaságot tömörített jelentős földterülettel, ami jól mutatja a rabmunka tervgazdasági integrációját. Lőrincz József rámutatott (Lőrincz, 2009), hogy e rendszer egyszerre szolgálta a gazdasági célokat és a büntetés-végrehajtás fenntartási terheinek csökkentését. A korszak logikájához

tartozott az is, hogy a táborjellegű fogvatartás iránti igény nem korlátozódott a kényszermunkára: párhuzamosan kiépült az internáló táborok rendszere is, amely a jogállami garanciák nélküli elkülönítés eszköztárát bővítette. Mindezek következtében az 1950-es évek börtönépítészete nem a korszerű intézeti formák megteremtése felé mozdult el, hanem a barakkjellegű, ideiglenességet sugárzó és tudatosan puritán térstruktúrák irányába. A politikai hatalom a megtorló büntetőpolitika logikájával összhangban nem tartotta szükségesnek új börtönök építését azok számára, akiket a rendszer a demokrácia ellenségeinek bélyegzett, így fogvatartásuk a jogfosztottság és kirekesztés építészeti kifejezésévé vált.

Jogpolitikai torzulások, a garanciák leépülése

Az 1950-es évek büntetőpolitikájának egyik legkarakteresebb vonása az volt, hogy a jogintézmények deklarált célja, a „népi demokrácia” védelme és tényleges funkciója között egyre mélyülő szakadék keletkezett, amely a büntetőjog filozófiájában is torzulásokat okozott. A korszak jogalkotása és jogalkalmazása a közjogi legitimáció elveit citálta, ám valójában egy olyan preventív-represszív mechanizmust működtetett, amely a politikai ellenfelek kiszűrését és ellenőrzését szolgálta. Ezt azzal legalizálták, hogy ismételten bevezették az internálás intézményét, de most már nyíltan a politikai leszámolás eszközeként. Képmutató módon ezt a *közszolgálati alkalmazottak közszolgálatban és közszolgálat körén kívül eltöltött idejének beszámítása tárgyában* kiadásra került 81/1950. MT rendelet a közrend és az állambiztonság védelmének eszközeként azonosította, miközben ténylegesen egy kvázi ante delictum jellegű felelősségre vonás gyakorlatát honosította meg. Ez azt jelentette, hogy a büntetőjog klasszikus elvei (a bűncselekményhez kötött felelősség, a nullum crimen sine lege és a tettarányos szankcionálás) háttérbe szorultak, és helyüket a potenciális veszélyesség kategóriája foglalta el. Az internálás vagy hatósági felügyelet alá helyezés nem múltbeli cselekményhez, hanem jövőbeni, feltételezett magatartáshoz kapcsolódott, ami a büntetőjogot az úgynevezett biztonsági jog irányába tolta el, tehát a rendszer logikája szerint elegendő volt az a definíció nélküli politikai minősítés, miszerint az érintett a demokrácia ellensége, klerikális, volt horthysta katonatiszt, osztályidegen vagy reakciós. E kategóriák a normatív meghatározottság híján szinte korlátlan értelmezési és alkalmazási lehetőséget biztosítottak a végrehajtó hatalom számára. E torz jogi mechanizmus működését jól illusztrálja az Államvédelmi Hatóság gyakorlata, amelynek során a jogorvoslat lehetősége vagy teljesen hiányzott, vagy pusztán formális maradt. A döntések gyakran titkos minősítésen alapultak, így az internáltak nem ismerhették meg az ellenük felhozott indokokat, ami a tisztességes eljárás követelményének teljes kiüresedését jelentette. A rendszer ezzel olyan állapotot hozott létre, amelyben a szabadságelvonás nem a büntető igazságszolgáltatás lezárását, hanem a politikai nyomás fenntartását szolgálta és ezzel megvalósította a legnagyobb bűnét a korabeli viszonyoknak: a büntetőjogot a politikai leszámolás eszközeként silányította,

amelyhez kellő dogmatikai muníciót szolgáltatott a sztálini büntetőpolitika elveit másoló büntetőtörvénykönyv, a *büntetőtörvénykönyv általános részéről* szóló 1950. évi II. törvény (a továbbiakban: Bt.). Ez a magyar büntetőjog szovjet mintájú átalakításának meghatározó normája volt, amely tudatosan szakított a klasszikus, jogállami büntetőjogi hagyományokkal. A szabályozás egyértelmű célja a szocialista társadalmi rend védelme volt, ennek megfelelően a büntetőjog alapvető feladata a jogbiztonság biztosítása helyett a politikai hatalom eszközévé vált. A törvény középpontjába nem a tényleges bűncselekmény tárgyi súlya, hanem az elkövető társadalomra veszélyessége került, ami lehetővé tette a büntetőjogi felelősség kiterjesztő, sokszor preventív jellegű alkalmazását. Dogmatikailag különösen vitatható volt, hogy a Bt. fellazította a nullum crimen sine lege¹ klasszikus garanciáit, megnyitotta az utat az analógia alkalmazása előtt a terhelt hátrányára, és az értékelés középpontjába az osztályszempontú megközelítést állította. A büntetés célját sem a tettarányosság vagy a jogi igazságosság, hanem a szocialista átnevelés és a rendszer védelme határozta meg. Mindezek következtében a Bt. nem pusztán technikai értelemben vett általános rész volt, hanem egy ideológiai büntetőjogi program normatív kifejeződése, azaz a büntetőjogot a politikai rendszer megerősítésének feltétlen eszközévé alakította át, amelyben a jogbiztonságot a hatalmi célszerűség, a törvényességet pedig a társadalomra veszélyesség rugalmas és politikailag értelmezhető kategóriája keretezte.

Panoptikon és barakkvilág, mint az építészeti szemlélet két eltérő értelmezése

A sztálini büntetőpolitika hazai térnyerése 1950 és 1953 között különösen látványos tömeges szabadságelvonáshoz vezetett, a közel tízezres létszámú internált és kényszerlakhelyre telepített személy olyan terhelést jelentett, amelyre az infrastruktúra nem volt felkészülve. Ennek következtében a büntetés-végrehajtás nem tervezett fejlesztésekkel, hanem kényszermegoldásokkal reagált, így a fogvatartás barakkjellegű, ideiglenes táborokban, laktanyákban vagy gyorsan átalakított ipari épületekben valósult meg. A börtönépítészeti racionalitást tehát felváltotta a pusztá kapacitásnövelés logikája, amelynek célja messze nem a jogállami követelmények érvényesítése volt, hanem a politikai ellenőrzést és a társadalomból való kivetést szolgálta. A folyamat tragikumát tehát az adja, hogy a büntetőjog elveszítette hatalomkorlátozó feladatát, és a politikai akarat végrehajtásának eszközévé vált. Ha a korszak egészét nézzük, már nem meglepő, hogy az 1950-es években nem korszerű börtönök épültek, hanem inkább barakkokra emlékeztető, sivár telepek, mert ezek a helyek maguk is azt a világot tükrözték, amely létrehozta őket. Ez pedig a ridegséget, az ideiglenességet és azt a hallgatólagos üzenetet hordozta, hogy az ide zártak nem érdemelnek jobb körülményeket. Ugyanakkor racionális megfontolás és szükségszerűség is megerősítette mindezt, mert az ország

¹ Nincs bűncselekmény törvény nélkül.

újjáépítése minden anyagi forrást felemésztett, így a börtönök építése, vagy felújítása a luxus-kiadás kategóriájába tartozott. A táborjellegű fogvatartási helyek építészeti logikája első pillantásra akár emlékeztethetne a klasszikus panoptikus elrendezésre, mert mindkettő mögött a felügyelet igénye húzódik meg, azonban a hasonlóság inkább látszólagos, mint valóságos. Jeremy Bentham panoptikon-elképzelése ugyanis egy ésszerűen megszerkesztett, körkörös építészeti modell volt, amelynek közép-pontjában a megfigyelő torony állt, s amelynek célja a folyamatos láthatóság révén a fegyelem belsővé tétele, az önkontroll kialakítása volt. A panoptikon eszméje a felügyelet ésszerűsítését jelentette, mert a felügyeletnek nem kellett folyamatosan jelen lennie, ugyanis a megfigyelhetőség tudata önmagában fegyelmező erővé vált, ahhoz hasonlóan, mint amikor egy előadóteremben az egyetemi oktató háttal áll a diákoknak, mégis csend van, mert mindenki érzi a tekintély kényszerítő elemét. A tábor- és barakkjellegű építészeti szerkezetek ezzel szemben nem a láthatóságra, hanem a fizikai elkülönítésre és a kérlelhetetlen ellenőrzésre épültek. Itt nem az volt a cél, hogy a fogvatartott a megfigyelés lehetőségének tudatában fegyelmezze önmagát, hanem az, hogy a tér szerkezete, a zsúfoltság, az ideiglenesség, a sivárság közvetlenül kifejezze alárendeltségét. Amíg a panoptikon a modern fegyelmező társadalom eszméjének építészeti csúcspontja, addig a barakk-rendszer inkább a törvénybe ágyazott törvénytelenység logikáját testesítette meg. Ha ennek a két filozófiának keressük a lényegi különbségét, akkor a büntetés céljának eltérő magyarázatát kell megvizsgálnunk a két rendszerben. Bentham modellje a haszonelvűség talaján állva, a javítást és a reintegrációt is feltételezte, erősen fegyelmező eszközök alkalmazásával. A táborjellegű fogvatartás viszont a politikai semlegesítés egyik eszköze volt, így nem a személyiség átalakítására, hanem az egyén fizikai elkülönítésére és megtörésére irányult. Ennek megfelelően az információs aszimmetria, vagyis az a helyzet, amikor az egyik fél lényegesen több és döntő jelentőségű információ birtokában van, mint a másik, alapvetően eltérően működött. A benthami panoptikon rendszerében a megfigyelt elítélt tudta, hogy bármikor a felügyelet látóterébe kerülhet, csupán annak időpontja maradt számára bizonytalan, míg a táborok világában a fogvatartott sokszor saját helyzetének jogalapját, tartamát és elbírálásának szempontjait sem ismerte, ami a kiszámíthatatlanságon keresztül a teljes kiszolgáltatottság állapotát idézte elő. A két modell közötti eltérés így nem pusztán építészeti, hanem jogelméleti természetű is. A panoptikon a fegyelmező hatalom racionális-szakmai formáját jeleníti meg, míg a tábor a kivételes hatalomét, amely a jogi garanciák semmibe vételével működik. Ezért a táborok nem tekinthetők a panoptikon torz vagy elhibázott változatának, inkább egy másik hatalmi elvárás építészeti megjelenései voltak, ahol a megfigyelés helyett a kiszolgáltatottság, a kiszámíthatatlanság és a fizikai korlátozás vált az ellenőrzés fő eszközévé. Ebben az értelemben a barakk-rendszer nem a modern büntetés-végrehajtás fejlődési ívének részeként, hanem az attól való eltérésként értelmezhető, mert olyan térként jelent meg, amelyben a jog által szabályozott büntetés helyét a politikai hatalom közvetlen gyakorlása foglalta el.

Valódi börtönépítészet helyett szükségmegoldások

Az 1950-es évek büntetés-végrehajtási építésze sajátos ellentmondást hordozott, ugyanis miközben a fogvatartottak száma ugrásszerűen emelkedett, új börtönök nem épültek. A korszak hatalomgyakorlási logikája nem a modern, intézményes büntetés-végrehajtás kialakítását tekintette célnak, hanem a gyors és hatékony fellépést minden területen. A börtönépítészet így lényegében elveszítette autonómiáját, azaz nem a szakmai fejlődés, hanem a politikai elvárásoknak való megfelelés irányította. Ennek drámai következményeként az épített környezet nem a büntetés humanizálását, hanem a represszió működtetését szolgálta és ezzel végső soron a törvénybe foglalt törvényteleniséget szentesítette. A fogvatartás infrastruktúráját elsősorban meglévő épületek átalakításával bővítették, az ilyen objektumok nagy belső terei lehetővé tették a tömeges elhelyezést, miközben a biztonságot nem az építészeti koncepció, hanem az utólag felszerelt rácsok, falak és őrtornyok biztosították. A tömeges elhelyezés és az internálás bevezetésével a legjellemzőbb a barakk- és a dormitóriumrendszer kialakítása volt, ahol nagy hálótermekben több tucat, olykor több száz fogvatartott élt együtt, ami a felügyelet szempontjából célszerűnek bizonyult, ugyanakkor rendkívüli fizikai és pszichikai terhelést jelentett. A zsúfoltság, a folyamatos zaj és a magánszféra hiánya olyan környezetet hozott létre, amely önmagában fegyelmező hatású, de egyben személyiségromboló is volt. A fogvatartottak közötti nézeteltérések gyorsan kialakultak, az egyéni viselkedés folyamatosan megfigyelhetővé vált, ez pedig lehetővé tette, hogy a tér a fegyelmezés eszközévé váljon. Az ideiglenes építmények, a barakkok gyakran fa- vagy könnyűszerkezetes anyagokból készültek, ez ugyan gyors kivitelezést tett lehetővé, ám rendkívül alacsony komfortszinttel járt, télen a fűtés hiánya, nyáron a túlmelegedés, a rossz szellőzés és a higiéniai feltételek elégtelensége mind hozzájárultak a fogvatartás embertelen jellegéhez. Nem volt ritka, hogy egyetlen illemhelyet több tucat ember használt, a fürdés pedig csak hosszú időközönként vált lehetővé. Mindez arra mutat rá, hogy a fizikai szükségletek feletti ellenőrzés, azok szinte jutalomként való biztosítása így a hatalomgyakorlás egyik eszközévé vált, mert a kiszolgáltatottság azzal szembesítette a fogvatartottat, hogy teljesen függő helyzetben van. Különösen súlyos körülmények uralkodtak a fegyelmi elkülönítésre szolgáló helyiségekben, ahol ablaktalan, szűk zárakban, az ingerek kizárásával töltött idő a pszichikai megtörés embertelen eszközévé vált. A kollektív elhelyezés és a teljes izoláció kettőssége olyan rendszert eredményezett, amelyben az elítélt (internált) még viszonylagosan sem élhetett kiegyensúlyozott körülmények között, mert vagy a zsúfoltság, vagy az abszolút magány terhelte. A klasszikus panoptikus modellhez képest, ahol maga az épület szolgál az ellenőrzés színtereként, a korszak intézményeiben a hatalom közvetlen, személyes és folyamatosan fenyegető jelenléte volt a meghatározó. Mindez kiegészült az informátorok hálózatával, amely így biztosította a rendet és nem a tér racionális szervezésével. A fogvatartott így nem egy láthatatlan mechanizmusnak, hanem konkrét személyek akaratának volt alárendelve, ami kiszámíthatatlanabb és fenyegetőbb helyzetet teremtett

számára, tehát a hatalom nemcsak kívülről, hanem belülről is működött, ugyanis a fogvatartottak egy része maga is a rendszer felhasznált és kihasznált eszközévé, tárgyává vált. Mindezek következtében a börtön nem csupán fizikai elzárásra szolgáló intézmény volt, hanem a személyiség lebontásának tereként is működött. A fogvatartott nemcsak szabadságát veszítette el, hanem azt a képességét is, hogy helyzetét átlátható rendszerben értelmezze, így ebben az értelemben az 1950-es évek börtönépítészete nem az ésszerű kontrollt, hanem annak nyers, közvetlen formáját testesítette meg. Az építészeti megoldások tehát a hatalom látható megnyilvánulásává váltak, azaz olyan térként működtek, amelyek egyszerre biztosították a szabadságelvonást és a pszichikai nyomást és ezzel a börtön a totális intézmény klasszikus példájává vált.

Az önazonosság felbomlása a totális térben

Az 1950-es években a szabadságelvonás nem csupán fizikai értelemben jelentette a mozgáster beszűkülését, hanem az önazonosság fokozatos leépülését is hatékonyan szolgálta. Erving Goffman klasszikus elmélete a börtönt a „totális intézmény” prototípusaként írja le, tehát olyan zárt világként, ahol az élet valamennyi szférája ugyanazon hatalom ellenőrzése alatt áll. E rendszer egyik alapvető mechanizmusa az, amit Goffman az „én leépítésének” (mortification of self) nevezett (Goffman, 1961), melynek során az egyén fokozatosan elveszíti korábbi státuszának jelképeit, személyes tárgyait, döntési autonómiáját és társadalmi szerepeit. A folyamat nem drámai fordulattal, hanem apró, mindennapi korlátozások révén valósul meg: a név helyett szám használatával, az egyforma öltözettel, a napirend feletti rendelkezés elvesztésével, a magánszféra megszűnésével. Az 1950-es évek börtöneiben e jelenség különösen radikális formát öltött, mert a tömeges elhelyezés, a dormitóriumrendszer és a személyi felügyelet elsődlegessége olyan környezetet teremtett, amelyben az önazonosság fenntartása szinte lehetetlenné vált. A nagy hálótermekben az egyén feloldódott a tömegben, megszűnt a magánszféra, eltűntek a személyes határok, az élet ritmusát pedig az embertelen szabályok határozták meg. A fegyelmi elkülönítés a teljes izolációt jelentette, ahol az elítélt társas visszajelzések híján akár időérzékét is elveszíthette. Mindkét véglet, a tömegbe olvadás és az abszolút magány egyaránt az önazonosság teljes elvesztését szolgálta. Ebben az összefüggésben a zárka, a dormitórium nem pusztán építészeti térként értelmezhető, hanem az önazonosság átalakulásának színtereként is, mert egyszerre jelentette a külvilágtól való elszakítottságot és a totális intézménybe való beágyazottságot. Az egyén identitása fokozatosan a rendszer logikájához igazodott, hiszen a túlélés érdekében alkalmazkodott a szabályokhoz és elvárásokhoz, miközben korábbi énképét kénytelen volt feladni. A Goffman-paralel ezért nem pusztán elméleti hasonlóság, hanem a korszak gyakorlatának értelmezési kulcsa, ugyanis azt bizonyítja, hogyan járult hozzá az épített környezet az egyén identitásának lebontásához. Az 1950-es évek börtönépítészeti megoldásai így nemcsak a szabadság elvonásának, hanem az önazonosság átalakulásának és felszámolásának terei is voltak.

Következtetések

Az 1950-es évek büntetés-végrehajtási építészetének vizsgálata világosan megmutatja, hogy a szabadságelvonás terei nem csupán technikai keretek, hanem a büntetőpolitika és a hatalomgyakorlás lenyomatai is. A szükségmegoldásokra épülő, ideiglenes és gyakran embertelen körülményeket eredményező rendszerek egy olyan korszak sajátosságait tükrözték, amelyben a gyors izoláció és a totális kontroll megelőzte a szakmai racionalitást. A történeti tapasztalat ugyanakkor arra is rámutat, hogy a büntetés-végrehajtás fejlődése szorosan összefügg a jogállamiság és az intézményi kultúra alakulásával. Építészeti szempontból talán a legnagyobb tanulság az, hogy a bennünket körülvevő tér sohasem semleges. Mindig reakció valamire, esetünkben arra, hogy a korszak börtönei nem az építészet, hanem a megbicsaklott állami működés lenyomatai voltak. Másrészt az 1950-es évek börtönépítésze arra tanít, hogy amikor a jog háttérbe szorul, az épület, a tér maga válik a büntetőpolitika arcává és ahol a falak beszélnek a jog helyett, ott mindig az emberi méltóság fizeti meg az árat.

A mai magyar büntetés-végrehajtási rendszer már tudatosan tervezett, korszerű intézményi keretek között működik, ahol a biztonság követelményei az emberi méltóság tiszteletével és a szakmai standardokkal együtt érvényesülnek. Mindezek fényében megállapítható, hogy a múlt szükségmegoldásaihoz képest a jelenlegi hazai gyakorlat olyan színvonalat képvisel, amely nemzetközi összehasonlításban sem ad okot szégyenkezésre, sőt jól példázza, miként válhat a történeti tanulság a fejlődés alapjává.

Felhasznált irodalom

- 81/1945. ME. rendelet a népbíráskodásról
- 81/1950. (III. 19.) MT rendelet a közszolgálati alkalmazottak közszolgálatban és közszolgálat körén kívül eltöltött idejének beszámítása tárgyában
- 320/1946. (I. 15.) ME rendelet a büntető igazságszolgáltatás körében szükségessé vált egyes rendelkezések tárgyában
- 1140/1945. ME. rendelet az Országos Köznevelési Tanács felállítása tárgyában
1928. évi X. törvénycikk a büntető igazságszolgáltatás egyes kérdéseinek szabályozásáról
1946. évi XIV. törvénycikk a vádtanács megszüntetéséről, a sajtóeljárás gyorsításáról és az államfogházbüntetés megszüntetéséről
1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről
- 7770/1948. (VII. 22.) Korm. rendelet a közjóléti szervezetek jogi helyzetének rendezéséről szóló 5750/1948. Korm. rendelet módosításáról és a közjóléti szervezetek megszüntetéséről
- 12780/1948. (XII. 21.) Korm. rendelet az igazságügyi letartóztató- és nevelőintézetek mellett működő ipari és mezőgazdasági üzemek állami vállalatá átszervezése tárgyában
- 78000/1946. IM. rendelet a kényszermunkabüntetés végrehajtásának szabályozásáról
- Goffman, Erving (1961): *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates.* Anchor Books, New York, 24-30.
- Györgyi Kálmán (1984): *Büntetések és intézkedések.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Gyulai András (1959): A mezőgazdasági munkáltatás fejlődése és jelenlegi helyzete. *Bv. Szemle*, (2), 40.
- Horváth Tibor (1978): Gondolatok a büntetés-végrehajtási jog kodifikációjához. *Jogtudományi Közlöny*, 33(6), 303-312.
- Horváth Tibor (1981): A büntetési elméletek fejlődésének vázlata. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Kádár Miklós (1948): A büntetőjog általános alapelveiről. *Jogtudományi Közlemények*, 338.
- Lőrincz József (2009): *Büntetőpolitika és börtönügy.* Rejtjel Kiadó, Budapest
- Lukács Tibor (1979): A magyar népbírói jog és a népbírók 1945-1950. Zrínyi Kiadó, Budapest
- Ries István (1950): Egyetemi előadások. Kézirat, 1949/50-es tanév, II. félév
- Zinner Tibor (1985): Háborús bűnösök pereit. Internálások, kitelepítések és igazoló eljárások 1945-1949. *Történelmi Szemle*, 28(1), 118-140.

„A LEÍRT SZÓ FELELŐSSÉGE” – KÖSZÖNTJÜK A 75 ÉVES DEÁK FERENC ISTVÁN NY. BV. ALEZREDEST, A BÖRTÖNÜGYI SZEMLE EGYKORI FELELŐS SZERKESZTŐJÉT

A magyar börtönügyi szakirodalom történetében kevés olyan név akad, mely oly szorosán kötődne a büntetés-végrehajtással kapcsolatos közgondolkodás és a tudományos szemlélet formálásához, mint Deák Ferenc Istváné. Aki az elmúlt évtizedekben kezébe vette a Börtönügyi Szemlét, egy olyan folyóirattal találkozott, melynek minden sora mögött ott rejtett a felelős szerkesztő precizitása, szakmai alázata és elkötelezettsége.

Különös megtiszteltetés számunkra, hogy e hasábkon köszönhetjük őt, hiszen Deák Ferenc István nyugalmazott büntetés-végrehajtási alezredes nem csupán gondozta a kéziratokat; ő volt a hazai börtönügyi diskurzus egyik legfontosabb „szűrője” és alakítója. Szerkesztői munkássága idején a Börtönügyi Szemle olyan meghatározó szakmai fórummá vált, ahol a tudományos szemlélet és a gyakorlati tapasztalat szerves egységet alkotva teremtett alapot a szakmai párbeszédhez.

Születésnapja alkalmából nem csupán a felelős szerkesztőt, hanem a nagyrabecsült kollégát és a hiteles szakembert köszöntjük. Az alábbi interjúban a múlt tanulságairól, valamint a szerkesztői hivatás kulisszatitkairól és sajátosságairól beszélgettünk vele.

[Börtönügyi Szemle] *Minden jelentős életpálya mögött áll egy meghatározó pillanat vagy egy belső hajtóerő. Visszatekintve az évtizedekkel ezelőtti kezdetekre: mi inspirálta arra, hogy a büntetés-végrehajtási szakmát válassza hivatásul, és mi volt az a hajtóerő, ami mindvégig ezen az úton tartotta?*

[Deák Ferenc] Egy rövid visszatekintéssel kell kezdenem, amely remélhetően a kérdésre adott válaszat is magában foglalja. 1992 őszén a büntetés-végrehajtási (a továbbiakban: bv.) szervezet könyvtárost keresett a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) szakkönyvtárának kezelésére, mely beosztást elnyertem, így kerültem a szervezethez polgári alkalmazottként. Előtte a Nemzeti Szakképzési Intézet (NSZI) könyvtárosa voltam. A jelentős számú könyvtári anyag rendszerezése, feldolgozása mellett számos feladatom adódott nemzetközi konferenciák szervezésében is, mivel a szakkönyvtár a BVOP nemzetközi részlegéhez tartozott akkoriban. Tudni érdemes, hogy a rendszerváltást követően élénk tapasztalatcsere bontakozott

ki a magyar és a nyugati bv. szervezetek között, mely tanulmányutakban és Magyarországon megtartott nemzetközi konferenciák megrendezésében mutatkozott meg, illetve szervezetünk jó kapcsolatokat ápolt a kelet-európai (elsősorban a szlovák és a lengyel) bv. szervezetekkel is. Én magam is részt vehettem néhány tanulmányúton Szlovákiában és Finnországban.

A 90-es évek közepén, a BVOP átszervezése során – akkor már hivatásos személyi állományi tagként – az országos parancsnokság Módszertani Főosztályához kerültem, ahol a szakkönyvtár működtetése mellett börtönkönyvtári útmutatókat készítettem, továbbá bv. intézeti felmérésekben, kutatásokban vettem részt. 2003 őszén, amikor a Börtönügyi Szemle szerkesztését akkori előljárom felkérésére átvettem, úgy érzem, hogy már kellő tapasztalat birtokában voltam a feladat ellátásához.

[BSZ] *Több mint egy évtizeden át volt a Börtönügyi Szemle felelős szerkesztője. Mit adott ez Önnek, milyen élményei, örömei, nehézségei voltak a folyóirat szerkesztése során? Mire volt a legbüszkébb a szolgálatellátása alatt?*

[DF] A Börtönügyi Szemle szerkesztése során meglehetősen nagyfokú szabadságot kaptam. Munkámat ugyanakkor erős kontroll is kísérte, ami nem is elsősorban mindenkor előljárom, hanem a Szemle szerkesztőbizottsága részéről nyilvánult meg. Minden lapszám megjelenését bizottsági ülés előzte meg, az esetek többségében az országos parancsnok részvételével, elnökletével. A találkozók során a bizottság tagjai értékelték az előző számot, majd megvitatták a benyújtott laptervet. Hozzá kell tennem, hogy a bizottsági tagok az összes megjelenésre szánt anyagot előzetesen megkapták, sőt azokat sok esetben lektorálták is. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a szerkesztőbizottság tagjaitól és az országos vezetéstől az esetleges kritikákon túl rendkívül sok segítséget kaptam, valamennyien fontosnak tartották a folyóirat megjelenését. Büszkeséggel tölt el, hogy a megjelent lapszámok – a bv. szervezeten belülről, valamint a külsős olvasók részéről is – általában pozitív visszajelzést kaptak, ami további hajtóerőt adott számomra. A munkám során biztonságot adott, hogy szinte sohasem voltam kézirat szűkében. Ehhez persze szívós szervezőmunkára volt szükség, így a különböző területekről érkező szerzőkből nem volt hiány. Nehézségként a folyóiratszámok határidőn belüli közzétételét említeném, de szerencsére mindig sikerült nagyobb csúszások nélkül megjelentetni az aktuális lapszámot.

[BSZ] *Felelős szerkesztői szolgálata alatt hogy látta, mi volt a folyóirat legfontosabb küldetése azokban az években, és ez hogyan változott azóta?*

[DF] Úgy érzem, hogy a Börtönügyi Szemlének sikerült közvetítenie azokat a kihívásokat, melyek a szervezet életében megjelentek. Ezt két emlékezetes példával szemléltetném. Mint már említettem, 2003 őszén lettem a Szemle felelős szerkesztője. Ezt

az időszakot az európai uniós csatlakozás előkészületei jellemezték, amit igyekeztem a folyóirat tartalmában is bemutatni. Évekkel később a lap számos anyagot közölt az új Bv. törvény¹ előkészületeiről, majd implementációjáról. Véleményem szerint ez a közvetítői szerep napjainkban is megvalósul, például a Börtönügyi Szemle 2025/1. számának több tanulmánya is a 2013. évi CCXL. törvény módosításával kapcsolatos kérdéseket tárgyalta.

[BSZ] *A szakmában közismert volt a precizitása, lelkiismeretessége és pontossága. Milyen „szerkesztői kódexet” követett, amikor egy-egy kézirattal dolgozott?*

[DF] A szövegek gondozására volt magyar szakos tanárként valóban nagy gondot fordítottam. Szerencsére az esetek többségében kevés javítanivaló volt a szövegekben, ha pedig az adott cikkben volt valami, amit nem értettem, konzultáltam a szerzővel. A véglegesnek szánt, javított anyagokat általában visszaküldtem a szerzőknek, helybenhagyásukat kérve.

[BSZ] *Hogyan sikerült a Börtönügyi Szemlét a gyakorlati büntetés-végrehajtási tevékenység és a tudományos igényesség határán tartani, hogy a gyakorlati szakemberek és a kutatók számára is irányadó fórum maradjon?*

[DF] Arra törekedtem, hogy a Börtönügyi Szemle – amennyire csak lehet – jelenítse meg a bv. tevékenységrendszerének összetettségét. Volt, amikor a – régi szóhasználatból élve – neveléssel és foglalkoztatással kapcsolatos cikkek, tanulmányok egy-egy lapszámban túlsúlyba kerültek, de a biztonsági területtel foglalkozó anyagok is szép számmal szerepeltek a Szemlében. Ez a fajta kiegyensúlyozás jellemezte – reményeim szerint – a belső és a külső szerzők, illetve a gyakorlati szakemberek és a kutatók arányát. Az utóbbiak esetében a tudományos igényesség rendszerint adott volt, de számos bv. szervezeten belüli szerző publikációja is megütötte a tudományosság mércéjét. Ezen kívül a folyóiratnak voltak a tudományhoz csak lazán kötődő, kifejezetten tájékoztató jellegű rovatok (Eseménynaptár, Hírek a börtönvilágból, Könyvajánló) is.

[BSZ] *Mennyire volt nehéz összeegyeztetni a hivatásos jogviszonnyal járó fegyelmet és a szerkesztői munkához szükséges kreativitást?*

[DF] Ennek a két dolognak az összeegyeztetése nem okozott problémát. Fegyelemre leginkább azért volt szükség, hogy a megjelenési határidőket betartsuk. Az, hogy többes számot használtam, nem véletlen: itt kell szót ejtenem a folyóirat gyors és leleményes

1 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

tördelőiről, illetve a Duna-Mix Kft. nyomdájáról. Nélkülük nem lett volna minőségi, határidőket betartó lapkiadás.

[BSZ] *Melyik lapszámra vagy tanulmányra emlékszik vissza a legszívesebben, amelynek a gondozása különösen nagy kihívást jelentett?*

[DF] Számos lapszámra vagy tanulmányra emlékszem szívesen. Olyan anyagok is bőven akadtak, melyeknek gondozása nagy kihívást jelentett. Közülük egyet emelek ki. A Börtönügyi Szemle 2015. évi 3. számában jelent meg dr. Estók József ny. bv. dandártábornok „Az országos, regionális és járási bv. intézetek elnevezésének változásai, különös tekintettel a járási börtönökre” című nagyívű, hiánypótló tanulmánya, mely a magyar börtönügy történetének közel 150 évére tekintett vissza. Ez az anyag azért jelentett számomra nagy kihívást, mert rengeteg adatnak kellett utánanéznem a szöveggondozás során.

[BSZ] *Szerkesztőként számtalan szerzőt segített a publikálás útján. Mi volt az a leggyakoribb tanács, amit a fiatal, írni vágyó tiszteknek adott?*

[DF] Nagyzolnék, ha azt mondanám, hogy általános érvényű tanácsokkal láttam el a fiatal, írni vágyó tiszteket. Mindig az adott produktumból, a szövegből indultam ki. Ilyesfajta kérdések foglalkoztattak akkor: Túl elméleti-e a szerző megközelítése, vagy pont, hogy a gyakorlati világtól tud nehezen elszakadni? Hol terjengős az anyag, vagy éppen hol szűkszávu, további kifejtést igénylő? Mai fejjel úgy fogalmaznék: jó, ha egy fiatal tiszt jól ír, és jó, ha publikál, mert a szakmai gondolatok megfogalmazása a bv. szervezet hasznára válhat és önfejlesztésnek sem utolsó.

[BSZ] *Pályafutása során a büntetés-végrehajtás központi könyvtárát is gondozta. Hogyan segítette a könyvtárosi rendszerszemlélet a felelős szerkesztői munkában?*

[DF] A szakkönyvtár működtetése és a Börtönügyi Szemle szerkesztése érdekesen hatott egymásra. Egyfelől a könyvtár jelentős mennyiségű szakmai háttéranyaggal (útijelentések, szakdolgozatok, szakfordítások, belső utasítások stb.) is rendelkezett, melyekbe az érdeklődők betekintheztek. Ez a gazdag dokumentumtár a Szemle szerkesztéséhez is biztos alapot nyújtott. Másfelől a könyvtár látogatói számára az alapvető szakirodalmat – a Börtönügyi Szemle témagazdagságából következően – a folyóiratban megjelent cikkek, tanulmányok szolgáltatták. Az egymásra hatás gondolatát folytatva hadd ejtsek szót a látogatókról. A BVOP szakkönyvtárát sokan igénybe vették: a parancsnokság dolgozói, az akkori Rendőrtiszti Főiskola hallgatói és külső szakdolgozatóírók, kutatók. Elmondhatom, hogy közülük nem egy vált a Szemle szerzőjévé.

[BSZ] *A könyvtár és a szerkesztőség is a „tudás őrzőhelye”. Könyvtárosként és szerkesztőként is látta, hogyan változnak a szakmai trendek: Ön szerint mi az a „kötelező olvasmány” a börtönügy területén, melyet ma is minden szakembernek ismernie kell?*

[DF] A válaszon gondolkodva több kiadvány is eszembe jutott, de – ismerve a mai kor emberének időhiányát – csak egyet választok. Ez pedig Lőrincz József és Mezey Barna közös munkája, „A magyar börtönügy története” című könyv, mely 2019-ben jelent meg a Dialóg Campus gondozásában. Közhely, de aki a múltját nem ismeri, nem érti a jelent, és nem építheti a jövőjét.

[BSZ] *A digitális világ térnyerése előtt hogyan zajlott a szerkesztőségi munka? Hiányzik Önnek valami abból a „papíralapú” korszakból?*

[DF] Szerkesztői munkám kezdetekor, a kétezres évek elején az anyagokat már többnyire e-mailben vagy floppy² n kaptam meg, ami nagy könnyebbséget jelentett. A „papíralapú” korszak olyan formában még létezett, hogy a cikkek, tanulmányok kinyomtatva is eljutottak hozzám. Általában a nyomtatott változatot olvastam el először, de a szöveget már számítógépen javítottam.

[BSZ] *Nyugdíjas éveit is szokta még követni a büntetés-végrehajtással kapcsolatos aktualitásokat, híreket? Mivel tölti a szabadidejét?*

[DF] 2015 végén „vonultam vissza”, nyugdíjba már korábban elmentem. A büntetés-végrehajtással kapcsolatos aktualitásokat, híreket elsősorban a Börtönügyi Szemle interneten is elérhető számaiból követem. Itt jegyzem meg: örömmel láttam, hogy a folyóirat anyagai már elérhetőek az MTA Open Journal Systems felületén is. Ami a szabadidőmet illeti: sokat „unokázom” – feleségemnek és nekem összesen hat unokánk van –, illetve vannak különféle hobbijaim is (például absztrakt képeket festek).

[BSZ] *Mit üzen a mai fiatal bv. generációnak és a Börtönügyi Szemle jelenlegi szerkesztőinek: mi a titka annak, hogy egy szakmai folyóirat évtizedeken át releváns maradjon?*

[DF] A büntetés-végrehajtásban dolgozó fiatal generációnak azt üzenem, hogy munkájuk során szilárdítsák és őrizték meg szakmai identitásukat, elköteleződésüket, építsenek a szakma pozitív hagyományaira, de keressék az új megoldásokat. A Börtönügyi Szemle szerkesztőinek csak azt tolmácsolhatom, hogy így tovább, jó úton járnak, hiszen a folyóirat továbbra is a bv. szervezet valódi szakmai fórumaként szolgál.

2 Adattároló eszköz.

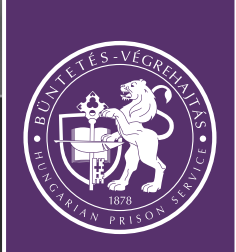

Beszélgetésünk végén nemcsak egy gazdag életút emlékképei rajzolódtak ki előttünk, hanem egy olyan szakmai hitvallás is, mely a pontosságot és a tudás tiszteletét állítja középpontba. Deák Ferenc István ny. bv. alezredes úr munkássága emlékeztet minket arra, hogy a Börtönügyi Szemle nem csupán egy folyóirat, hanem egy olyan híd is, amely összeköti a tudományt a gyakorlattal. Az általa képviselt igényesség ma is mértékadó a szerkesztőség számára és mindenkinek, aki a büntetés-végrehajtás szakirodalmával foglalkozik.

Engedje meg, Alezredes Úr, hogy a szerkesztőség és az olvasók nevében még egyszer megköszönjük az értékkeremtő évtizedeket, és kívánjunk Önnek erőt, egészséget és töretlen szellemi frissességet születésnapja alkalmából. Bízunk benne, hogy az Ön által lefektetett alapokra továbbra is büszkén építkezhet a szakma.

Ára: 1500 Ft